

UZUN YÜRÜYÜŞ

*Sosyalist Dergi *Sayı: 81 *Fiyatı: 2 YTL. *Şubat-Mart 2007

**İdeolojik Olarak Kürt (ve Azınlık Milliyet)
Düşmanlığının İzdüşümünden
Türk Şövenizmi Fışkırıyor.**
Bertan SEYCAN

Hirant'ın Ardından,
Hovsep HAYRENI

**Hukuk(suzluk) Tartışmalarının
Sınırı 301 Olabilir mi?**
Temel DEMİNER

Kartalların Yalnızlığı
Ahmet ASLAN

Ateşkes Sürecine Dair
Hüseyin MUTLU

**Başlangıcından 1960'a
Türk(iye) Sosyalizmi-III**
Kirve KALENDER

**Bir Kez Daha Eğitim
ve Üniversiteler Üzerine**
Sibel ÖZBUDUN

**İnsan Hakları Kapsamında
Sağlık Hakları**
Cahide SARI

"Su Deyip Geçme(yin)!"
Ertan MELSİM

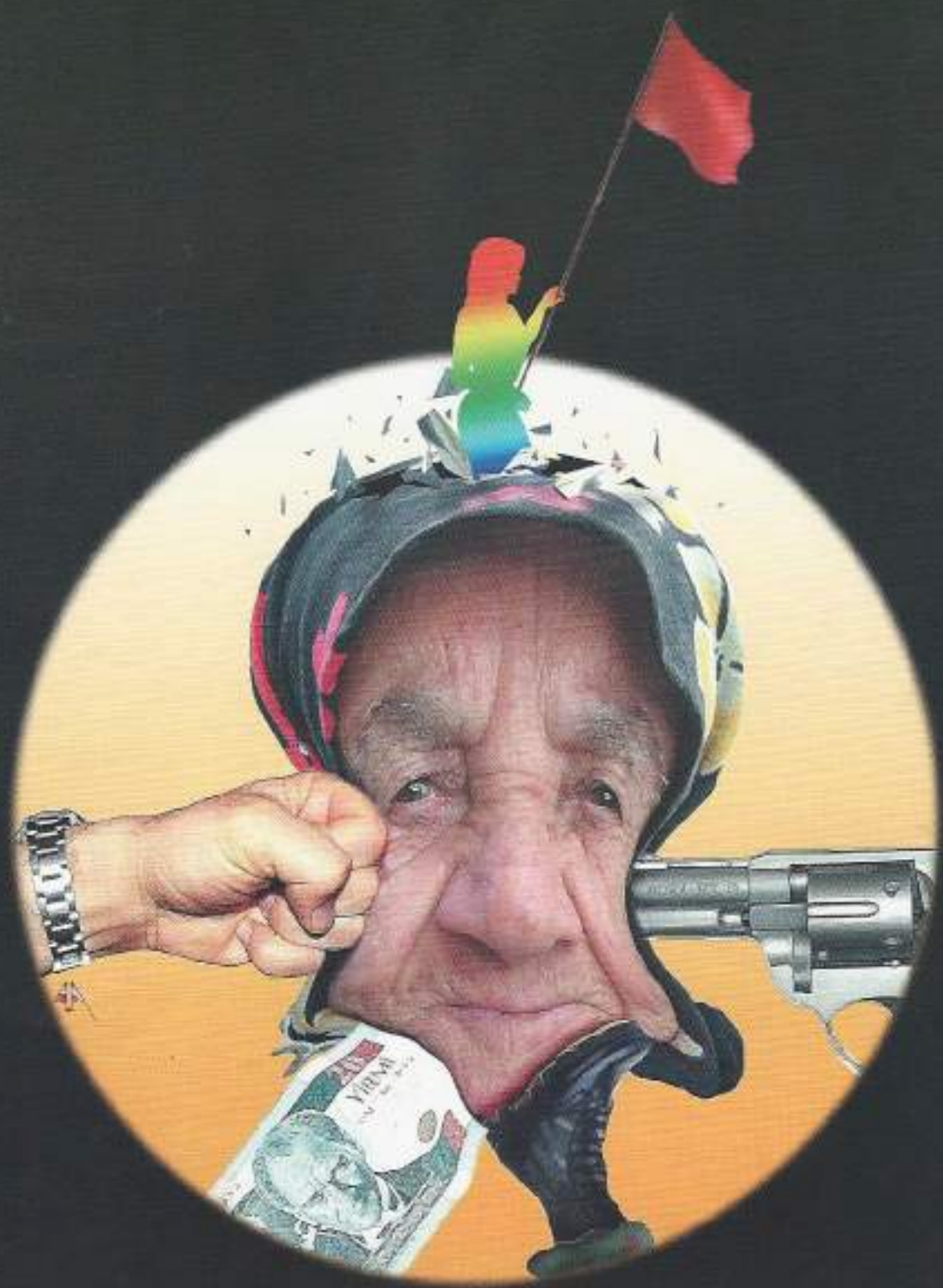
**"Metris'ten Munzur'a"
Kitabına Bir Düzeltme**
Murat ŞAŞKAL

Yadsımanın Yadsınması
Haşmet ZEYBEK

8 Mart
Zeynep SU

Kapital Okuma Notları-VI
Bayram KAYA

Merhabalar; bu sayımız da iki aylık olarak çıkıyor. Toplumsal süreçte siyasal alanın kızacağı günlerdir. Gerek bölgesel, gerekse ulusal ölçekte güç dengelerinin birbirleri üzerinde insiyatif sağlama ve bu eksikliğin gelişmelerden kaynaklı egemen blok içindeki ayrışmalar, ezilenlere karşı aynışmaktadır.

Kürt ve Cumhurbaşkanlığı gibi sorunlara odaklanmış gibi görünen egemen blok, dincilik-laiklik ve milliyetçilik ayrımı üzerinden geliştirilen, aynı zamanda kitleleri bu süreçte politize ederek tutmak istemektedirler. Özellikle milliyetçilik ekserli yeni bir dalga yaratılmak istenmektedir. Onyıllardır sürdürülen bir çabanın ürünü olarak, bugün güçlü ve yaygın bir eğilim yaratılmıştır. Egemen olan merkezi klik, bu temeli kendi için hayati bir boyutta ele almaktadır. Çünkü, konjektörel çapta önemli ölçüde varlık koşulları zayıflamıştır. Bunu, ancak sağlamlıkta bir kitle temeli ile dengeleyebilir. Gerici ve tehlikeli aynı zamanda halkları birbirine boğazlayacak ölçüde gözü dönmüş olan bu kesim, herşeyi tertipleleyebilir. Süsurlük, Şemdinli, Hrant Dink vb. olgular bu kesimin "gayri yasal" pek rutin faaliyetlerinin bir yansımasıdır.

Buna rağmen, bıkmın ve bitkin olsa da önemli bir karşı koyuş içine girebilecek kesimler de mevcuttur. Hrant Dink'in cenaze töreni buna örnektir...

Bu sayımızda da güncel ve genel sorunlara ilişkin yazılar bulacaksınız. Peryoddaki aksama, yazıların akışı ve güncelliğini etkilemektedir. Bazı yazılar, daha sonraki sayıya kalmaktadır. Anlayışla karşılanacağımızı umut ediyoruz...

Yeni e-mail adresimiz: uzunuyuruyus@gmail.com

Ön kapak resmi; www.sinoturktisk.com'dan alınmıştır.

TOHUM BASIM YAYIN GOSTERİ VE

ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. Adına

Sahibi ve Yazışmaları Müdür: M. Ali VARİŞ

Adres: İstiklal Cad. Büyük Bayram Sokak

No: 19 Kat:3 Beyoğlu / İST. Tel/ Fax: (0212) 251 05 61

uzunuyuruyus@gmail.com.

Baskı: Benda Matbaacılık. 0 (212) 613 12 11

Hesapları

Savaş COŞKUN

İş Bankası Galatasaray Şubesi

YTL : 1022 0847777 - Euro : 1022 0418524

İsviçre Frangı: 1022 0418510

Yurtdışı İrtibat:

İsviçre: Mustafa KORU

Grabmatt Weg 14 3176 Neuene gg Bern

Tel: 0041 0317415986

Fransa: Ali HİDİR

Tel: 0033 0679811683

UZUN YÜRÜYÜŞ

Yayın Türü: Aylık Süreli yaygın

ŞUBAT-MART 2007 SAYI: 81

FIYATI: 2 YTL.

İÇİNDEKİLER

İdeolojik Olarak Kürt (ve Azınlık Milliyet)	
Düşmanlığının İzdüşümünden Türk Şövenizmi	
Fışkırıyor.....	02
Bertan SEYCAN	
Hrant'ın Ardından.....	05
Hovsep HAYRENI	
Hukuk(suzluk) Tartışmalarının Sınırı 301 Olabilir mi?..	09
Temel DEMİNER	
Kartalların Yalnızlığı.....	14
Ahmet ASLAN	
Ateşkes Sürecine Dair.....	16
Hüseyin MUTLU	
Başlangıcından 1960'a	
Türk(İye) Sosyalizmi-III.....	23
Kirve KALENDER	
Bir Kez Daha Eğitim ve Üniversiteler Üzerine.....	29
Sibel ÖZBUDUN	
İnsan Hakları Kapsamında Sağlık Hakları.....	33
Cahide SARI	
"Su Deyip Geçme(yin)!".....	35
Ertan MELSİM	
Madde Sonsuzca Bölünebilir-III.....	38
Bian SUZİ	
"Metris'ten Munzur'a" Kitabına Bir Düzeltme.....	42
Murat ŞAŞKAL	
Yadsımanın Yadsınması.....	51
Haşmet ZEYBEK	
8 Mart.....	57
Zeynep SU	
Kapital Okuma Notları-VI.....	58
Bayram KAYA	

İdeolojik Olarak Kürt (ve Azınlık Milliyet) Düşmanlığının İzdüşümünden Türk Şovenizmi Fıskırıyor ve Şovenizm Sınıf Bilincini Zehirliyor

Bertan SEYCAN

1990'ların hemen başlarından itibaren, devletin sahipleri, devlet ile Kürt ulusal hareketi arasındaki mücadeleyi, ideolojik bağlamda ana eksenini Kürt ve Türklerin oluşturduğu etnik bir çatışmaya kanalize etme yolunu tuttular. Bu yeni yönelişin birçok nedeni vardır: Bu nedenlerin en önemlilerinden birisi, Kürt ulusal uyanışının geniş halk kitlelerini sarmasıdır. Halk kitlelerinin bu uyanışı sonucu, "serhildan"lar biçimiyle politik arenayı sokaklara sürüklemesidir. İkinci önemli nedeni ise; Irak Kürdistanı'nda ortaya çıkan ve bölge Kürtleri lehine olan yeni gelişmedir. Zira; Saddam'ın bölgeye girişinin Batılı güçler tarafından engellenmesinin doğal bir sonucu olarak Irak Kürdistanı'nda, bir iktidar boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu boşluğun Irak Kürtleri tarafından doldurulması, TC için ciddi tehlike ve tehditler yaratabilecekti. Öte yandan Türkiye Kürdistanı'nda faaliyet gösteren ulusal direniş güçleri bu boşluktan yararlanabilir; bölgeyi kendi mücadeleleri için bir üs haline getirebilirlerdi. Bu vb. gelişmeler ve doğuracakları tehlikeler, Türkiye'deki Kürt sorununun büyük çaplı bir sorun haline gelmesine, önemli ölçülerde katkılarda bulunabildi. Bu vb. birçok gelişmeyi hesaba katan devletin "gerçek" sahipleri, Kürt ulusal hareketine karşı yürütülecek mücadeleyi etnik bir temele oturtmayı bir zorunluluk olarak görmeye başladılar ve bu yeni stratejiyi, ilk etapta ideolojik planda uygulamaya koydular: Devletin ve büyük sermayenin bütün olanaklarını kullanarak, PKK düşmanlığı temelinde Türk şovenizmini şaha kaldıracak her türlü yola başvurdular. Bu yol da ordu, polis, "derin devlet" elele verdi.

PKK düşmanlığı özünde Kürt düşmanlığıydı: devletin resmi ideolojik propaganda odak ve aygıtlarının bombardımanına maruz kalan Türk halk kitlelerinin bilincinde, PKK düşmanlığının yanı sıra Kürt düşmanlığı da gelişmeye başladı. Ve bugün gelinen aş-

mada; Türk ve diğer milliyetlerden emekçi kitlelerinin bilincinde; örtük de olsa yaygın bir Kürt düşmanlığı yer etmiş bulunmaktadır. Ve bu düşmanlık kitlelerin bilincine, ideolojik düzeyde Türk şovenizmi olarak yansımaktadır. Yani; Kürt düşmanlığının ideolojik bağlamındaki izdüşümünden Türk şovenizmi fıskırılmaktadır. Ve bu anlamda; devletin "gerçek" sahipleri, ideolojik planda amaçlarına önemli ölçüde ulaşmış durumdadırlar.

Çeşitli milliyetlerden geniş kitlelerin bilincine şovenizmin bu denli sirayet etmesi, egemen sınıflar lehine birçok olumlu sonuçlar doğurmuştur, doğurmaktadır. Ve kısa sayılmayacak bir dönem boyunca da egemenler lehine olumlu sonuçlar doğurmaya devam edecektir.

Egemen sınıflar açısından bu olumlu sonuçların en önemlisi, egemen sınıflar ve onların bir egemenlik aygıtı olan devletin (Kürtler hariç) emekçi kitleler üzerinde geniş ve büyük çaplı bir ideolojik-politik hegemonya tesis etmiş olmasıdır. Zira; iktisadi, politik bir düzeni ayakta tutan iki temel güç vardır. Bunlardan birisi, devletin zorun her biçimine dayalı olan baskı ve zorbalık; ikincisi de, ideolojik hegemonyadır. Ve en önemlisi, ideolojik hegemonya zaafa uğradığı ölçüde, zora dayalı egemenlik biçimleri öne geçer, ancak, ideolojik hegemonyanın zaafiyetine doğru orantılı olarak zora dayalı çaresizliği artar. En önemlisi de; geniş halk kitlelerinin mevcut sistemden ideolojik, politik olarak büyük çapta kopmaları, yani kitleler üzerinde egemenler tarafından tesis edilmiş olan ideolojik hegemonyanın çökmesi, zora dayalı egemenlik, dolayısıyla düzen için ölümlü çanlarının çalmaya başlamasını beraberinde getirir. Siyasal literatürde, böylesi durumlar "devrimci durum" olarak ifade edilir. Ve eğer böylesi durumlarda emekçi yığınlar örgütlü güç olma avantajına sahiplerse, egemen sınıflarla çetin bir hesaplaşmaya kalkışır. Bu hesaplaşma ya devrime yol açar ya da karşıdevrimin zaferiyle sonuçlanır.

Bilindiği üzere Türk egemen sınıflarının geniş halk kitleleri üzerinde oluşturmuş bulundukları ideolojik hegemonya 1960'ların ikinci yarısından itibaren hızla aşınmaya başlamıştır. Toplumsal uyanışa koşut olarak; emekçi kitleler ideolojik-politik bağlamda düzenden kopuş eğilimlerine girmişlerdir. Böylesi bir ortamda; Türkiye devrimci hareketi, tarih sahnesine çıkmıştır. Kendiliğinden ve örgütlü kitle hareketleri, 15-16 Haziran direnişi ile doruğuna ulaşmıştır.

15-16 Haziran direnişi üzerine egemen sınıflar, TC. tarihinde ilk defa, işçi sınıfı eksenli yükselen geniş çaplı toplumsal hareketi, düzen için ciddi bir tehdit olarak algıladılar. Ve emekçi kitlelerin yükselen mücadelesine, 12 Mart faşist askeri darbesiyle yanıt verdiler. Ve devrimci harekete karşı geniş boyutlu ilk haçlı seferini başlattılar.

Ancak 12 Mart darbesi, kitlelerin düzenin ideolojik hegemonyasından uzaklaşmasının önüne geçemedi. Sadece kitle mücadelesini ve devrimci hareketin gelişimini kısa bir süre için kesintiye uğrattı. 12 Mart darbesinin ardından "parlamentar demokrasiye" geçilmesiyle birlikte, fazla gecikmeden kendiliğinden hareketler ve devrimci mücadele gelişmeye başladı. 1980 12 Eylül faşist darbesine kadar olan tarihi süreç, kitlelerin düzenin ideolojik hegemonyasından hızla koptukları bir süreç olmuştur. Bu süreç, kitlelerin ve devrimci hareketin şanlı mücadelelerine sahne olmuştur.

12 Eylül darbesi, devrimci hareketi bastırmış, yığınları susturmuş, ancak yığınlar üzerinde tam bir ideolojik hegemonya tesis edememişti. Sağlanan istikrar daha çok zora, dolayısıyla korkuya dayalı bir istikrardır. Egemen sınıflar, parçalanmış ideolojik hegemonyalarını yeniden tesis etmek üzere Kemalizmi, "Türk İslam Sentezi" ögesiyle harmanlayarak yeniden biçimlendirme yoluna tuttular. Ancak bu yolda pek başarılı olamadılar.

1980'lerin sonu ile 90'ların hemen başında emekçi kitleler, yine düzenin yarattığı yaşam koşullarına, düzene karşı tepkilerini çeşitli mücadele biçimlerinde protestolarla dışa vurmaya başladılar. Yani bu dönemde, geniş kitleler Türkiye'de ekonomik-demokratik, Kürdistan'da ulusal demokratik talepler doğrultusunda yine tarih sahnesine çıkıyorlardı.

Türkiye kesimindeki kendiliğinden toplumsal hareketler kapıda olan Körfez savaşı bahane edilerek, satılmış önderlikler vasıtasıyla durduruldu. Kürt emekçi kitlelerinin ulusal demokratik talepler ekseninde yükselen kendiliğinden mücadelesi ise, bölgeye hedef alan ve adına "topyekün savaş" denilen bahar saldırısı ile bastırıldı.

Eğer bu iki kendiliğinden kitle hareketi, kendi davalarını savunan gücü devrimci hareketler ile bütünleşebilmiş olsalardı ve iki kesimin devrimci hareketleri ortak bir cephede, ortak bir düşmana karşı birleşebilselerdi, bölgede eski güç dengelerinin statükonun çarptırmaya başladığı bir dönemde Türkiye'nin düzenini sarsmaya başlayabilirdi. Böylesi birleşik bir mücadele, kısa vadede devrime yol açmasa bile, en azından mevcut düzenden köklü değişimlerin gerçekleşmesine yol açabilirdi.

Türk egemen sınıfları ve onların devleti ideolojik bağlamdaki bu yeni stratejileri ile bu iki hareketin; Kürdistan'daki ulusal mücadele talebi eksenli halk hareketi ile Türkiye'deki ekonomik-demokratik mücadele talebi eksenli halk hareketi ortak düşmana karşı tek mücadele cephesinde birleşme olasılığını ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Daha da önemlisi; devletin "yeni" strateji doğrultusunda yürüttüğü mücadele ile Türk ve diğer milliyetlerden -Kürtler hariç- emekçi kitleler üzerinde ideolojik hegemonya yeniden tesis edilmiştir.

Bu ideolojik hegemonya, Kürt düşmanlığına dayalı Türk şovenizmi temeli üzerine bina edilmiştir. Ve bu uğurda kitlelerin bilincinde büyük yanılsamalar yaratılmıştır. Yığınların bilinci alabildiğince bulandırılmış, kirlenmiştir. Neredeyse, bu vb. yollarla geniş emekçi kitleleri köleleştirilmiş, hipnotize edilmiş, uyutulmuştur. Tartışmasız şekilde düzene yedeklenmişlerdir. Öyle ki, düzen-sistem tarihinin en ağır bunalımını yaşadığı bir dönemde bile emekçi kitleler, toplumsal mücadele bağlamında "kollarını kıpırdamaz" hale getirilmiştir. Bu yüzden, son 10-15 yıldır kendiliğinden kitle hareketleri adeta tedavülden kalkmıştır.

Kısacası, ezen ulus şovenizmi devlet tarafından ezen ulus bünyesinde toplumsal-sınıfsal mücadeleyi bastırmanın, gündem dışına itmenin en etkin silahlarından birisi olarak ustaca kullanılmıştır.

Hiç kuşku yok ki, 2001'de patlak veren ekonomik krize karşın, ciddi anlamda kendiliğinden bir kitle hareketinin gelişmemesi, sadece emekçi yığınların bilincine enjekte edilen şovenizm virüsüne bağlamak doğru değildir. Bu durumun başka bir çok önemli nedenleri de vardır: Devrimci sosyalist hareketin dünya çapında ağır bir yenilgi almış olması; dolayısıyla sosyalist ideolojinin kitleler nezdinde egemen sınıflar tarafından "mahkum edilmesi" bu önemli nedenlerden birincisidir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de devrimci hareketlerin kendilerini bir türlü yenileyemedikleri; dolayısıyla kendilerini aşmanın ve yenilemenin ifadesi

olan yeni program-plan ve politikalarla kitlelerin karşısına çıkmayı halen başaramamış olmaları diğer can alıcı önemdeki bir başka nedendir.

Bu vb. nedenlerden ötürü, sisteme karşı muhalefet arenası, ideolojik ve politik bağlamda İslamcı-gerici ve faşist ideolojilere ve siyasal hareketlere terk edilmiştir. Kitlelerin tepkileri, onların potalarına akıyor ve oradan eritilip nötralize ediliyor.

Devletin emekçi kitlelerin bilinç düzeyinde tesis ettiği büyük çaplı ideolojik hegemonya, devrimci hareketler ile emekçi kitleler arasında Çin Seddi misali devasa çitlerin oluşmasına da yol açıyordu. Birakalım binbir çeşit arıza ve maraz ile muzdarip günümüzün sol hareketlerini; böylesi koşullarda dört başı mamur bir komünist hareket dahi bu çitleri aşmakta büyük güçlüklerle karşılaşır. Bu güçlükleri aşmak için ise, uzunca bir zamana, sabra, ustaca politikalara, taktiklere ihtiyaç olacaktır.

Ayrıca bu durum özü itibarıyla Türkiye'ye özgün bir durum değildir. Sömürgeciler ile onların sömürgelerinde patlak veren ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki mücadelelerin etnik çatışmaya dönüştürüldüğü her durumda, şu ya da bu ölçüde ortaya çıkmıştır. Ve bu durum ezen ulus sol-sosyalist hareketleri üzerinde birçok olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu olumsuz sonuçların en önde geleni, sol-sosyalist hareketlerin kitlelerden önemli ölçüde kopması, tecrit edilmesidir. Yani, sol-sosyalist hareketlerin marjinalleşmesi-marjinalleştirilmesi. Bu da; bu hareketlerin kendi içine dönmesine, dolayısıyla sık sık mitoz bölünmeler yaşamasına, aynı zamanda hızlı yozlaşma ve çürüme süreçlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bu olumsuz sonuçların diğer can alıcı önemde olanı ise, verili durumun mevcut sol-sosyalist hareketlerinde sosyal-şovenizmin ortaya çıkması ve gelişmesidir. Böylesi durumlarda sosyal şovenizmin gelişmesinin pratik nedeni ezen ulus şovenizmi duvarını aşip kitlelere ulaşabilmenin en kestirme yolunun enternasyonalizmden vazgeçip ezen ulus milliyetçiliğine sarılmak olarak görülmesidir. Sosyalist ideoloji milliyetçilik ögesiyle harmanlanarak ulusal sosyalizm teorileri piyasaya sürülür. Marksist literatürde bunun adına sosyal şovenizm denir. Sosyal şovenizm ise son tahlilde, işçi sınıfı ve diğer halk kitlelerinin hem tarihsel hem de günlük çıkarlarını ve davasını burjuvaziye satmanın yoludur. Sosyalist ideolojinin burjuva ideolojisine dönüştürülmenin bir yoludur. İşçi sınıfını burjuvaziye peşkeş çekmenin bir yoludur. Kısacası, sosyal şovenizm işçi sınıfı ve halkın davasına, devrime ihanetin ideolojik biçimlerinden birisidir.

KAMURAN ÖZCAN
1977 - Şubat 1997

**KATLEDİLİŞİNİN 10. YILINDA
SAYGIYLA ANIYORUZ...**

HRANT'ın Ardından

Hovsep HAYRENİ

Bu ülkede birşeylerin kökten değişmesi için ölüme mücadele veren Hrant Dink, yaşamıyla yapabildiği etkinin kat kat fazlasını ölümüyle gerçekleştirdi. Samimi, tutarlı ve kararlı demokratik çizgisi hak ettiği dayanışmayı yaşarken getiremediyse de, ölüm anından itibaren umulmadık ölçüde getirdi.

Bu sonuç bizim gibi toplumlarda insanların değerinin ancak öldükten sonra takdir edilebilir oluşunun çarpıcı bir göstergesidir. Ölüsüne gösterilen o muazzam sahiplenmenin küçük bir örneği sağlığında yüz yüze geldiği linç kampanyalarına karşı gösterilebilseydi eğer, bu kahredici dram önlenebilirdi. Yazık ki yurdunu terk etmeme kararlılığına sahip Hrant gibi bir aydın bu ülkede korunamadı.

Hrant'ı Hrant yapan değerler çok yönlü ve oldukça köklüydü. Bilinen yaşam çizgisi, yetimlik duygusu, küçük yaştan öğrendiği paylaşım, dayanışma, daha küçüklere göz kulak olma, Cudi dağından İstanbul'a eğitim için çocuklar getirme, onlarla elele Tuzla kampını inşa etme vb içinde yoğunlaşarak şekillenen kişiliği güçlü insani temellere sahipti. Çocukluk ve gençlik yıllarında çok yakın olduğu dönemin Ermeni Patriği Şnorik Kalustyan'ın ona çok şeyler kattığı anlaşılıyor. Manevi babası olarak kabul ettiği o ak sakallı, nur yüzlü, bilge insan en çok da hümanist özülüyle onu etkilemiştir.

Hrant'ın mütevazı duruşu ve yüksek iddialardan uzak söylemi içinde müthiş devrimci bir öz gizliydi. O kendini ideolojik olarak tanımlamaya, bir şeyleri temsil ettiğini vurgulamaya önem vermezdi. Önemsemediği tek şey içinde yaşadığı toplumun kafa yapısına bugünden yarına gerçek etkiler yapmak ve dönüşümü engelleyen tabuları parçalamaktı.

Tabu deyince, bu ülkede uğraşılması en belalı ve kırılması en zor olan şeylerden biri Hrant'ın mücadelesinin özel konusu oldu. Kendi özgün kimliği, yaşam serüveni ve onu çevreleyen atmosfer itibarıyla en doğru yönelimi bilinçle seçmişti. Şüphesiz bu bir birikimin sonucu ve kafaca olgunlaşmanın da ürünüydü.

Hrant'ın olgunlaşmasının kilometre taşları içinde anılmadan geçilemeyecek olan bir düşünsel evrim, bir politik başlangıç var. O öğrencilik yıllarında Marksist düşüncelerle tanışmış ve 70'lerde ortaya çıkan politik gruplar içinde özel olarak da İbrahim Kaypakkaya'nın tezlerini benimseyip Armenak (Orhan) Bakır'la birlikte mücadeleye atılmıştı. Agos'ta Armenak'ın anısına kaleme aldığı bir yazıda kendi açıkladığına göre, beraberce TKP/ML saflarında örgülenirken, başlarına gelecek muhtemel olaylarda Ermeni kimlikleriyle afişe olup zaten diken üstünde yaşayan kendi toplumlarına zarar getirmemek için ince bir duyarlılık gösterir, mahkeme yoluyla isimlerini değiştirir; Orhan ve Fırat adlarını alırlar.

Daha sonra Orhan'ın serüveni biliniyor. Ne kadar da Orhan denilse, onun eylemleri, yakalanması, hapisten kaçırılması ve Karakoçan'da vurularak ölümü Ermeni kimliğinden bağımsız anılmayacak; hatta onun kimliğindeki isim değişimini bilmeyen Hürriyet gazetesi "Orhan'ın aslı olsa olsa bu olabilir" diye kendince uydurup "Ohannes Bakır" diye lanse edecekti.

70'li yıllar boyunca onların yolunu izleyen sayısız Ermeni gençleri oldu. Çocukları

12 Eylül öncesi ve sonrasında koğuşturma, işkence ve hapislerini gördü. Armenak dışında Hayrabet Honca, Nubar Yalın, Manuel Demir gibi çok değerli canlarımız yaşamdan ve sevdiklerinden koparıldı. O dönem politik aktivitesi sınırlı kalmış olmasına rağmen Hrant da 12 Eylül tutuklamalarından nasibini almıştı.

Zamanla aile sorumluluğu vb. onu aktif mücadeleden geri tutsa da, duyguları ve özlemleriyle o yine bir sosyalist olarak kalacak ve geçmişten kazandığı değerleri sürekli aydınlanma çabası içinde yeni şeylerle birleştirip hayatını anlamlı kılmaya çalışacaktı. Agos'ta özetlenen yaşam öyküsünden Hrant'ın 80'lerde ekmek kavgasıyla yoğunlaşan, fakat sosyal, kültürel ve entelektüel yönü de zayıf kalmayan bir süreç yaşadığı anlaşıyor. Bu yıllar onun için hem biraz muhasebe, hem de kendi meziyetlerini en iyi değerlendirmeye yolunda birikim ve hazırlık dönemi olmuştur denilebilir. Hrant'ın gösterdiği açık ufuklu gelişme, verdiği ürünlerle ortada olan bir şey ki, katı kâhplar içine hap-solan devrimcilik tarzından daha sağlıklı ve olumlu bir seyir izlemiştir.

Edinmiş olduğu felsefi-politik birikim ve meslek yaşamında iç içe olduğu kitap dünyası 90'ların ilk yarısında onu yeniden düşünsel yoğunlaşmaya yönelir. Marmara isimli Ermenice gazeteye kitap eleştirileri yazmakla gazeteciliğe uzanan ilk adımları atar. Bu aynı zamanda Türkiye'deki Ermeni tabusunu konuşturan tek tük bazı kitapların yayın hayatına girdiği dönemdir. Türkiye'de Ermeni olmanın zorluğunu iliklerine kadar hissederek o günlere gelen Hrant yeni arayışları içinde doğal olarak bu konuya odaklanır.

Cumhuriyet tarihi boyunca kendi içine büzülmüş halde yaşayan soykırım artığı Ermeni azınlığının, bu ülkede kendini devlete sadık bir vatandaş olarak kabul ettirme, kimliğine yapılan hakaretleri sineye çekip sessiz kalma ya da göç edip gitme dışında bir alternatifi olmamıştır. Bunun yegâne istisnası sayılacak devrimci oluşumlar içinde yer alma seçeneği ise kendi sosyal-kültürel çevresinden kopma pahasına yaşanıp o ezik toplumun içine etki yapma şansı pek olmayan bir şeydir. Yakın geçmişten bu deneyimi de gözlemlemiş olan Hrant, Türkiye Ermenilerinin kabuğunu kırıp konuşma ve daha onurlu bir duruş kazanmasına hizmet yolunda bir kaç aydın kişilikle beraber 1996 Nisan'ında Agos'u çıkartmaya başlar. Agos'un kelime anlamı: karasabanın toprakta açtığı iz, yani bir nevi çığıdır.

Agos gazetesi kendi alanında gerçekten çığır açıcı bir rol oynadı. Türkçe ve Ermenice iki dilli yayınlanması Ermeni azınlıkla sınırlanmayıp genele açık me-

sajlar verebilmesini sağladı. Tarihsel ve güncel olarak uğranılan haksızlıkları, sıkıntıları kamuoyuyla paylaştı. Kimsenin pek bilmediği Ermeni kültürünü, tarihini, uygarlığını, Anadolu mozayiki içindeki köklü yerini ve bugüne kattığı değerleri tanıttı. Az tirajlı haftalık bir gazete olmasına rağmen sarsıcı etki yapan konuları ile yeni gündemler yaratıp tanınmaya başladı. Devletin katı inkarcılığı nedeniyle bu ülkede bilinmeyen, konuşulmayan ve uluslararası ilişkilerde söz konusu oldukça ezbere atış püskürtülen Ermeni Soykırımı konusunun bir ölçüde konuşulup tartışılabilmesine önemli katkılar yaptı. Bu konuda adlandırmanın çok önemli olmadığı, fakat 1915'te yaşanan büyük trajedinin vicdani temelde sorgulanması gerektiği anlayışını işledi. Eşzamanlı duyarlılık gösteren ilerici aydınların ortak çabaları sonucu Türkiye'de ilk olarak 1915'in sorgulandığı bir konferans düzenlendi. Güç bela başarılan bu girişim hiç küçümsenmeyecek bir dönemeçti.

Hrant Dink Türkiye'nin tarihiyle yüzleşmesini özellikle toplum bazında önemiştir ve halkın bilincinde mahkum olmayan bir insanlık suçunun dış baskılar yoluyla devlete tanıtılmasını pek anlamlı bulmuyordu. Toplumsal bir trajedinin devletler arası çıkar ilişkilerinde poker kartı gibi kullanılmasını gayri-ahlaki bulduğundan dolayı çeşitli ülkelerde soykırım tasarılarının görüşülmesine pek sıcak bakmıyordu. Sorunun muhatabı olarak Türkiye ile Ermenistan arasında diyalogu teşvik ediyor, onu da esasen kitlelerden bağımsız düşünmüyordu. Asıl çözümleyici gücün toplumsal dönüşüm ve kafalardaki devrim olduğu inancı onun bu gibi sorunlara gösterdiği yaklaşımın ayırt edici özelliğiydi.

Yaşanan tarihsel travmanın iki toplum arasında yarattığı kin ve nefreti dikkate alarak, sorunu tartışırma gayreti içinde son derece hassas bir insani duyarlılık sergiliyor, kırıcı değil kazanıcı olmayı amaçlayan empati yoluyla dil bulmaya çalışıyordu. Kendi yurdunda inkarcı ve dışlayıcı Türk şovenizmiyle mücadele ederken, dışarıda ise dar kafalı Ermeni milliyetçiliğinin zararlı tutumlarına karşı duruyor, böylece doğru bildiği ince çizgide denge tutturmaya çalışıyordu. Ayağının bastığı yer, politika yaptığı koşullar, temsil ettiği azınlığın bu ülkedeki rehine konumu, uğraştığı tabu ya da putların direnci, taşlanmış kafalara meramını anlatmanın güçlüğü, aldığı tehditler, vb... Her şey onun konuşur ve yazarken kılı kırk yarmasına biraz etkendi. Bu durumda bazen tavizkar davranması da normaldi. Ama Hrant'ın duruşu ve söylemi önemli eğriler çizmedi. Kendi bütünlüğü içinde tutarlı bir hat izledi.

Hrant'ın güven verici kişiliği bir çok insanın kimlik sorunlarıyla ilgili sırlarını kendisine açmasını sağlıyordu. 1915'in trajik sonuçlarından biri de çok sayıda Ermeni yetimlerin ve özellikle kız çocuklarının Müslüman aileler tarafından koruma ya da kapatma niyetiyle alınıp dinsel ve etnik kimlik değişimine uğratılmış olmalarıydı. Bu nedenle "benim de ninem Ermeniymiş" diyen insanlara her tarafta rastlanıyordu. Böyle yığınla hikaye Agos'ta yazılsa bir şey olmazdı belki, ama bir de Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'in çok küçük yaşta Ermeni yetimhanesinden evlatlık alınmış olduğu maddi kanıtlarıyla haber yapılmıca ortalık karıştı. Genel Kurmay'ın açık müdahalesi, Ülku Ocakları'nın saldırı ve tehditleri Hrant'ı ve Agos'u çok ciddi hedef haline getirdi. Oysa 1937-38'de Dersim'i kana bulayan kadın pilot olmasıyla ünlü Sabiha Gökçen'in Ermeni kökenli çıkması Hrant'ı hiç gururlandıracak bir şey değildi. Haber yapmasının nedeni, Osmanlı'dan miras alınmış devşirmeci geleneğin ne feci bir başkalaşım ve ne inanılmaz bir yazgıya yol açtığını göstermekti. Böylesi konular onun politik mesajdan çok insani duyarlılık ve vicdani etkiler açısından önemseddiği şeylerdi.

Sonra çok ilgisiz gerekçelerle 301. maddeden açılan davalar Hrant'ı hedef tahtasının merkezinde tutmaya devam etti. Her defasında hem dava açtırıp hem de adliye önünde adamlarıyla terör estiren derin devletin hukukçu maskeli provokatörü Kemal Kerişsiz Hrant'ın "Türk düşmanı hain Ermeni" şeklinde iyice ünlenmesini sağladı. "Türklüğü aşağılama" kastı ve fiili olmadığından emin beraatini bekleyen Hrant'a önce mahkeme, sonra da Yargıtay, okuduğunu anlamaz gibi görünerek cezayı verdi. Yargının da arkasında duran derin güç belli ki Hrant'tan bir şekilde kurtulmaya yemin etmişti. Bunun biçimi bunalıp kaçırma olamazsa eğer, başka türlü de olabilirdi!.. Hrant'ın tam da AİHM'e başvurduğu ve yurdunu terketmeyeceğini belirterek kendine yönelen tehditleri kamuoyuna açtığı sırada vurulmuş olması bu bakımdan manidardır.

Cinayeti organize edenlerin Trabzon'daki faşist ocak örgütlenmesiyle sınırlı olamayacağı çok açık. Bu olayın ardında kimlerin bulunduğu herkesçe merak edilirken, ciddi belirtileriyle kendini gösteren ve üzerine gidilmesi gereken önemli isimler yine dokunulmaz kalıyor. "Susma hakkını kullandığı"(!) söylenen sanıkların bağışantıları karanlıkta bırakılıyor. Susurluk'tan beri zincirleme olaylarda sık sık adı duyulan, aralarında koordine bulunan kimi emekli general, kimi istihbarat şefi, kimi emniyet müdürü, kimi parti başkanı, kimi vali sıfatlı kişiler son olayda tekrar açıklar veriyor, bazıları göstermelik şekilde görevden alınıyor,

ama halen hiç biri soruşturma kapsamına alınmıyor.

Nihayet çeteler arasında kızaşan çelişkiler bazı çarpıcı olguların basına yansımaları sağlayınca, cinayet sanıklarının emniyetle içli-dışlı oldukları, önceki suçlarında kayınıp korundukları ve Hrant Dink'e yapılacak suikast 11 ay önceden istihbarat merkezlerince bilinmesine rağmen katillere meydanın boş bırakıldığı ortaya çıkıyor. Tetikçinin yabancı olduğu İstanbul'da onu kullananların yardımıyla hareket etmiş olduğunu da kestirmek güç değil. 32 saat içinde yakalanmış olması belki de en baştan tertiplidir. Ancak Rahip Santaro örneğindeki gibi katilin "milliyetçi duygularla bireysel bir eylem yaptığı" imajına dönmüş planlar yapılırken, hatta yetkili ağızlar bu yönlü beyanlar verirken, hesaba olmayan açıkların patlak vermesi bu defa mızrağı çuvala sığmaz hale getirmiştir.

Semdinli olayı üzerine "ucu nereye dayanırsa oraya kadar gideceğiz" diyen, fakat Genel Kurmay'dan aldığı uyumla sus-pus olan Başbakan, şimdi de perde arkasındaki etkili isimlere uzanma cesaretini gösteremez durumda. Son olarak kendisi de derin devletin bir gerçek olduğunu red edememiş ve fakat "bir yere kadar gidebiliyoruz, en dibine inemiyoruz" diye aczini ifade eden ilginç bir itirafta bulunmuştur.

Bir çeşit Gordiyon düğümü haline gelmiş o karanlık zincire İskender'in kılıcını indirecek bir irade çıkmadıkça "faili meçhul" ya da "faili çocuk" cinayet ve katliam serisinin devam edeceği açıktır. O irade ise bu devlet yapısı ve temel ilkelerine bağlı partiler yelpazesi içinden beklenemez. Ama yine de "takipçisi olacağız" diyenleri tutarlı davranmaya zorlayarak halkın demokratik baskısıyla hukuksal afanda mümkün olan en ciddi sonuçları elde etmeye çalışmak vazgeçilmez bir görevdir.

Hrant'ın katlindeki siyasi sorumluluğu da teşhir etmek gerekir. Ermeni sorunuyla ilgili konferans düzenlenirken "Türk milletini arkadan hançerliyorlar" diyen Adalet Bakanı'ndan başlayarak iktidar ve muhalefetteki bir çok parti sözcüsü, zehir kusan sözleriyle bu cinayetten sorumludur. Egemen ırk anlayışıyla "Türklüğe hakaret"i suç sayan 301. maddeyi düzenleyip Ermeni ve Kürt sorunuyla ilgili konuşanlara uygulanan siyasiler ve bağımlı yargı adamları sorumludur. Tarihle yüzleşmeye ayak direyen, toplumu cehalet temelinde güdümlenen, her esaslı konuda inkarcı ve riyakar olan, farklılığa tahammülü olmayan, kucaklar gibi görünüp dışlayan, kendinden olmayana düşman gösteren bileümle resmi tez savunucuları sorumludur. İrkçilik ve militarizmi körükleyen, katilleri açık-örtülü "kahraman" ilan eden, sokaktaki linç kültürünü geliştirip "vatandaş tepkisi"nden söz eden otorite sahipleri so-

rumludur. Bunları eleştirilmez geçen, ırkçı-faşist kabarmaya çanak tutan, saldırganlığı özendiren basın ve medya bir o kadar sorumludur. Cinayetle sona suçluluk psikozu içinde aletacele "kınama" yapan ve "o kurşunun Türkiye'ye sıkılmış olduğu"nu söyleyen imaj düşkünlüğü de keza sorumludur.

Bütün sorumlu ve suçlulara en iyi cevabı Hrant'ın cenazesinde kenetlenen çeşitli milliyetlerden dostları ve kardeşleri verdi: **HEPİMİZ HRANT'IZ, HEPİMİZ ERMENİ'YİZ!..**

90 yıldan beri eziklik ve yalnızlık içinde yaşayan Ermeni azınlığına Türkiye'de ilk defa verilen bu güçte bir destek, o duyguya susamış insanlarımızın tüylelerini diken diken etti, yüreklerine su serpti. On binlerin attığı bu slogan ve halkların kardeşlik duygusunu o kadar etkili hissettiren gösteriler, Hrant Dink'in cesur mücadelesinin yankısız kalmadığının güçlü bir kanıtı oldu. Bu yankının daha da ileriye taşınacağı umuduydu. Hrant'ın gözleri açık gitmemesini sağlayan tüm dostlara binlerce teşekkür!..

Hrant Dink son yazısında yaşadığı zor süreci ve gitme-kalma ikilemini değerlendirirken şöyle diyordu: "Kaynayan cehennemleri bırakıp, hazır cennetlere kaçmak her şeyden önce benim yapımına uygun değildi. Biz yaşadığı cehennemi cennete çevirmeye talip insanlardık. Türkiye'de kalıp yaşamak, hem bizim gerçek arzumuz, hem de Türkiye'de demokrasi mücadelesi veren, bize destek çıkan, binlerce tanıdık tanı-

madık dostumuza olan saygımızın gereği idi. Kalacaklık ve direnecektik. Bir gün gitmek mecburiyetinde kalırsak ama... Tıpkı 1915'teki gibi çıkacaktık yola... Atalarımız gibi... Nereye gideceğimizi bilmeden... Ve gidecektik yüreğimizin değil, ama ayaklarımızın götürdüğü yere... Dilerim böylesi bir terk edişi hiç ama hiç yaşamak mecburiyetinde kalmayız..."

Biz de dileyelim ki; hiç bir aydınımız ve namuslu insanımız, namussuzların dayatmasıyla ülkesini terk etmek zorunda kalmasın... Yurdunda yaşamaya sevdalı hiç bir güvercin artık vurulmasın... kanatları yolunmasın... kafeslere tıkalmasın!..

Gün gelip şu kaynayan cehennem, insanların, kimliklerin, kültürlerin kendini özgürece ifade ettiği bir cennete dönüşün diye, Hrant Dink adına büyük bir kardeşlik anıtı kurulması fikrine candan katlıyoruz.

Huzur içinde yatsın... Ölümstüz anısı herkese ışık olsun!..

Doğacak çocuklarına Hrant ismini vermek isteyenler için bir not: Hrant isminin kaynağı Ermenice "hrat" sözcüğü olup bunun anlamı ikilidir: Birinci anlamı od, ateş ya da alev olarak geçiyor. İkincisi astrolojide Mars isimli gezegene karşılık düşüp ayrıca kızıl yıldız anlamında kullanılıyor. Hrant'ın anısı ise kendi ismine daha özel bir anlam getirmiş sayılır. Özgürlük, barış ve kardeşlik meşalesi!.. Tam da öyle bir anıtta sonsuza dek yanmak üzere...

Hukuk(suzluk)

Tartışmalarının Sınırı 301

Olabilir mi?

Temel DEMİNER

*"Yasalar örümcek ağıları gibidir;
güçsüzleri, yoksulları yakalar;
zenginleri, güçlüleri salıverirler."*

Prof. Dr. Aysel Çelikel'in, "Hukukçu dünyanın her yerinde saygın bir isimdir," saptanması hem doğru hem de yanlıştır...

Doğruluk ile yanlışlığı tartacak soru "Ne için"dir?

Evet; sadece ve "genel" olarak "hukuk" demek yetmez; "Ne için hukuk" sorusunun da yanıtlanması gerekir...

Çünkü sınıflı-sömürücü toplumlarda "hukuk(suzluk)", yönetilmek ile, iktidarla doğrudan ilintilidir...

İktidar ile ilişkisiz; ya da ondan muaf bir "hukuk" söz konusu değildir; tam tersine sınıflı-sömürücü iktidarın "hukuk(suzluk)"u bir yönetme aygıtıdır...

Yönetilmek, evcil hayvanlara ilişkindir ve sürünün tipik düzen anlayışını dile getirir. Sürüleşen insan ise benliğinden ve onurundan yoksundur, onun ancak sürüye bağlılığından doğan gururu vardır.

Yönetmenin bir formu olarak "hukuk(suzluk)", elbette örgütlü bir şiddettir; ve de bir baskı aygıtıdır!

Hakkında H. Buckle'nin, "Toplum suçu hazırlar, suçlu onu işler"; Oscar Wilde'nin, "Gürah değil, açıklıktır çağdaş suçların anasıdır," dediği sınıflı-sömürücü "hukuk(suzluk)", bir iktidar aygıtı formudur. Ve "form" deyip geçilmemelidir; sık sık ihlâl edilse de, "form" kuralı keyfilik karşısında bir "güvence"dir...

Söz konusu "güvence" açısından hukuk, hukuk dışındaki gerçekler dünyasını görebildiği ölçüde hukukur uyarısını göz ardı etmeden ekleyelim: Dünyamız nice Dreyfus davalarına, hatta daha beterlerine şahit oldu ve oluyor. Buna karşılık Zola'ların, Clemenceau'ların, Picquart'ların, Scheurer-Kestner'lerin sayısı ne yazık ki çok azdır!

HUKUK(SUZLUK) KONUSU

"Hukuk"un "nötr/genel" olmadığını söylemiştim; ama bir kez daha tekrarlayayım...

Sınıflı-sömürücü "hukuk(suzluk)"un özü değil; ama biçimi (formu) hakkında; Ömer Faruk Eminağa-oğlu'nun, "Hiçbir denetime bağlı olmayan ve yargıyı kendisine yaklaştırmak için çabalayan siyasal güçler, demokrasiyi kemiriyor demektir"; Yargıtay eski Başkanı Eraslan Özkaya'nın, "Siyasetin karıştığı yargı çürür," saptamaları nicel açıdan bir anlam ifade edebilir...

Buna kimsenin itirazı yok!

Formel açıdan ele aldığımızda, "Herkes ait olanın ne olduğu üzerinde bir karara varmak için, yargı ancak adaletle özümselebilir ve adalet mutlak anlamda bir hak çatışmasını zorunlu kılar. Bu hak çatışmasında Tanrının emirleri ya da ulusun çıkarı her zaman yol gösterici değildir..."

Evet, kimilerinin "iddiası"ndaki üzere "Hukuk kuralları, toplum düzenini sağlamak ve adaleti yerine getirmek için insanlara oluşturulur. Tanrının yargıçlığını bu dünyaya taşımak, aklın insana oynadığı bir oyundan ibarettir..."

Emekli bir Fransız Danıştay üyesi, "insanı yargılamak tanrısal bir işiştir," demiş. Gerçekten de pek çok inanca göre tanrı yargıçtır ve insanları yargılamak, onlar hakkında hüküm vermek, aslen ona aittir. Tevrat'ın 'Mezmurlar' kısmında Davut dua ederken, 'Tanrı adil bir yargıçtır,' (Mezmurlar 7/11) demektedir!"

Ancak yargı, dünyevi bir içsellik taşımak ve seküler olmak zorundadır. "Yargıya kutsallık atfetmek" onu insan dışılaştırmaktır!

Sınıfsal olan yargı "kutsal" olamaz; ama bir sınıfın çıkarı için "kutsal" ilan edilir! Ama unutmayın sömürücü sınıf egemenliği ile "kutsal" olmanın ülkütüculüğü Türk(ie) hukuk(suzluğu) örneğindeki üzere hepimizin bilgisi dahilindedir!

Ve de Jaques Vergès'in "Savunma Saldırıyor" başlıklı yapıtında söylediği gibi "Kimsiniz?", "Neyi temsil ediyorsunuz?", "Nedir tarihsel olarak varlık nedeniniz?" sorularını "hukuk(suzluk)"un sözcüsü yargıçların her davanın eşliğinde kendilerine sormayı ve yanıtlarını bulmayı amaç edinmeleri gerekir.

"Yargı/ Yasa" ya da "Hukuk(suzluk)" dedik...

En genel deyişle toparlarsak: Sakın ola Çiçero'nun, "Yasalara, özgür olabilmek için bağlı kalınız"; Eflatun'un, "Yasalarda düşünceğimiz tek şey, bizi erdeme götürüp götürmediğidir," deyiş(ler)ini ciddiye almayın!

Çünkü St. Thomas'ın ifadesiyle, "Mantıksız hukuk, hukuk değil, bir sapkınlıktır"! Ve yine Şeyh Bedreddin'in dediği gibi, "Dünlü yasalarla, bugünkü insanlar yargılanamaz."

Nihayetinde en önemlisi Publilius Syrus'un altını çizdiği üzere, "Yargıç sanık hakkında olduğu kadar kendisi hakkında da yargıda bulunur..." Tıpkı Türk(İye) "Hukuk(suzluk)" pratiğinde olduğu üzere!

TÜRK(İYE) HUKUK(SUZLUK) PRATİĞİ

Orhangazi Ertekin'in, anlamlı ifadesiyle "Türkiye, gözleri görmeyen bir yargıç rehberliğinde adalet arıyor. Kulakları sağır birisi duyduklarını bir güzel yargıcın kulaklarına fısıldıyor, dilsiz olan diğeri ise her şeyi bir bir anlatıyor! Mükemmel bir terkip! Ve 'çalışan' organların eşsiz bir işbirliği!

Fakat, ne körlerin el yordamıyla tanıma metaforları ne de mağaradan çıkan insanların gözlerinin kamaşması meselleri bu kendine has karanlık h,li kendi tadıyla anlatabilir! Kör, sağır ve dilsiz üç maymun kardeşin baldan tatlı dersleri de bu altıvalı yeterince başarıyla sergileyemiyor. Çünkü, bu mesellerin hepsi, Türk yargısına, dışardan (yürütme tarafından) dayatılan dehşetli karanlık öykülere doğru açılırlar."

İşte bu konuda birkaç örnek...

i) Bayrampaşa Cezaevi'ne düzenlenen "Hayata Dönüş" operasyonunda 12 kişinin ölümüne neden olan sorumlular yargı önüne çıkarılamıyor. Eyüp Cumhuriyet Savcılığı'na başlatılan soruşturma 6 yıldır sürüyor. Ankara Jandarma Özel Asayiş Komutanlığı, operasyonda müdahale grubu olarak kimlerin görev yaptığının tespiti için sayısız yazı yazılmasına karşın savcılığa yıllardır hiçbir bilgi vermiyor.

İstanbul Valiliği, kimlikleri bile belirlenemeyen jandarma görevlileri hakkında soruşturma yürütülmesine üçüncü kez izin vermedi. Eyüp Cumhuriyet Sav-

cılığı ise "delillerin takdirinin adli makamlara bırakılması gerektiğini" belirterek karara yeniden itiraz etti!

ii-) Güneydoğu'da h,kimleri "hizaya getirmek" için bomba attırdığını açıklayan emekli Korgeneral Altay Tokat hakkında askeri savcılık takipsizlik kararı verdi!

iii-) 1993'te Dığor'da gösteri yapan gruba ateş açıp beşi çocuk 17 kişinin ölümüne neden olan sekiz özel harek,t polisi, "meşru müdafaa" gerekçesiyle beraat etti!

iv-) Diyarbakır 6'ncı Ağır Ceza Mahkemesi'nin 6 Mayıs 2005'te yetki kararıyla tüm cep telefonlarıyla internet üzerinden Türkiye genelinde dinleme yapan MİT hakkında takipsizlik kararı çıktı!

v-) Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu'nda görevliken "Azınlık Raporu" hazırlayan Prof. Baskın Oran ve Prof. İbrahim Kaboğlu hakkında beşer yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı!

vi-) İzmir'de, yanında taşıdığı çantada Kalashnikov tüfek, 31 mermi ve evinde yapılan aramada 490 ecstasy uyuşturucu hap ile 3,5 kilogram esrar ele geçirilen 31 suçtan sabıkalı F.D., savcılık tarafından suç unsuru oluşmadığı gerekçesiyle serbest bırakıldı!

vii-) Adalet, Batman'da 5 Eylül 2006 günü bir aracın güvenlik güçlerince taranması sonucu dokuz yaşındaki Mizgin Özbek'in öldürülmesinde sorumluluğu olanlara karşı bir türlü işlemezen, olayla ilgili rapor hazırlayanlar 301'lik oldu!

Burada durup, somut örnekler üzerinden şunlara dikkat çekelim:

Birincisi: "Türk yargısının... egemenler karşısında teslimiyet"i tartışılmaz bir gerçektir.

İkincisi: "Türkiye'de hukukçuların en sevdiği formüllerden birisi kanun ile hukuk arasındaki o 'muhteşem' ayrımında ifade bulur: Kanun bir şeydir, hukuk ise bir başka şeydir. Bu ikisini birbirine karıştırmamak sıkça tembih edilir." Ancak, "neden" sorusu yanıtsızdır...

Üçüncüsü: "Yargıda bir kesim, ulusal güvenliği öne çıkarıyor, özgürlükleri sınırılıyor"ken; Osman Can'ın ifadesiyle, "İlkemin siyasal, toplumsal ve dinsel egemenleri 'müsademe-i efkâr' değil, yalnız ve yalnız 'iman' istiyorlar. Mumla aradıkları 'insan' değil, yalnızca 'mürit'..."

Bunların sonucunu da Yücel Sayman şöyle özetliyor: "Devleti koruyan yargı ile politik cinayetler çözülemez... Totaliter, baskıcı, despotik bir devlet yapısı içinde, maddi gerçeğe ulaşabilen bir yargı sistemi olmaz..."

Evet "iktidar ile işbirliği yapmış, iktidarın ürettiği

ya da toplumsal refleks ürünü 'hukuk dışı gerekliliklerin, önceliklerin ya da duyarlılıkların' bekçiliğini üstlenmiş bir yargı, iktidarın kendisinden daha tehlikelidir."⁹⁹

VE TCK 301 HAKKINDA

301. maddeyi yazan TBMM Adalet Alt Komisyonu'nun hukukçu üyeleri de "Dava sonuçlarını görelim," diyor. CHP'li Feridun Ayvazoğlu 301'i savunurken, AKP'li Hakkı Köylü, "Türklerin niye bu maddeyle uğraştığını" anlayamıyorken; Türkiye Gazeteciler Federasyonu'nun Beşinci Olağan Genel Kuruluna katılan Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in, Türkiye'de bir kısım unsurların, taleplerini eskiden olduğu gibi doğrudan meydanlarda ifade etmediklerini ve bunların işin kolaylığını bulduklarını, Avrupa Parlamentosu'na gittiklerini kaydederek, "301. madde, neyin aşağılanması ceza hükmü veriyor? Şimdi, elinizi vicdanınıza koyun, Türk milletine mensup olmaktan bir rahatsızlığınız mı var ki, birileri bunu aşağılayacak, söylemedik şey bırakmayacak ve biz bunun adına özgürlük diyeceğiz. Bunu Fransa'da, Almanya'da, İngiltere'de yapabilir misiniz? Türkiye'ye gelince 'bu madde kalsın.' Cumhuriyet, bu ülkenin en önemli kazanımıdır, bunu aşağılamanın neresi özgürlük?" dediği koşullarda Musa Kart'ın davalık olan yumağa dolanmış kedi (Tayyip Erdoğan) karikatürünü hatırlayınız. Türkiye 301. maddede aynen o durumdadır. Yaptığı akla, manüğe, sağduyuya uymaz hareketlerle fena h, lde dolanmıştır!

Bilindiği üzere 301. maddenin eski h, l'i 159. maddedi. Yani "Yeni Türk Ceza Yasası'nın 301. maddesi, eski 159. maddeye karşılık geliyor. Eski yasa döneminden de gelen bu madde ile ilgili tartışma, 'düşünce' ya da düşüncesini 'ifade' özgürlüğüne getirdiği sıkıntılar ile gündemden düşmüyor."¹⁰⁰

"Bu madde ceza hukukuna 1936'da girdi. Ve girdiği günden bu yana da toplamda 7 kez değişikliğe uğradı. Şu an maddenin 8. ve son versiyonu 301 adını taşıyor.

Madde metnini burada yazmayacağım ama maddenin amacı, Türklüğe ve devlet kurumlarına yönelik eleştirilerin 'aşağılama' içermemesini sağlamak.

Böyle tarif edince makul ve masum bir amaç gibi duruyor ama kazın ayağı öyle değil. Bir kere 'aşağılama' nedir?

Daha önemlisi 'Türklük' nedir?

'Vatanperverler'in bir şiddet kalkanı h, line gelen TCK'nin 301. maddesinin gerekçesinde Türklük kav-

ramı; 'Maddede geçen Türklük deyiminden maksat, dünyanın neresinde yaşarsa yaşasınlar Türklere has müşterek kültürün ortaya çıkardığı ortak varlık anlaşılır. Bu varlık Türk milleti kavramından geniştir ve Türkiye dışında yaşayan ve aynı kültürün iştirakçileri olan toplumları da kapsar' şeklinde açıklanmışken 'Türklük, Asya'dan göç yolları üzerinde Batıya doğru seyreden bir kervana benzetilebilir. Bu kervana, her durumda farklı türde kültürel yükler taşıyan insanlar katılıp ayrıldı, yalnız bazı yolcular tüm yol boyunca kervana eşlik ettiler. Bazen kervanda bazı sorunlar çıktı ama bunlar yap-takçı bir pratikle giderildi. Yüzyıllardır Türklük, herhangi bir yasal teminata gerek duymadan kendi dinamizmi ile tekamül ederek bugüne ulaştı. Bugünden sonra Türklüğü yasal korumaya almak, eleştirinin ve özdeşleşimin imk, nlarını kısıtlamaktan başka bir şeye hizmet etmez."¹⁰¹

Her neyse... 159 üzerinde yapılan 7 değişiklikten 4'ünde maddenin kapsamı genişlemiş, yani daha önce maddeye adıyla dahil edilmemiş devlet kurumlarının isimleri de eklenmiş. Son 3 değişikliktir ise kapsam daraltılmış. Bu son değişikliklerin ikisi Hikmet Sami Türk'ün Adalet Bakanlığı döneminde oldu. Önce cezalar azaltıldı, ardından da "düşünce açıklamaları"nın 159'un 1. fıkrası açısından suç oluşturmayaacağı hükmü eklendi. Son değişikliği ise bugünkü hükümet yaptı, "düşünce açıklamaları"nın maddenin tamamı açısından suç oluşturmayaacağı hükmü bağlandı.

Sonra TCK olduğu gibi değiştirken bu 159'un son h, l'i günümüz Türkçesine uyarlanarak 301 h, line geldi. Gelirken, 159'da suçun ana unsuru için kullanılan "tahkir ve ictyif" kelimeleri yerine 'aşağılama' kelimeleri kullanıldı, bir de eskiden 159'dan dava açmak Adalet Bakanı'nın iznine tabiyken bu izin alma zorunluluğu kaldırıldı...

Şu ana kadar bu maddeden mahk, m olup cezası Yargıtay tarafından da onanan tek kişi yazar Hrant Dink. Onun da cezası, belli bir süre aynı suçu işlememesi şartıyla tecil edildi ama Dink aleyhinde 301'den yeni bir dava daha açıldı bile. Yani bu maddeden ötürü hapse girmeye aday ilk isim Hrant Dink. İkinci davası da, "Ermeni soykırımı olmuştur" dediği için açıldı...

Şimdi burada durup anımsayın! Eskinin meşhur TCK 141, 142 ve 163. maddeleri kaldırıldı, hemen bunların yerine Terörle Mücadele'nin bazı maddeleri ikame edildi. AB sürecinde bu madde de değişince bu kez ortaya 312 çıktı. 312 değişince 159 bulundu. Sonra da 301!

Özetle rakamlar dışında temelli bir değişiklik söz konusu değil!

Gerçek tam da bu iken; ismet Berkan dilinin altındaki baklayı şöyle çıkarır: "Aslına bakacak olursanız, 301 konusu şu an AB ile yaşadığımız en ciddi sorun. Evet evet, 301 Kıbrıs'tan bile daha önemli, daha zorlu bir sorun. Çünkü Kıbrıs konusunda Türkiye'nin haklı olduğunu düşünen, en azından haksız olduğunu düşünmeyen çok sayıda AB üyesi ülke var. Ama aynı şeyi 301 için söylemek mümkün değil, mesele ifade özgürlüğüne gelince AB neredeyse blok halinde Türkiye'yi eleştiriyor!"¹³

Yani TCK 301 kalkarsa, ifade özgürlüğünün önündeki engeller kalmış mı olacak?

AB Komisyonu Türkiye Temsilcisi Hans Jörg Kretschmer'in, 301. madde konusunda hükümetin somut adım atması gerektiğini söylediği hepimizin malumu ya da "doğru", ama!

Evet bunun bir de "ama"sı var! ismet Berkan, "301. madde değişikliği aralık (2006) ayından önce Meclis'ten geçse, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri ciddi bir rahatlatma yaşar. Ama AB'den de önemlisi, Türkiye'nin düşünen, eleştiren, yazıp çizen insanları rahatlatır,"¹⁴ dese de, unutulmasın: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ifade özgürlüğünü düzenler düzenlemesine ama bu bir özgürlük değil; sınıfsal bir sınırlamadır!

DÜŞÜNCE-İFADE-EYLEME ÖZGÜRLÜĞÜ

Burada durup anımsatalım: "Yürümeyen hayatımızın düsturunu kutsala bağladık. Hayatımızın kutsal sacayağı Türklük, İslam ve törelerdir. Bu üç kutsalın örgütlenmesi, birbirlerini korumak, gözetmekle çatılmıştır.

Bu kutsalların bekçileri farklı kesimlerdenmiş gibi görünse de aralarında olağanüstü bir dayanışma vardır. Sonuçta bu kutsal üçlemenin tapınak bekçiliğini üstlenenler aynı 'hassasiyet'e' sahip devlet sözcüleridir. Aralarındaki pazarlıktan doğan gerilim aslında halk kesimlerine nüfuz etmeyen, seyirlik satranç hamleleridir.

'Hukuk devleti' ülküsünün, bu kutsallar gölgesinde gerçekleştirilebilmesi mümkün olmadığı için memleketimizde hukukun işleyişi de çoğunluk tapınak yazıtlarının yorumlanması şeklinde seyreder.

Türklük konusundaki kanamanın tamponu olarak gırtlığımıza tıklmış olan, 301'dir. Türklüğün asal bekçisi militarizm, hayatımızın her kesimine şablonlarını dayatmıştır."¹⁵

Bu da nasıl "gerekçe"lendirilirse "gerekçe"lendirilsin; düşünce ve ifade özgürlüğüne bir saldırıdır...

"Düşünce"... "İfade"... "Özgürlük"... denildi mi; Descartes'in, "Her ne kadar kendi fikirlerim pek hoşuma gidiyorsa da sanırım ki, başkalarının da kendi hoşlarına giden böyle fikirleri vardır"; R. Marievski'nin, "Konuşma özgürlüğü yoksa demokrasinin 'D'si yoktur"; Platon'un, "Konuşma insanın aklını kullanma sanatıdır"; Seneca'nın, "Konuşma aklın fihristidir," sözleri bir an dahi unutulmamalıdır...

Çünkü neyi savunursa savunsun; Kemalist Muazzez İlmiye Çığ da, AB'ci postmodern Orhan Pamuk da bu saldırının mağdurlarıdır; ve onların görüşlerini savunmasak da yine onların ifade özgürlüğünü topyek'n savunmalıyız...

"Neden" mi? ABD Yüksek Mahkeme Yargıçları'ndan Oliver Wendell Holmes'in (ta 1929 yılındaki) ifadesiyle, "Özgür düşünce ilkesi bizimle aynı fikirde olanlar için değil, nefret ettiğimiz düşünceler içindir!"

Özgürlükleri savunmak sadece 301 ile sınırlı değildir; özgürlükleri topyekün savunmak TMY'de karşı durmayı "olmazsa olmaz" kılar...

TMY'ye sadede; -Ümit Kocasakal'ın ifadesiyle, "Terörle Mücadele Yasası aydınlar için ciddi tehlike"¹⁶ olduğu için değil; bir zamanların Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, "terörle" mücadeleyle ilgili son yasal düzenlemelerin "teröristlere" büyük imkân kazandırdığını savunarak, Terörle Mücadele Yasası'nın, "terörle mücadele" konusunda etkinleştirilerek güncellenmesini istediği unutulmadan karşı durulmalıdır...

Çünkü, çünkü... "Türkiye'de düşün hayatını, bilim hayatını, sanatı, edebiyatı belirleyen, yönlendiren kurum resmi ideolojidir. Resmi ideoloji herhangi bir ideoloji değildir. Devletin idari ve cezai yaptırımlarıyla korunan ve kollanan bir ideolojidir. İdari ve cezai yaptırımlar, resmi ideolojiyi pekiştirir, kemikleştirir... Resmi ideoloji militer bir ideolojidir. Millî Güvenlik Kurumu tarafından, askerlerin ağırlıkta olduğu kurumlar tarafından üretilen bir ideolojidir."¹⁷

Bu noktada Montesquieu'nun, "Hürriyet, kanunların müsaade ettiği her şeyi yapmak hakkıdır," tanınlanmasıyla sınırlanmadan; ve de İhan Özay'ın, "Türkiye'de hukuk devleti hiç oldu mu?"¹⁸ sorusuna yanıt arayan bir ısrarla unutulmasın: "Düşünmek doğası gereği özgürce yapılan bir etkinliktir. İnsan için düşünce, bize kalan yalnızlıktan ve kendi kendine konuşmalardan çıkarak ifade edilmeyi arzular. İnsanın toplumsal hale gelmesinin en açık belirtisi ifadeler çoğulluğunun ortak yaşamı belirlemesidir. Bu nedenle düşün-

ce özgürdür, onu açıklamak ise kayıt altındadır. Çünkü başkaları öyle istemektedir..."

Verili "hukuk(suzluk)" açısından "iddialar"la "gerçekler" in çok farklı olduğu bir an dahi unutulmamalı... Bunlardan sadece birisi -yukarıda da değindiğimiz üzere- 301'dir...

Oysa! Evet, evet oysa!

Düşündüğünü özgürce söyleyebilme insan olmanın koşullarındandır. Bir sanatçı ancak bu sayede yetkin ürünler verebilecek, insana insan olduğunu duyuracak ona başkalarını ve yaşamı sevdirecek, daha güzelini istemesini ve bunun için mücadele etmesi gerektiğini anımsatacaktır. Düşünce, etkileyici, dönüştürücü ve değiştirici bir işleve sahiptir.

insanın davranışlarına ve eylemlerine yansır. Bu durum toplumun gelişmesini, çağdaşlaşmasını istemeyen egemenler için düşünceyi kısıtlamaya yeterli bir sebeptir. Kendi çıkarlarıyla toplumun gelişmesi arasında karşılıklı yaratan bu durumda değişik düşüncelerin yayılmasına karşı durmaları gerekecektir. Egemenler bunu açıkça, açık yüreklilikle söyleyemedikleri, ortaya koymadıkları için, kendilerini değil de devleti korumaya çalıştıklarını ileri sürerler, "devlet elden gidiyor" diye felaket tellallığı yaparlar.

Bunun da "nedeni"; kapitalist devletin raison d'État'sıdır!

Raison d'État; yasaktır; disiplindir; zordur; terördür... Çünkü düşün ve ifade yasaklarının, geçmişte topluma karşı işlenen suçları gizlemek, onların bilinç çıkmasını engellemek gibi bir işlevi vardır!

"Yasaklar" ile bir yere gidilemez... Bir anlığına anımsayın: John Milton (1608-1674) XVII. yüzyılın ortalarında şunu yazabilmişti: "Bir kitabı yasaklamakla bir insanı öldürmek arasında fark yoktur, bir insanı öldüren Tanrı'nın imgesi olan akıllı bir yaratığı öldürmüştür; iyi bir kitabı yasaklayan ise, aklın kendisini öldürmüş olur..."

Düşünce, diğer özgürlüklerden farklı olarak, "sınırsız" olması gereken bir özgürlüktür.

"SONUÇ YERİNE"

Sanırım buraya kadar söylenenleri, üç paragraf h,linde toplamak mümkündür:

* Hukuk, "ilahi" değil, insani ve insan(lık)a özgü bir kavramdır. Ve insana değgin olan herşey gibi "ikircim" ve "muğlaklık" yüküdür...

* Bu "ikircim" ve "muğlaklık"ın nedeni, temelde, insanların yöneten(ler)/yönetilen(ler) ikileminde yaşıyor olmaları, bir başka deyişle sınıflı toplum gerçeği-

dir. Ezenlerle ezilenlerin, yönetenlerle yönetilenlerin bir arada yaşadığı tüm alanlarda olduğu gibi, hukuk da bir sınıf mücadelesi alanıdır. Bu bakımdan soru(n), salt (Türkiye'de sık sık ifade edildiği üzere) "siyaset(çiler)in hukuktan elini çekmesi", "yargı(ç)ların vicdanıyla başbaşa bırakılması" değildir. Önemli olan "yargı(ç) vicdanının hangi sınıfsal saiklerin güdümünde olduğu"dur. Bu ise ezilenlerin ezenlere karşı sürdürdüğü mücadelenin dinamiklerince şekillendirilen "zamanın ruhu/ zeitgeist" ile biçimlenmektedir.

* Sınıf denge(sizlik)lerinin ezenler lehine artan ölçüde bozulduğu 2000'lerin Türkiye'sinde, hukuk(suzluk), egemenlerin (burjuvazi, asker-sivil bürokrasi, siyaset sınıfı...) hoyratça müdahalelerine açık bir h,le gelmiş, ve ezilenler açısından açık ve saldırgan bir "hukuk(suzluk)"a dönüşmüştür...

Şu halde "adalet"ten söz ettiğiniz de "adaletsizlik"ten de söz ettiğinizi unutmadan; Aristoteles'in, "Zayıf daima adalet ve eşitlik ister, oysa bunlar güçlüünün umurunda bile değildir," sözünü bir an dahi unutmamalıyız...

Dipnotlar

- 1 Anakarsis.
- 2 Mustafa Kutlu, "Yargı ve Kamusalılık II", Radikal İki, 25 Haziran 2006, s.4.
- 3 Cengiz Oca, "İnsan ve Devleti Kuşatan Hukuk", Radikal, 27 Mayıs 2006, s.11.
- 4 Orhan Gazi Erenkin, "... Mahşerin İç Atlısı" ve Yargı", Radikal İki, 2 Nisan 2006, s.8.
- 5 Faruk Örs, "Yargının 301'le İmtihani", Radikal İki, 8 Ekim 2006, s.5.
- 6 Orhan Gazi Erenkin, "Kanunla Hukuk Arasında Sıkışmak", Radikal, 19 Temmuz 2006, s.11.
- 7 Turgut Tarihçi, "Yatırı Konarak Yargının İşi Değil", Radikal, 31 Ekim 2005, s.6.
- 8 Osman Can, "Yargı-İktidar-Düşünce Özgürlüğü", Radikal İki, 13 Mart 2005, s.4.
- 9 Yücel Sayman, "Devleti Korumak Yargı ile Politik Cinayetler Çözülemez", Evrensel, 25 Ocak 2006, s.2.
- 10 Osman Can, "Bitmeyen Senfoni!", Radikal İki, 16 Ekim 2005, s.7.
- 11 Bahri Bayram Belen, "301. Madde mi Tecrit mi İvedi?", Cumhuriyet, 18 Kasım 2006, s.2.
- 12 Süreyya Su, "Türklük Tanımı", Radikal İki, 8 Ekim 2006, s.5.
- 13 İsmet Berkan, "Cemil Çiçek'e Bir Öneri", Radikal, 3 Kasım 2006, s.3.
- 14 İsmet Berkan, "301'i Unutma, Unutturma", Radikal, 16 Kasım 2006, s.3.
- 15 Yıldırım Türker, "Kutsal ile Hukuk", Radikal, 13 Kasım 2006, s.4.
- 16 İmit Kocazakal, "Bo Yasa Aydınlar İçin Ciddi Tehlike", Radikal, 24 Nisan 2006, s.6.
- 17 İsmail Beşikçi, "Düşün Özgürlüğü", Radikal İki, 15 Ekim 2006, s.1-4.
- 18 İlhan Özay, "Türkiye'de Hukuk Devleti Hiç Oldu mu?", Radikal İki, 5 Mart 2006, s.4.
- 19 Mustafa Kutlu, "İfade Özgürlüğünün Kamusalılığı", Radikal İki, 22 Ocak 2006, s.3.

Kartalların Yalnızlığı

Ahmet ARSLAN

Aydın ve yalnız... Her zaman iki sözcük de birbiriyle uyumlu, bir biriyle paralellik çiziyor ne hikmetse. Aydın, bir bakıma yalnız insandır. Ancak her yalnızlık, aydın olabilmeyi gerekli kılmaz. Onun için yalnızlık sözcüğü daha geniş bir anlamı ifade eder. Sözelimi toplumsal değer yargıları önemseyen, giderek ahlaksal kuralları hiçe sayan ve de herkesle kavgaya atneyi alışkanlık haline getiren kimseler de yalnızdır ya da yalnız kalabilecek bir ortamın insanıdır. Yine metropollerin, büyük kentlerin karmaşıklığına ilişkin o dev apartman katlarında yaşayanların komşuluk ilişkileri de bir arabeslik, bir gariplik içinde sürmez mi ki sanki? Diyelim ki o apartmanın bilmem hangi dairelerinde, bilmem hangi insanı, komşuluk ilişkilerinde oluşabilecek davranış ya da sürtüşmelerde hep haklının yanında olması, giderek düşüncelerini sivri dille açıklamayı, bir bakıma onun yalnız kalma durumu düşündürücü olsa gerek. Onun için, "Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar" özdeyişi yalnızlığın bir başka açından, bir başka kanıtı değil midir?

"Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli, münevver"e aydın, "yanında başkaları olmayan, toplumsal ilişkilerden yoksun veya yoksun bırakılan kişi, kendi kendine, bir kendisi tek başına" olan kimselereyse yalnız diyoruz.

Doğrudur, aydın, yalnız kalmak zorunda; yapısının, kişiliğinin, özünün gereği. Aydın işi, işlevi; "doğru"ları kavrayarak, gerçeği gündeme taşımaktır. Bu özelliğiyle tarihin her dönemi ve dünyanın her yerinde kendi rüştünü belirleme çabasına ilişkin kendi kendisini kanıtlamanın uğraşı içindedir. Bir "bağımsız" olarak aydın, aydınlıktan alır mayasını; çıra gibi ısıtır çevresini, bunu da bir görev bilir. O, yığınlar içinde, ama yığınlardan ayrı bir insandır; sürüden ayrılanı nasıl kurt, kaplan kaparsa, onu da despotlar, diktatörler kapar ya da en azından kapmak için büyücek çaba gösterir.

Bir "bağımsız" beyin olarak aydın, salt eleştirmek için eleştirmez. Olumsuzlukları gördüğü, sorunları

yaşadığı ya da yaşayanları doğru düzlemde algıladığı için eleştirir. Yine aydın, karşısında olmak için karşı olmaz. Yanlışların, doğmaların, karanlıkların karşısında olduğu için herkesin odaklandığı noktada değil ötesindedir. Bu "öte"lik, ister-istemez karşı olmayı gerektirir.

Devlet denilen sosyal aygıt, hiç bir zaman, hiç bir yerde aydını sevmez, sevmeyebilir. Neden sevmez peki? Bir kez devlet, hükümrandır, hantaldır, statücüdür, muhafazakardır, durağandır... Her yönüyle değişime ve gelişime kapalı böylesi toplumsal bir aygıt, gelişmeye-değişmeye açık, eleştiriye açık "ileri"den yana tavır koyan bir kimsayı kabullenebilir mi ki? Elbette hayır. Yani tek sözcükle aydın, devletin yanında değil, onun çağdaş argümanında gelişebilecek yani bugünün değerlerini eleştirerek, yarının doğrularını yaratmaya dönük düşünceleri nedeniyle karşısında olan kimsedir!

Lakin Türkiye, aydınlarının çoğu, "devlet" destekli, hatta ondan belirli "ücret"ler alarak işlevlerini sürdürdü, sürdürüyorlar ne yazık ki. Özcesi bunun anlamı, bir aydının aydın olmaması ya da kendi özünü yaşamamasıdır! Örneğin Rusya'nın bir Herzen'i ile Türkiye'nin bir N. Ataç'ını karşılaştırdığımızda acı olan bir gerçek hemen kendini belli ediverir. Ataç Türkiye'de ne ise Herzen'de Rusya'da olur. Her ikisi de yeni yayınlanmış bir yapıt için, o yapıtı göklere çıkartacak ya da yerin dibine batırabilecek iki eleştirmen. Herzen, devleti eleştirdiği için yanılmıyorsa iki ya da üç kez yurt dışına çıkmak ya da kaçmak zorunda kalmasına karşın, Ataç, kendi ülkesinde devleti eleştirse bile Cumhurbaşkanlığı basın danışmanlığına kadar yükselebilmiştir. Oysa her ikisi de yazarlığının dışında "aydın" olarak bilinir ülkelerinde. Birisi yoksul yaşamı sürdürürken, bir diğeri en azından devlet destekli "varlıklı" denebilecek bir yaşamı sürdürmesi, "aydın" tanımında bir çelişki değil de ya nedir peki? Yine yığınların gözdesi bir N. Kemal'in, "çoğun"luklar içinde sözüm ona "vatan-özgürlük" savaşımını sürdürüyor gibi değerlendirilirken, materyalist düşüncelere yabancılaşan Türkiye'ye felsefe ça-

lıklarının gerekli olduğunu ısrarla vurgulayan bir B. Tefrik'in yalnızlık girdabı içinde korkudan cenazesini taşıyabilecek kimselerin çıkmamış olması, giderek cenazesinin hamallarla taşınması, aydının yalnızlığına en büyük kanıt olsa gerek.

Aydın, her tür özgürlüğe açıktır. Açıkta çünkü özgürlük, onun can yongasıdır. Bağımsız düşünme alışkanlığı kazanamayan bir aydın, yeni ufuklar üretemediği için, ufuk fukaralığı çeker; ne denli alttaki milliyetçiliğin perde gerisinde yatan sosyalist dilde özgürlüğü dillendirse de. Özgürlüğün temel ögesi, evet yanlış anlamadınız temel ögesi "ileri"ye dönüklükle olan ilintisidir. Özellikle altı çizilmesi gereken budur. Bunun temel yolu da sapla, samanı birbirine karıştırmaktan geçer. Şimdilerde bir güncelliktir, bir modadır almış gidiyor: "Efendim bir mini-eteklinin giyinme özgürlüğü var da başına türban takanın giyinme özgürlüğü neden yok..."

Bir kez giyinme serbestliğinin, özgürlükle direk ilintisi yoktur, olamaz da... Mini-etek giyenin temel amacı, cinselliğini öne sürerek karşı-cinsin dikkatini çekmek, türbanlıgınsa 600'lü yılların şeriat düzeninin gerisin geri yaşama geçme isteminin mesaj olarak verilmesidir. "Geri"ye yönelik böyle bir mesajın, temel yapısı "ileri"lik olan özgürlükle ne ilintisi vardır ki? Bir çelişkidir başka; çıplaklık bir soyunma isteğinin de özgürlük kavramıyla bağdaşmadığı bağdaşmaya-çağı gibi.

Bir kavram kargaşası, bir yoksunluk, bir dağınıklık içinde aydının işlevi gerçekten zor. Bu zorluğun içinde bir şeytan gibi taşlanması bir başka zorluğu oluşturur. onun için şeytan taşlanır gibi taşlanan aydını ben hep "kartal"lara benzetirim; yüksekten uçan, ama yalnızlığın döngüsü içinde kanat çıpan "kartal"lara! İhsen'in, "En yalnız, insan, en güçlü insandır" dediği gibi, onun gerek uçuşunda, gerekse kanat çırpışında gökyüzüne açılan bir özgürlük ufkü, yeryüzüne inilen bir hak, adalet duygusuyla beslenerek, geleceğin, evet geleceğin hep kendinden yana olduğunun bilincindedir sanki. Bu bilinç onun yaşamsal özü, can suyudur. Onla beslenir, onla kendini aşar, onla ivme kazanır.

Bir kartalın yalnızlığı hep uhdemde kalmış, ona canlılık veren damarları bulamadığım için hayıflanmış-durmuşumdur; düşünsel pipomu her tıttırmıydeseyse, "size selam olsun, bağımsızlığın-özgürlüğün simgesi, yüksekten uçan yalnızlığın sembolü kartallar" demekten başka! Yoksa de despotluklara, bu akıl almaz hükümlerliklere can mı dayanır?

SEKİZ MART GÜNEŞİ

Mor süsenin
üzerine doğuyor,
ıslak sekiz mart güneşi.
Eline dokunuyor elim,
gülümseyen kadın.
Yarılar oluşacak,
durmada ayalarımızda.
İnnaklar çağıldayak,
gözlerinden ışıldayan ışıkla.
Bir uğultudur kopacak,
saçı, başı yolunacak.
Direnecek zaman,
soframızda güneş.
Susmayan bütlesi dudaklar,
haykıracak!
Sınırların kalktığı,
kardeş ormanların büyüdüğü
dünyayı.
Yine elim elinde olacak,
gülümseyen kadının.

Atilla OGUZ

Dünden Bugüne Ateşkes süreci-II

Hüseyin MUTLU

Ateşkese giden yeni sürecin hazırlanışı

TC. ulusal hareketi tasfiye etme savaşını çok yönlü hayata geçirme sürecine hazırlanırken, PKK barışçıl-demokratik bir sürecin yaratılması önünün açılması üzerine yoğunlaşıyordu. "7-9 Ağustos günleri arasında yapılan KKK yürütme konseyi toplantısında, barış ve demokratik çözüm için yeni bir sürecin başlatılması gerektiği sonucuna ulaşıldığını" 6 maddelik bir deklarasyonla kamuoyuna duyurdu. Deklarasyonda, "Politikalarını Kürtleri yok sayan Lozan antlaşması'na dayandıran bölge devletleri, hiç bir zaman Kürtleri bir halk olarak tanımamış ve Kütlere hep sopa siyasetiyle yaklaşmışlardır. Bugünde aynı mantıkla Türkiye, İran ve Suriye devletleri arasında anti-kürt ittifakı gerçekleşmiştir. Bu politika, bugünkü çözümsüzlüğün de ana nedeni olmuştur. Bu zihniyetin öncülüğünü yapan Türk devletinin kürtlere dönük bu şiddet politikası sonucu, bugünkü çatışma ve gerilim yaşanmaktadır... Dünya'da bu tür sorunlar diyalogla çözüm yoluna giderken, kürt özgürlük hareketi ile tüm diyalog yollarını kapatıp tasfiye etme yaklaşımının tek bir izahı vardır. O da, Türk devletinin askeri ve siyasi gücüne dayanarak inkar ve imha siyasetinde ısrar etmesidir. Biz defalarca hiç bir gücün reddetmeyeceği çözüm önerileri ve projelerini kamuoyuna sunmuşken, şimdiye kadar bizim önümüzde konulan tek bir çözüm projesi olmamıştır. Türkiye, kürt sorununda çözüm iradesi ortaya koyarsa bir gün içerisinde ateşkesin sağlanacağına ve sorunun çözüm yoluna gireğine inanıyoruz" denilerek 6 maddelik çözüm önerileri ortaya konulup, PKK siz ve Öcalansız çözüm arayışlarının sorunu ve çatışmaları derinleştirmekten başka bir işlev taşımayacağı ileri sürülerek uyanda bulunmaktaydı.

Bu dönemde 'aydın'lardan ateşkes yapılması çağrısı geldi. 'Aydın'ların ateşkes çağrısının DTP (Demokratik Toplum Partisi) tarafından desteklenerek bu tür girişim ve çabaları önemsediklerini açıklandı. Ardından DTP, PKK'ye ateşkes yapması çağrısında

bulundu. Öcalan yaptığı açıklamada, PKK'nin Demokratik-çözüm deklarasyonunun dikkate alınmasını talep ederken, "Bu savaşın kimseye yararı yok. Kanın dumasını ve Türkiye'nin demokratikleşmesini istiyoruz. Deklarasyon iyi değerlendirilirse Cumhuriyetin demokratik kuruluşu haline getirilebilir... Üniter yapı içinde sorunlarımızı halledebiliriz. Bu savaşın kimseye yararı yok. Bu savaş devlete de yaramaz. Federasyon ya da aynı bir devlette çözüm değil" yaklaşımıyla, barışçıl çözümün koşullarını oluşturmaya giderken, TC devleti ABD'ni PKK'ya karşı savaş'a sokma, Güney Kürdistan'daki kampları askeri operasyonla, imha-tasfiye etme, yine G. Kürdistan'da kendisinin düzenleyeceği askeri operasyonlara destek verme ya da karşı tavır almaması yönlü talep ve istemleri yoğunlaşarak devam ediyordu. TC devletinin tüm bu istemlerine karşı ABD, askeri operasyon seçeneğinin önc çıkarılması gerektiğini TC'ye telkin ederek, diğer seçeneklerle sorunun çözümüne gidilmesini ortaya koydu. Halihazırda bu tutumunu sürdürmektedir.

ABD'nin kürt siyaseti ve süreçteki rolü

ABD'nin kürt siyasetinin temelinde, Ortadoğu stratejisine ilişkin çıkarları yatmaktadır. TC, ABD'nin Ortadoğudaki en önemli müttefiki ve işbirlikçi ülke konumundadır. Bölgede ABD'nin çıkarları doğrultusunda hareket etmekte, ABD'nin bölge siyasetine destek vermektedir. En son olarak ABD'nin talebi doğrultusunda Lübnan'a asker göndermesi bu siyasetinin bir sonucudur. TC Bölgede ABD çıkarları doğrultusunda hareket etmesine, bölge çıkarlarında örtüşmesine rağmen Kürdistan'a yaklaşımı, PKK'ye karşı tavır konusunda çıkarları uyuşmamakta, çelişmektedir. Bölge çıkarlarında uyuşmadıkları temel konu Kürdistan'a ilişkin siyasetleridir. Bu olgu; ABD'nin TC'nin PKK'yı imha-tasfiye etme, G. Kürdistan'daki PKK kamplarına askeri operasyonlar düzenlemesine karşı olma, destek vermemesine neden olmaktadır. TC'nin G. Kürdistan'a bir müdahalede bulunmasını zorlaştırmaktadır. Buda sürekli müdahale etmeye dayanan siyasetini hayata geçirmesine engel oluşturmaktadır.

ABD'nin ortadoğu stratejisi, Irak işgali sonrasında egemenliğini tesis etme, çıkarlarını temsil eden bir siyasal iktidarın ülkeledeki hakimiyetini sağlama, Irak'a hergeçen gün büyüyerek yaygınlaşan direniş hareketini etkisiz hale getirmeyi zorunlu kılmaktadır. Ancak tüm çaba ve müdahalesine rağmen Irak'ta istediği düzenlemeyi sağlayamamakta, direniş karşısında giderek daha etkisiz bir konuma düşmektedir. Kayıpları hergeçen gün artmakta, saplandığı bataklığa daha fazla gömülmektedir. ABD Irak siyasetini hayata geçirmeyi, G.Kürdistan'la Kürtlerle işbirliği üzerinden gerçekleştirmektedir. G.Kürdistan'ın çıkarlarıyla ABD'nin çıkarlarının denkliği, G.Kürtlerinin ABD'ye gerekli desteği vermesini beraberinde getirmekte. Bu olgu, kürtlerin ABD'nin bölge siyasetine sıcak bakmasını sağlarken, ABD'de bölgedeki (İran, Suriye ve Türkiye'deki) kürtlerin desteğini (İran ve Suriye'ye karşı izlediği ve önümüzdeki süreçte hayata geçirmeyi düşündüğü siyaseti açısından) almayı gerekli görmektedir. Bu bağlamda kürtler, bölgede ABD için önemli bir müttefik ve güçtür. Irak'ın parçalanmasına doğru ilerleyen sürecin gerçekleşmesi, ya da üç parçalı gevşek bir federasyonun oluşturulması durumunda kürtler ABD'nin en sağlam müttefiki olarak işlev göreceğini hesaplamaktadır. Bu gerçeklik; ABD'nin PKK'ya karşı herhangi bir askeri operasyon ve askeri seçeneğe destek vermesini engellemektedir. PKK'ya karşı askeri seçeneğe destek vermesi durumu; bölgedeki kürtlerle sürdürdüğü işbirliğini tehlikeye atmasına temel oluşturacaktır. Kürtlerle işbirliğinin sekteye uğraması, gerek Irak'ta egemenliğini tesis etmesi gereksede İran ve Suriye'ye yönelik siyasetinin hayata geçirmesini zora sokacaktır. Bundan ötürü PKK'ya karşı herhangi bir askeri seçenikle imah-tasfiyesine destek vermemektedir. Bunun yerine, PKK'nın devrimci dinamiklerinin evrimcileştirilmesi, devrimci siyasetin yerine reformcu bir siyasetin ikamesi sağlanarak sistem içi çözümün hakim kılınması, belirleyici hale getirilecek bir çözüm sürecine gidilmesinden yana siyaset gütmektedir.

ABD, bu siyaset doğrultusunda PKK koordinatörlüğünü ortaya koymuştu. ABD'nin PKK koordinatörünü belirlemesinden sonra TC devleti 2. ordu eski komutanlarından Edip Başer'i PKK koordinatörü olarak atadı. Peşinden de Irak hükümeti general Amir Ahmet Hasun'u PKK koordinatörlüğüne getirdi. ABD PKK koordinatörlüğü yapılanmasıyla insiyitifi ele alarak sorunu kendi siyaseti-belirlemeleri doğrultusunda çözmeyi hedeflemektedir. ABD'nin çözüm seçeneğine karşı TC yeniden askeri seçeneği masaya yatırmış an-

cak ABD bunun en son seçenek olduğunu kamuoyunu yeniden duyurmuştu. ABD emperyalizminin PKK'ya karşı askeri seçeneğe karşı çıkması, askeri seçenek dışında bir çözümlü benimsemesi kürt ulusal sorununun gerçek çözümünden ve PKK'ya karşı olumlu bir yaklaşıma sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Soruna bölgeye ilişkin hegemonya ve çıkarları açısından yaklaşmaktadır. TC devleti, PKK koordinatörlüğüne pek olumlu bakmamasına rağmen ABD ile sorun yaşamamak için PKK koordinatörlüğü sistemi içindeki yerini aldı. ABD ve TC, PKK koordinatörlüğüne kendi çıkarları ve siyaseti doğrultusunda bakmakta bir birini etkilemeye çalışmaktadırlar.

ABD'nin PKK koordinatörlüğü siyaseti, bir çok çevrede ABD'nin kürt ulusal sorunun barışçıl-demokratik çözümünü sağlamaya doğru atılmış bir adım olarak algılandı. Bu algılanma PKK içinde geçerliydi. PKK yaptığı açıklamalarla ortaya koyduğu tavırla PKK koordinatörlüğüne sıcak baktığını, çözüme giden süreçte bir adım olarak algıladığını gösterdi. Görüşmelere ve de her türlü çözüm önerisine açık olduğunu kamuoyuna duyurdu. ABD'nin kendileriyle görüşmesi gerektiğini altı çizilerek, diyaloga hazır oldukları yönünde açıklamalar yapıldı. Keza, TC'nin PKK koordinatörlüğü içinde yer alması TC'ninde zımnen barışçıl demokratik çözüm siyasetine diyalog sürecine destek olarak algılanmalara kaynaklık etti. Daha aradan bir kaç gün geçmeden TC'nin sergilediği tutum bu algılanmaların öznelliğini ortaya çıkardı.

ABD'nin PKK koordinatörlüğü yönünde attığı adımlar, ABD'nin PKK koordinatörü Joseph Relston'un PKK'ya karşı askeri seçeneğin masada olmadığını askeri seçeneğin en son şık olduğunu diğer çözüm yollarının sonuna dek deneneceği yönlü beyanları, Talabani'nin Eylül ayındaki ABD gezisinde PKK'nın yakında ateşkes kararını kamuoyuna açıklayacağına dair demeci, aynı günlerde ABD'nin PKK koordinatörü J. Relston'un A. Öcalan çözüme "aracı olun" yönündeki açıklaması kürt çevrelerinde barışçıl-demokratik çözüme yönelik umutları arttırdı. Aydınların ateşkes çağrısı, DTP'nin bu çağrıya desteğinin ardından PKK'nın ateşkes ilan etmesinin barışçıl çözümün önünü açacağı değerlendirildi ve çağrısı DTP'nin Avrupa parlamentosunda bir heyetle yaptığı görüşmede AP'sunun da bir PKK koordinatörü atasın, çözüme aracı olsun öneri ve talebinde bulunması, AP'nun kürt sorununun çözümü için gerekli adımları atılmalı yönlü talepleri vs. PKK'nın ateşkes kararı alma sürecini olgunlaştırdı. Öcalan'ın Eylül ayında yaptığı çağrı doğrultusunda PKK'nın 1 Ekim 2006 tarihi itibarıyla geçerli olan a-

teşkes ilan ederek yeni bir sürecin kapısını aralamış oldu.

PKK'nin tek taraflı ateşkes kararı; 1998'de ilan ettiği ateşkesle Öcalan tarafından başlatılan İmralı'da geliştirilen ve Ağustos 1999 yılında PKK tarafından benimsenerek resmi çizgisine döndürüldüğü ve hayata geçirmeye çalıştığı sürecin bir devamıdır. Öcalan'ın bağımsız birleşik demokratik kürdistan programı ve devrimci silahlı mücadele stratejisine dayanan PKK çizgisini revizyona tabi tutarak bunun yerine ikame ettiği Demokratik Cumhuriyet programı; devrim yerine evrim, silahlı mücadeleye, yerine barışçıl-demokratik mücadele stratejisi doğrultusunda PKK, 1999 yılında gerilla güçlerini esas olarak G.Kürdistan'a çekerek silahlı mücadeleye gerilla savaşına son verdiğini barışçıl demokratik mücadele stratejisi izleyeceğini kamuoyuna duyurdu. Gerilla savaşı ve silahlı mücadeleye son veren PKK, tüm gücünü barışçıl-demokratik mücadele doğrultusunda seferber etmeye yöneltti. Yine yeni program ve stratejisi doğrultusunda örgüt yapısında örgütlenme biçimlerinde değişim sürecine girdi. Öcalan İmralı'da yeni program ve stratejinin geliştirilmesi, siyasal-felsefi alt yapısını oluşturulması üzerinde yoğunlaşmış, her defasında yeni önermeler ortaya koymaya başlamıştı. PKK, Öcalan'ın ortaya koyduğu siyasal çizgi ve önermeleri doğrultusundan örgüte kürt halkına, ulusal mücadelenin gelişim sürecine yön vermeye başladı.

PKK, 'Demokratik Cumhuriyet' 'Ekolojik Demokratik Toplum' program ve barışçıl demokratik mücadele stratejisi doğrultusunda önemli bir değişim sürecine girdi. Ulusal özgürlük savaşının taleplerinde her geçen gün değişime girildiği bir süreç tanıklık ediliyordu artık. Ulusal özgürlük savaşının talepleri TC'nin kabul edilebilirliği sınırına çekildi. Mücadele bu doğrultuda geliştirildi.

PKK'nin ulusal mücadelede taleplerindeki tüm geri adımlarına rağmen TC devleti herhangi bir talebi kabul edebilecek bir yönelim içine girmedi. Tersine, ulusal özgürlük mücadelesinin bastırılması, ulusal hareketin (PKK'nin) imha ve tasfiyesi siyasetini sürdürdü. Süreç 2004'lere doğru aktığında TC devleti tüm güc ve olanaklarını seferber ederek topyekün savaş stratejisini hayata geçirdi. TC'nin topyekün savaş geliştirilmesi karşısında PKK zor bir sürecin içine girmişti. Aldığı kayıplar her geçen gün büyüyordu. Savaşsızlık pratiği, ağır darbelerle birleşince ulusal hareket safalarında ve kürt halkı içinde büyük bir moral bozukluğuna yol açmakla kalmıyor, dağılma, tasfiyeye giden bir sürecin önünde açıyordu. İçinde bulunan bu so-

mut gerçekliğin çıkış yolu; zorunlu olarak barışçıl-demokratik mücadele stratejisinde taktik olarak gerilla savaşına, silahlı savaşıma başvurulmasını gerekli hale getirdi. Demokratik-barışçıl mücadele strateji taktik olarak silahlı savaşıma gerilla taktikine başvurmayı dışlamıyordu. Bu mücadele sürecinin geliştirilmesinde, TC devletini diyalog sürecine zorlanmasında bir taktik araç olarak ele alınıyordu. 2004-2006 yılları arasındaki gerilla savaşı taktiği, silahlı mücadele PKK'nin siyasal yönelim ve çizgisinde bir değişim sürecine girmesinden kaynaklanıyordu. Başvurulan gerilla savaşı taktiği ikili bir karakter taşıyordu. Birincisi imha-tasfiyeye yönelen topyekün savaş karşısında kendini korumak, ikincisi barışçıl-demokratik mücadele sürecinin önünün açılmasını sağlamak için TC üzerinde caydırıcı bir araç-köz olarak kullanmak.

PKK'nin 1 Ekim 2006 ateşkesi ve barışçıl-demokratik çözüm sürecine dair siyaseti geline aşamada ABD'nin Ortadoğu siyaseti ekseninde K.Kürdistan'da kürt sorununun çözme yaklaşımıyla uyumlu bir paralellik gösteriyor. Keza AB de kürt sorunun kültürel bazda, barışçıl-demokratik bir çözümü için TC devletine baskı politikası uyguluyor. PKK gerek ABD gereksede AB devletlerinden kürt sorununu barışçıl demokratik çözümü konusunda işbirliğine yönelik bir siyaset izliyor. ABD bölge çıkarlarına uyumlu olarak kürt sorununun çözümüne ilişkin siyaset geliştiriyor. Gerek G.Kürdistan'da işbirliği, gerekse de Kürdistanlı kürtlerle işbirliği ve kürdistan ve Ortadoğudaki bugün ve yarına dair çıkarılan kürt sorununu ele almasını belli bir çözüme kavuşturmasını gerekli hale getiriyor. TC devletine kürdistan'a ilişkin siyasetini benimsetmekabullendirmek taktikini uyguluyor. Keza, AB devletleride kendi çıkarları doğrultusunda soruna müdahale ediyor, inisiyatifi elden kaçırmamaya çalışıyor.

Kürt ulusunun, ulusal sorununun çözümünü dayatan gelişim-mücadele süreci; kürt ulusuna karşı kutsal ittifak içinde olan Türk egemen sınıfları arasında çatlaklar yaratmıştı. Çatlak; kimi zaman birbirine karşı kirli oyunlara, savaşa sürüklemişti. Kürt sorununda çatlak sesler çıkartanları susturulmaya, çeşitli yöntemlerle etkisizleştirmeye devre dışı bırakma ve imha etmeye götürmüştü. Türk egemen sınıflarını, sınıf temsilcilerini tek ses vermelerini isteyen hakim kliğin tüm baskı ve sindirme politikaları, yinede çatlakların önüne geçmeye yetmeyecekti. Kürt sorununun kendini dayatan çözümü; zorunlu olarak Türk egemen sınıfları arasında yeni çatlaklar yaratmaktaydı. PKK'nin 1 Ekim 2006'da başlattığı ateşkes süreci, Türk egemen sınıfları ve temsilcileri arasında çatlaklıklar oluşturu-

maya gebe bir sürecin içine itekledi. 90'lı yıllarda kutsal ittifakın dışına çıkarak Kürt sorununun tartışılarak çözüm önerilerinin ortaya konulması yaklaşımına yönelenler hakim klik tarafından çeşitli yöntemlerle etkisiz hale getirilmiş, susturulmuştu. Bugün hakim klik bu siyasetini hayata geçirme zemini bulamamaktadır. Burjuvazinin önemli bir bölümü ABD'nin çözüm siyasetinin uygulanmasından bu yana bir tutum izlediği görülmektedir.

Politikacılar K. Kürdistan'ın gittiklerinde zorunlu olarak Kürt sorununa değinmek durumunda kalmaktadır. Kürt emekçileri üzerinde küçükle olan bir etkide bulunmanın, oylarını almalarının yolu Kürt sorununun çözümüne dair bir şeyler söylemeyi, bir çözüm önerisi ortaya koymayı dayatmaktadır. K. Kürdistan'a giden politikacılar zorunlu olarak Kürt sorununa değinmek, kendi çözümlerine dair bir şeyler söylemek durumuyla yüzyüze kalmaktadırlar. Demirel, K. Kürdistan'a gittiğinde Kürt realitesinden bahsetmek zorunda kalmıştı. Mesut Yılmaz, "AB'nin yolu Diyarbakır'dan geçer" demişti. Kürt realitesinin kabulünün ötesine giden her yaklaşım ve ortaya konan öneri, hakim klik tarafından sert tepkiyle karşılanıyordu. Üzerine gidiliyor, etkisizleştiriliyordu. Başbakan T. Erdoğan'da K. Kürdistan'a gittiğinde sorunun çözümünden bahsetmiş, yine aynı akıbete uğramıştı. Ve uzun bir süre Kürt sorununun çözümüne ilişkin bir söz ağzından çıkmadı.

Yeni süreçte; 90'lı yıllarda sürdürülen kirli savaşın başında bulunan binlerce operasyondan sorumlu olan Doğru Yol Partisi genel başkanı Mehmet Ağar çatlak ses olarak ortaya çıktı. Diyarbakır gezisinde "Dağda silah sesleri olacağına düz ovada siyaset yapınlar" ve "Benim dönemimde asker konuşmaz" diyerek Kürt sorunun da silahsız çözümünden bahsettiğinde, başta Genel Kurmay ve hakim kliğin diğer kesimleri tarafından top ateşine tutuldu. Org. Yaşar Büyükkant'ın "Bu bir genel af çağrısıdır. Bunun şiddetle kınıyorum. Dağdan inen insan nasıl siyaset yapacak ki" yine "O zat iktidarda olsada biz konuşuruz" sözleriyle iktidarın asıl sahiplerinin kendileri olduğunu üstüne basa basa dile getiriyordu. M. Ağarın "Anaların feryatlarını duyuyorum" sözlerine karşılık her halde Cumartesi Anaları'nı kastediyor kinayeli sert açıklamasıyla, M. Ağar'a 'Susurluk' ve Bin operasyondaki sorumluluğunu hatırlatmıştı. Org. Y. Büyükkant'ın açıklamaları üzerine, M. Ağar, "Askerle siyaset yapılamaz ama askersiz de devlet idare edilemez" deyip, askerlerin iktidarlarına tabii olacağını ortaya koyuyordu. Ve sözlerinin yanlış anlaşıldığını söyleyerek geri adım atmak zorunda kalıyordu.

M. Ağar attığı geri adımdan bir süre sonra yeniden Kürt sorununun çözümüyle ilgili konuşmaya başladı. "Kürt sorununda açılım zamanı" geldi, "meseleye dış müdahaleler var. Daha büyük kriz geliyor. Önümüzde seçim var ve biz bu meseleyi seçimden sonra çözeriz... Millet bu meselerin bitirilmesini istiyor. Karakol basan PKK artık geride kalmıştır. Dağda terörist varsa, Jandama silahlı kuvvetleri zaten mücadeleyi verecek. Ancak siyasi olarak farklı alternatifleri gözardı etmemek gerekir. Birlikte yaşama iradesi Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren var" diyen M. Ağar, Kürt sorununun dış güçlere bırakmadan içeride çözmeyi öneriyordu. Ancak, M. Ağar'ın ortaya koyduğu çözüm; Kürt ulusunun Türk ulusuna entegrasyonuna gerçekleştirebilecek, üniter devlet yapısı içinde tutmaya, kendi kaderini tayin hakkını elinden alma siyaseti üzerine kurulmuş bir çözümsüzlüğü içeriyor. "Bizim söylediğimiz şudur, ülkenin bölünmez bütünlüğü içerisinde kardeşliği, birlikteliği geliştirmektir... Türkiye teröre kaynak teşkil edecek yeni yapılanmaların önünü kesmek siyasetin temel görevidir" derken Kürt ulusal sorununun çözümünü değil, Kürt ulusunun devrimci dinamiklerinin çözümlüşünü gerçekleştirmeye temel teşkil eden bir siyasete sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Kürt sorununun çözümünde gündeme getirilen yaklaşımı, esas olarak PKK'nin ABD ve diğer uluslararası güçlerle işbirliği içinde bu güçlerin baskısıyla sorunu kısmen çözümünü oluşturacak bir sürecin önüne geçirilmesine dayanıyor. Sürecin Kürt ulusunun lehine olabilecek gelişmelere ket vurmak üzerinde siyaset geliştiriyor. Tek ulus, tek bayrak tek devlet yapısına dayanan TC. devletin üniter bekasının korunması esas alınmıyor. "Sorunun dış güçlerin inisiyatifine bırakılmamasını" söylerken üzerinde durduğu yön budur. Ağar, Kürt sorunu TC. üniter devlet yapısının taşları arasına gömek istemektedir.

Ateşkesin ilk günlerinde Başbakan T. Erdoğan "Durduk yerde operasyon yapmayız" dediğinde bir çok çevrede, AKP hükümetinin ateşkes sürecine olumlu yaklaştığı algılanması oluşmuştu. Ancak, Genel Kurmayın tavizsiz tutumunu yinlemesi ertesinde Başbakan T. Erdoğan, "kimseyle pazarlık yapmayız", Dışişleri bakanı Abdullah Gül'un operasyonların devam ettireceği açıklamaları AKP hükümetinin, Genel Kurmayın, politikası dışına çıkma becerisi ve gücünü ortaya koyamayacağı ortaya çıkıyordu. Başta CHP olmak üzere MHP ve diğer partiler esas olarak Genel Kurmayın siyaseti etrefinde birleştiği, tek ses olarak Kürt ulusu lehine olabilecek gelişmelerin önüne geçmek için çabaladıkları görülmektedir. Egemen kliğin tüm baskı politikasına, yarattığı şovenist dalgaya rağmen

men Türk burjuvasının hatırı sayılır bir bölümü; Kürt sorunun çözümünde çatlak ses olmayı sürdürüyor. TUSİAD yayımladığı raporda; etnik şekilde siyaset yapılmasının önünün açılması dışında anadillerin okullarda seçmeli ders olarak okutulması vb. çözüm önerilerinde bulunuyordu. Bu keşmin ABD'nin Kürt sorununun çözümüne yönelik siyasetle uyumlu hareket ettiği görülmektedir. Kürt sorunun terör değil siyasal sorun olduğunun kabulü üzerine hareket edilmektedir.

TDH'NİN SORUNA YAKLAŞIMI

Kürt ulusal sorunun geçmişten bugüne yapılan çok yönlü uluslararası müdahaleler, PKK'nın uluslararası güçlerle işbirliğine kendini açık tutan Kürt sorununu çözüme ilişkin siyaseti TDH'nin genel anlamda sol bir tutum almasına ve sol siyaset izlemesine reaksiyonlar, bir tepki ve tavır içine girmesine vesile olduğu gibi gözüksede esasta; Kürt ulusal sorununa yaklaşımda ezen ulus merkezli siyasetin, kemalizmden üniter devlet merkezli ulusal sol etkileminde siyasetinden, belli ölçüde de şovenizmden beslenen yapısahının bir sonucu olarak şekillenmektedir. TDH bu genel yaklaşımı Kürt ulusal sorununu dolayısıyla ulusal hareketin durumunun özgünlüğünü, bölgedeki gelişmelerin seyrini, güçler dengesinin durumunun siyasetteki önemli rolünü görmesini engellemektedir. Ezen ulus merkezli bakış tarzı, Kürt ulusal sorununun çözümünü Türkiye devrimine endekslemekte, bunun dışındaki diğer olası ve kendine özgün tüm çözümlerin devre dışında bırakılmasına temel oluşturmaktadır. Dolayısıyla, emperyalist-kapitalist güçlerle işbirliği yapılarakta olsa Kürtlerin kendi siyasal kaderlerini belirleme hakları olduğu görülmemekte, kabul edilmektedir. Böyle bir çözümün G. Kürdistan örneğinde olduğu gibi sömürge statüden, bağımlılık ya da işbirliği içinde bağımsız ya da federal bir Kürt devletinin ileri bir konumlanış yaratacağı ileri statü oluşturacağı görülmemektedir. Görülmek istenmemektedir. Hiç bir ulusal, siyasal kültürel, dilsel vb. haktan yoksun sömürgeci statüden-konumdan ulusal, siyasal, kültürel ve dilsel olarak bir ulusun kendi gelişim sürecini yaşamaya yönelmesinin getireceği daha ileri bir durumun gerçekliğini görmek gerekir. Türkiye'nin birinci dünya savaşı yıllarında sömürge yarı sömürge bir ülke konumuna düşmüş verilen savaşla yapılan anlaşmalarla sömürge yapı yarı-sömürge bağımlı bir ülke statüsü kazanmıştı. Bu statünün öncekine oranla ileri bir statü oluşturduğu herkes tarafından kabul edilirken Kürdistan'da kabul edilmemesi ezen ulus merkezli bakış açısının bir yansımasıdır.

Ulusal hareketin gelişim seyrinin devrimci çizgi-

den evrimci reformcu çizgiye, devrimci çözüm siyasetinden evrimci-barışçıl-demokratik çözüm siyasetine doğru yönelimini bu yönde içine girdiği şekillenmesi ve pratikte attığı adımların eleştirisi, kemalizme karşı siyasetindeki değişiklikler vb. birçok alanda ideolojik ve siyasal dışlarının gerekliliği ile ulusal sorunun çözümünde K. Kürdistan'ın bugünkü sömürge statüsünü değiştirecek, bağımlılık ilişkisi içinde de olsa çözümünü getirecek mücadelede takınacak tutum ayırtılamaz. K. Kürdistan'ın bugünkü sömürge statüsünü değiştirmeye yönelik, Kürdistanın, Kürt ulusunun siyasal statüsünde, ulusal demokratik, kültürel dilsel vb. birçok yönden gelişiminin önünü açacak yada temelini yaratacak ulusal mücadele biçimlerinin ilerici-demokratik yapısı-yanını görmek bu ileri yanını desteklemek ve yanında yer almak, ezilen ulus komünistlerinin devrimci ve demokratlarını temel olmazsa olmaz görevi olduğu mutlak suretle görülmesi gerekir. Ne yazık ki TDH bu gerçekliği görmemektedir. Görmekten uzak bir şekilleniş içindedir.

Ulusal hareketin (PKK'nın) değişimine yol açan, barışçıl-demokratik çözüme girme sürecini oluşturan koşulları anlamadan sürecin rolünü görmeden ve ulusal mücadelenin gelişim süreci hakkında yapılacak değerlendirmeler, takınılacak tutum ve siyasetin özneliğinin ötesine geçemeyeceği bir gerçek olarak durmaktadır. Bölge devletlerinin Kürt sorunundaki kutsal ittifakı, PKK'ya karşı ortak mücadele strateji ve taktikleri, bölgesel ve uluslararası güç dengeleri ve gelişim sürecinin devrim ve ulusal devrimci hareketin devrimci çözüm siyasetinin pratikleştirilmesindeki alehteki somut gelişimi ulusal hareketin bağlaşıklarının devrimci tarzın sürdürülmesine etki yapmaktan uzak oluşu ve de Türkiye devrimci-sosyalist hareketinin işçi ve emekçi sınıflarının ulusal devrimci hareketin ulusal özgürlük savaşımının devrimci tarzda gelişimini beslenmesini oluşturan temele sahip olmaması, gerekli enternasyonalist destekten uzak oluşumun yarattığı dezavantajların ulusal hareketin gelişim ve biçimlenişine etki yapan rolü ortaya konulmadan izlenen siyaset gerçeği yansıtmayacaktır.

Somut koşullar ve gelişmeler ulusal hareketin Kürt ulusal sorunun devrimci tarzda çözümü zorlaştırmanın yanında bağımsız tarzda çözümü oluşturmaya ve pratikleştirmesine de pek olanaklı hale getirmemektedir. Kürdistan'da ulusal sorunun devrimci-demokratik bir tarzda çözümü bölgede (Ortadoğuda) genel olarak bir devrimci duruma, devrim süreciyle, proleterya ve devrimci bağlaşıklarının bu süreçte oynayacağı rolle bağlantılı olarak gelişeceği gözardı edilemez. Bugünkü tarihsel koşullarda özgürlük mücadelesi bir KP. önderli-

ğinde de gelişmiş olma ihtimali dahi bağımsız, demokratik bir Kürdistanın kurulup yaşatılmasının oldukça zor olacağı somut bir gerçek olarak ortada durmaktadır. Bölgede, ve Türkiye'de kürdistan devriminin bağımsız gelişimini sağlayacak koşullar olgunlaşmadan K. Kürdistan'da proletarya önderliğinde de olsa bağımsız-demokratik bir kürdistanın çözüm projesinin hayata geçirilmesi ve sürdürülmesi oldukça zordur bu günde yakan gelecekte de pek olanaklı da gözükmemektedir. Ulusal hareket; kendi bağımsız politik devrimci çözümünü kürt sorununu çözmeyi olanaklı görmediği için gördüğünden, kürt sorunun çözümünü barışçıl-demokratik çözüm sürecini olgunlaştırmakta bulmaktadır. Ve çözümü pratikleştirme uluslararası güçlerle işbirliğine, kendini açık tutan bir siyaset izlemektedir. TC ile diyalog ortamı yaratmak için; ulusal siyasal ulusal demokratik, kültürel, dilsel vb. taleplerinde daha geri bir düzeye çekmektedir. Ulusal özgürlük savaşında ulusal devrimci hareketin gelişim sürecini değerlendirirken isteklerimizle somut gerçekliği birbirine karıştırmamak gerekiyor. Ulusal hareketin yapısından kaynaklanan zaafiyetler, siyasal yönelimindeki açmazlar, ideolojik felsefi yapısındaki zayıflık vs. olgular sürecin gelişimine etki yapan, yönlendiren unsurlar olması gerçeği elbette gözününde tutulup eleştirisi yapılmalıdır. Ancak, ulusal hareketin eliti esas olarak ulusal hareketin devrimci tarzda gelişimine hizmet eden ilerleyen pratikte de onun devrimci demokratik istem ve taleplerini bugünden çözümüne yönelen mücadelesini desteleyerek yanında yer alarak, ittifak yaparak gerçekleştirildiğinde işlevli olacaktır. Aksine, tersi bir netliğe, işlevselliğe bürünecektir.

Ulusal ve sınıfsal savaşılarda devrimci strateji ekseninde taktik olarak barışçıl-demokratik mücadele biçimleri önplana çıkacağı gibi devrimci savaşımın belirli aşamalarında ateşkesin yapılması savaşılan düşman güle diyalog sürecine girilmesi sınıf mücadelesinin-savaşının yapısından kaynaklanır. Sınıflar savaşımı çok yönlü olarak kendini gösterir. Ekonomik-politik ideolojik felsefesi, kültürel savaşın yanında yine her bir sınıfın kendi kavramlarıyla diğer sınıfın kavramlarına karşı çarpışmasına dek çok yönlülüğü ile kendini gösterir. Bu alanlardaki savaş; iki düşman gücün cephede mevziden mevziye çarpışması gibi sertliğiyle de kendini gösterir. Sınıflararası savaşımı silahlı bir savaşım olarak kendini göstermesi ekonomik-politik savaşımın başka araçlarla yani silahlarla devam ettirilmesiyle. Yani sınıflar arası ekonomik-politik savaşımın bir devamı, uzantısı olarak sürdürülmesidir. Bu savaşım, tek yönlü-düz bir çizgide yol almaz. Çeşitlilik gösterdiği gibi inişli-çıkışlı karmaşık bir süreçten

geçer. Savaşlarda ortaya çıkan ateşkes ve diyalog süreçlerindeki görüşmeler de de düşman güçleri oluşturacakları geçici 'barış' dönemlerinde kendi üstünlüklerine zemin yaratmak için savaşılır. Barış görüşmelerinde bir gücün diğer güce kendi talep ve istemlerini kabul ettirmeye dayanan bir savaşım sürecidir aynı zamanda. Savaş ve barış; bir sürecin ikili yönünü teşkil eder, diyalektik bir bütünlük oluşturur.

K. Kürdistan'daki savaş TC. nin Kürdistan'ı ekonomik-siyasal kültürel olarak kendine iç etmesi, sömürgecilik temelinde kendine bağımlı hale getirmesi ne dayanan, Türk egemen sınıflarının K. Kürdistan üzerinde egemenlik kurma ve kurduğu egemenliği sürdürmek için kürt ulusuna karşı yürüttüğü çok yönlü savaşımın aynı zamanda silahlarla sürdürülmesidir. Kürt ulusunun savaşı, TC nin sömürgeciliğine, K. Kürdistan üzerinde egemenliğine son vererek kendi siyasal bağımsızlığını kazanma, siyasal kaderini kendi eline alma üzerinde şekillenen devrimci-halk bir savaş olarak başlamış, bu günkü sürece yönelmiştir. TC kurulduğundan bugüne Kürdistan'da kurduğu egemenliğini devam ettirmek için kürt ulusuna karşı sürekli bir savaş içinde ola gelmiştir. Bu savaşı belli tarihsel süreçlerde en üst boyuta tımandırması, toplu katliam ve soykırıma varmıştır. Kürtlere karşı sürekli kirlen bir savaş devam ettirilmektedir. Kürt ulusunun ulusal olarak varlığı inkardan gelince, Kürtlerin asimilasyonu gerçekleştirilerek Türkleştirme, Türk ulusuna entegre etme savaşı olarak devam ettirilmek istenmektedir. Ulusal hareketin çıkışı ve savaşımı, kürt ulusunun üzerindeki sömürgeci boyunduruğu kırarak bağımsız demokratik Kürdistan'ı kurmak üzerinde yükselmiştir. Bugün ise, kürt ulusunun ulusal varlığının anayasal kabulü, siyasal, ulusal demokratik-kültürel haklarının kabul edilmesi üzerinde barışçıl-demokratik mücadele olarak şekillenerek sürdürülmektedir. Ulusal hareketin savaşı yeni bir nitelik kazanarak devam etmektedir.

Ulusal hareketin (PKK'nin) kuruluş felsefesine temel oluşturan 1984'te başlatıldığı devrimci savaşım çizgisinden kopuşunu eleştiriye tabi tutmak devrimci bir görevken, ulusal hareketin kürt ulusunun siyasal, ulusal demokratik, kültürel dilsel vb. talepler eksenli sürdürdüğü barışçıl-demokratik mücadelesine savaşımına karşı çıkmak devrimci görevlerin uzağına düşmek olacaktır. PKK'nin ateşkes kararını bu sürecin bir parçası olarak görmek, dolayısıyla devrimci savaşım çizgisinden devrimci-barışçıl bir çizgiye dönüşümü olarak ele alıp eleştirisini yapmak gerekli ve devrimci bir yaklaşımı oluştururken, PKK'nin bugün ulusal talepler doğrultusunda sürdürdüğü barışçıl-demokratik mücadele-

sine destek olmamak, bu mücadelenin demokratik yapısına sahip çıkmamak ise devrimci olmayan bir siyasetin, tutumu içine gömülme olacaktır. Bu gerçeklik, PKK'nin ABD ve diğer uluslararası emperyalist güçlerle işbirliğine açık siyaset izlesede, ABD'nin desteğini alarak ya da işbirliği yaparak kürt ulusunun siyasal-ulusal demokratik talepleri doğrultusunda bir çözüm siyaseti benimsesede böyle kalacaktır. Ulusal hareketler genel olarak, ulusal savaşındaki siyasetinde, uluslararası güçlerle, devletlerle iş birliği siyaseti güttüğü, kendi çözümünü tek başına oluşturmadığından işbirliği siyasetiyle çözüme gitmek istediği akıld tutulmalıdır. Bu bağlamda PKK'nin daha önceki süreçte, Suriye ile işbirliği yaparak ulusal özgürlük savaşı yürüttüğü de gözardı edilmemelidir ki PKK ile işbirliği yaptığı süreçte devrimci olarak değerlendirildiğini hatırlatmakta fayda var. PKK'nin bu yönünü eleştirmek elbette gerekli, ve zorunludur. Ancak, kürt ulusunun ulusal demokratik kültürel talepleri uğruna mücadelenin demokratik yanı gözardı edilmeden bu yanının desteklenmesi bir yana bırakılmadan yapılmalıdır.

SONUÇ YERİNE

Ulusal hareketin değişen stratejisince, ulusal özgürlük mücadelesini ulusal demokratik-kültürel talepleri uğruna sürdürmesine rağmen hala içinde taşıdığı devrimci dinamik ve dinamizmiyle, kürt ulusunun içinde sönmeyen ulusal özgürlük ateşiyle toplumun devrimci yanını diri tutmakta, devrimci yönde gelişmesine etki yapmaktadır. TC ulusal hareketin toplumda yarattığı bu etki ve gelişme sürecinin Türk milliyetçiliğini-şövenizmi geliştirerek, ulusal solcu siyasetin-pratiğin gelişmesinin önünü açarak ya da bu yöndeki siyasal gelişmeye yön vererek önüne geçmeye, etkisini kırmaya yönelmektedir. Ki, TC'nin bu yönlü atığı adımlarda başarılı olduğunu söyleyebiliriz. TC'nin bu başarısında TDH nin hala ulusal sol etkilenim ve yönlendirmenin etkisinden çıkamamasının, egemen ulus üniter devlet merkezli bakış açısının kürt ulusal sorununa karşı yaklaşımının vb. önemli rol oynamış oynamayada devam etmektedir. TDH, Türk milliyetçiliğine, şövenizme, ulusal solculuğa karşı gerekli etkili bir mücadele yürütmesinin ve kürt ulusal sorununun çözümüne yönelik bir perspektife sahip olmaması, ulusal hareketle işbirliği ittifak çizgisi geliştirmemesinin rolü vardır. Türkiye proleteryası ve halkının kürt sorununu kendi sorun olarak görmesini, çözüme yönelmesini sağlayacak politik bir tutum benimsenerek gerekli adımların atılması siyasetin geliştirilerek pratikleşmesi sağlanmadığında, TC, devletin yarattığı milli-

yetçi-şöven dalgayı kırmak kürt ulusuyla sağlam bir ittifak bağ kurmamak kardeşleşmek kitleleri devrime yönlendirmek olanaklı olmayacaktır.

Bugün K. Kürdistan'da ulusal sorunun çözümünde PKK'nin banşıl-demokratik mücadele stratejisinin 'Demokratik Cumhuriyet' programının ilerisinde devrimci çözümü pratikleştiren devrimci bir toplumsal örgütlenme ve odak bir güç bulunmadığı bir gerçekliktir. Yakın bir gelecekte böyle bir gücün ortaya çıkma olasılığı da pek mümkün gözükmemektedir. Böyle bir süreçte PKK'nin siyasal, ulusal demokratik-kültürel haklar temelindeki banşıl demokratik mücadelesinin desteklenerek geliştirilmesine, devrimci çözüm gücünün oluşturulmasına, devrimci stratejiye bağlanarak bir yolun-siyasetin izlenmesi günün somut gerçekliğine denk düşmektedir. Sürecin yarattığı kevcut durum: türk egemen sınıflarının kürt sorununa yaklaşımında bir parçalanmayı ortaya çıkarmıştır. Bu parçalanmayı derinleştiren siyaset ezlemek kürt ulusunun içine gelişmelere olanak yaratmasına yönelmek gereklidir. Devrimsel çözüm öncesinde kürt ulusu lehine çözümlerin pratikleşmesini yaratacak politika izlemek, geliştirmek devrimsel süreci besleyeceği göz ardı edilmemelidir.

Kürt ulusunun ulusal özgürlük ulusal-demokratik talepleri mücadelesinde kürt halkının yanında yer almak, TC'nin Kürt ulusuna karşı savaşını ulusal hareketin imha ve tasfiyesine yönelik topyekûn savaşını boşa çıkarmak için mücadele; başta Türkiyeli komünist-sosyalistlerin devrimcilerin ve Türkiye proleteryası ve emekçilerinin görevidir. Tarihsel sorumluluğun ortaya koyduğu bu görev doğrultusunda yaşamın pratiğine atılmamak, siyasal tutum içinde olmamak devrimci görev ve sorumlulukların uzağına düşmekle anılamıştır. TC'nin kürt ulusuna karşı yürüttüğü kirli savaşta kürt ulusunun ulusal hareketin yanında yer almamak, kürt ulusunun ulusal demokratik taleplerini kendi talepleri olarak haykırmamak, ayrılma hakkı, ayrı devlet kurma hakkı da dahil olmak üzere tam hak eşitliğini savunmak devrimci-demokratik temel görevleri unutmak, sosyal şövenizmin etkisi altına girmek, sosyal şövenizmin dümen suyunda yüzmek olacaktır.

Kürt ulusal sorunu bir Türkiye sorunudur. Türkiye proleteryasın ve emekçilerinin temel sorunlarının başında gelmektedir. Kürt ulusıyla Türk egemen sınıfları arasındaki ulusal çelişmenin çözümü kürt ulusunun ulusal boyunduruktan kurtuluşu gerçekleştirilmeden Türkiye'nin demokratikleşmesine giden devrimci sürecin önünün açılmayacağı aksayacağı görülmelidir. Kürt ulusal sorununun çözüm süreci, Türkiye devrim sürecinin önünü açan olacaktır.

Başlangıcından 1960'a Türk(iye) Sosyalizmi-III

Kirve KALENDER

III. AYRIM: KEMALİZM KOŞULLARINDA SOSYALİSTLER

Kemalist iktidarın kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar geçen süreç içinde, her ne kadar ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alacağımız gibi 1947 yılında Esat Adil Müstecaplı⁸⁰ önderliğinde kurulan Türkiye Sosyalist Partisi ve 1957 yılında Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından kurulan Vatan Partisi gibi kısa süreli deneyimler söz konusu olmuşsa da, Türkiye sosyalist hareketinin tarihi büyük ölçüde TKP'nin tarihidir.

1923'den 1960'lı yıllara kadar süren sosyalist faaliyete damgasını vuran şahsiyet Şefik Hüsnü, çizgi ise TKP'nin üç ana damarından birini oluşturan İstanbul T.İ.Ç.S.F'nin Kominternin uyarıları karşısında kısmen revize edilmiş çizgisidir. TKP'nin bu tarihler arasındaki siyasal evrimini üç ana bölüm hâlinde incelemenin daha doğru olacağını düşünüyoruz. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1925'lere kadar olan dönem, 1925 ile 1935 yılları arasında Komintern'in "sınıfa karşı sınıf" ya da "Bolşevizasyon" taktiği ekseninde yaşanan yeniden yapılanma süreci ve 1935'den sonra yine Komintern'in saptadığı "Faşizme Karşı Birleşik Cephe Politikaları" ekseninde politikaların izlendiği dönem.

III.1-) "BURJUVA DEVRİMİN KAZANIMLARI İÇİN İKTİDARA DESTEK, BURJUVA DEVRİMİNİN İLERLETİLMESİ İÇİN İKTİDARA MUHALEFET"

Bölümün başlığı TKP'nin 1925'e kadar izlediği politikayı en özlü biçimde yansıtmaktadır. Artık TKP'nin çizgisine egemen olan, 1920 programının dünya devrimi sürecinin bir parçası olarak Türkiye'de sosyal devrimi güncel bir sorun olarak gören çizgisi değil, TİÇSF gurubunun ekonomist evrimci çizgisidir. Komintern'in Avrupa'da -ve özellikle de Almanya'da-

bir proleter devriminin olabileceğine ilişkin öngörülerinin kısa vadede gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması üzerine, dünya devriminin kısıktılması yerine Sovyetler Birliği'nde gerçekleşen devrimi koruma kaygılarının ön plana geçmeye başlaması da, Şefik Hüsnü ekolünde ifadesini bulan bu evrimci-ekonomist mantığın Türkiye sosyalist hareketi içinde galebe çalmasını kolaylaştıran çok önemli bir faktör oldu.

Şefik Hüsnü çizgisi, özet olarak, Türkiye'de sosyalist politikalara yönelen bir devrim için koşulların olgunlaşmamış bulunduğunu, bugünkü koşullarda yapılması gerekenin ülkede emperyalizmden bağımsız ve feodalizmi tasfiyeye yönelen bir kapitalist gelişmenin sağlanması için Kemalist iktidarın desteklenmesi olduğunu düşünüyordu. Komünist hareket Kemalistlerin bu çizgiden sapmaması ve bu gelişme için gerekli adımların hızla ve kararlılıkla atılması doğrultusunda Kemalist iktidara karşı etkin bir muhalefet yürütmeyi amaçlıyordu. Ama sosyalizm için ülke koşulları hazır hâle gelinceye kadar bu muhalefetin amacı devrim yoluyla iktidarı ele geçirmek olmayacaktı.

Şefik Hüsnü'nün dönem içinde yazdığı pek çok makale de TKP'ye hâkim olan bu evrimci stratejinin ayak izlerini en belirgin hâliyle görmek olanaklıdır. Birkaç örnek vermek gerekirse: "...Cumhuriyet Hükümeti'ni ileri atılmaya teşvik etmek ve zorlamak bulunduğumuz dönemde işçi sınıfının ihmal edilemeyecek bir görevidir."

"Kazanılmış hakları eylem ve uygulama alanına aktarmak için birinci ve üçüncü siyaset (Kemalistler ve sosyalistler-yn.) uzun süre el ele hareket edebilecek..."

"Bütün geri ülkelerde burjuva halkçılığın eylem alanına çıkarmak ve derebeylik artık ve döküntülerini silip süpürme işini, henüz kapitalistleşmemiş genç burjuvazinin üzerine alacağı deneyle sabit olmuştur."

TKP'nin 1925'e kadar izlediği politika, devrim yoluyla iktidarı alma perspektifini büyük ölçüde dışta bırakan ve ileride sosyalizm için koşulları uygun hâle getireceği düşünülen Kemalist hareketi, bu yol

açıcı tarihsel görevinde desteklemeye dayalı olan bir politikaydı. Hatta zaman zaman bu politikanın en uç noktalarına kadar götürüldüğü, Kemalizmin uyguladığı devletçi ekonomik politikalar sayesinde sosyalizme yönelişin alt yapısını oluşturduğunun düşünüldüğü bir "üçüncü yol"cu anlayışa ulaşıldığı da olmuştur. Nitekim parti içinde bu yaklaşımın daha fazla somutluk kazandığı ve her biri partinin önemli yöneticileri arasında bulunan kadrolar 1925'ten sonra Komintern'in müdahaleleri ile oluşan yeni çizgiye direnerek partiden ayrılmışlar ve Kadro hareketini oluşturmuşlardır.

TKP bu süreçte tereddütsüz biçimde seçimler dahil her platformda "gericilik" karşısında Kemalist harekete coşkulu ve militan bir destek sunmuştur. Fakat, parti, Ş. Hüsnü'nün makalelerinde ifadesini bulduğu gibi "kara gericiliğe karşı" Kemalistlerin tarafını tutma politikasını büyük bir sadakatle uygulamasına karşın, Kemalist iktidarın 1923 yılındaki tutuklama ve yargılamalarından nasibini almaktan da muaf olamamıştır. Öte yandan bu gözaltı ve tutuklamalar, büyük ölçüde Türkiye-Sovyetler Birliği ilişkilerindeki nazik dengenin bir ürünü olarak, her bir defasında kısa süre içindeki salıvermelerle sona ermiştir.

III.2-) 1925-1935: PROGRAM, TAKTİK VE ÖRGÜTSEL SOLA KAYIŞ

III. Enternasyonal'in (Komintern), Ekim Devrimi'nin etkisiyle ve Bolşevik Partisi'nin önderliğiyle II. Enternasyonal'den kopan eski sosyal demokrat partilerin bir araya gelmesiyle oluştuğunu biliyoruz. Bu partilerin pek çoğu Ekim Devriminden etkilenmelerine ve Bolşevik Partisi'ne sempati duymalarını karşın Komintern'in ilk kuruluş yılları itibarıyla II. Enternasyonal çizgisinden getirdikleri pek çok özelliği de henüz aşmış, değiştirmiş değillerdi. Komintern yönetimi de, ilk yıllarda Komintern'e üyelik konusunda daha esnek davranarak bu partilerin "ilkesel ve örgütsel zaafalarını" üyelik açısından sorun yapmamıştı. Fakat bir dönem sonra Komintern, söz konusu partilerin eski zaafalarını aşp, yeni döneme ve yeni çizgiye uyum sağlayabilmeleri amacıyla bir "Bolşevizasyon" kampanyası başlattı.

Başlatılan Bolşevizasyon kampanyası sırasında Komintern tarafından mercek altına alınan partilerden biri de Türkiye Komünist Partisi idi. Bu süreç içinde Komintern, TKP'nin programatik ve örgütsel ilkelelerinde pek çok "sağ-menşevik anlayış" bulunduğu saptamasını yaparak TKP'nin "Bolşevizmin ilkeleri" doğ-

rultusunda yeniden yapılandırılması sorunu gündeme getirdi.

Programatik yeniden yapılanmanın en önemli unsurunu TKP'nin Kemalist iktidarla ilişkileri oluştuyordu. Komintern'e göre TKP Kemalist iktidarın "burjuva niteliğini" yeterince gözetmiyor ve bu durum da partiyi Kemalizmle uzlaşmaya, bir başka ifadeyle sınıfsal uzlaşma çizgisine sürüklüyordu. Komintern'e göre, TKP'nin yapması gereken artık iktidara geçmiş bulunan ve uluslararası kapitalist sistemle entegre olma yolunu tutmuş bulunan Kemalist burjuvaziyi herhangi bir biçimde desteklemek değil, proletaryanın bağımsız programı ekseninde devrimci bir muhalefet çizgisi izlemektir.

Komintern'in örgütsel düzeydeki eleştirileri ise iki ana noktada toplanıyordu. Bunlardan birincisi partinin sınıf çalışması konusundaki yetersizlikleriydi. Komintern'e göre, parti faaliyetlerini fabrika hücreleri temelinde yükselen bir sınıf örgütlenmesi perspektifinde yürütmüyor, sınıf çalışması alanında güçlenmek bir yana, giderek daha da zayıflıyordu. Faaliyetin ağırlığı sınıf dışı aydın kesimlere yönelmişti. Partinin yayın organı Aydınlık ise işçi sınıfına seslenen bir yayın organı olmaktan çok aydınlara seslenen bir yayın organı olarak, parti çalışması açısından son derece yetersiz kalmaktaydı. Aynı alandaki ikinci eleştiri ise, partinin Kemalizme duyulan aşın güven sonucunda disiplinden son derece uzak, fazlasıyla açık ve disiplinsiz bir şekilde örgütlenmiş bulunmasıydı. Bu durum parti kadrolarının "devrimci görevlere" uygun biçimde dönüşümlerini engellediği gibi, partiyi sık sık gerçekleşen polis operasyonları karşısında savunmasız bırakıyor, parti faaliyetinin sürekliliği bir türlü güvence altına alınamıyordu.

1925 yılından sonra TKP Komintern'in bu görüşleri doğrultusunda program ve örgütlenme alanında yeniden yapılanmaya yöneldi. Daha önceleri temelde Kemalist iktidarı destekleyen politikalar izleyen TKP, Kemalist iktidara karşı daha etkin bir muhalefet yürütmeye başladı. Parti yazınında daha önceleri ekseriyetle "devrimci küçük burjuvazi" nitelemesiyle anılan Kemalist hareketten bu tarihten sonra "Kemalist burjuvazi" nitelemesiyle söz edilmeye başlandı.

Parti 1926 yılında Çalışma Programı adıyla bir program benimsedi. Bu program 1920 Programı'na göre, devrimi daha uzak ve "aşamalı bir süreç" olarak görmek bakımından daha "sağ" bir niteliğe sahip olmakla birlikte, partinin Şefik Hüsnü önderliğine geçişinden 1925 yılına kadar izlenen politikayı esinleyen programatik felsefeyle karşılaştırıldığında ise kesin

bir "solculaşmayı" ifade ediyordu. M. Suphi TKP'si ile Ş. Hüsnü TKP'si arasında oluşan bu ciddi eksen kayması yalnızca bir partinin kendi iç evrimi ile ilgili bir sorun olmayıp, dünya sosyalist hareketindeki köklü konsept değişimi ile daha yakından ilgiliydi.

M. Suphi TKP'si ve 1920 Programı bir "dünya devrimi" konseptinin ürünüydüler. Ş. Hüsnü TKP'si ise giderek ağırlığını hissettiren "Tek Ülkede Sosyalizm" konseptinin ürünüydü. 1925 öncesi TKP bu konseptin en sağ varyasyonlarından birini temsil ederken, 1925'de başlayan ve 1926 Programı ile somutlanan TKP çizgisi ise bu konseptin içindeki bir solculaşmayı ifade etmekteydi. Fakat bu solculaşmanın hem köklü biçimde gerçekleşmediği ve hem de çok kısa sürerek, 1930'lı yılların ortalarından itibaren yeni bir sağlaşma süreciyle kesildiği gözlemlenmektedir.

1926 yılında Ş. Hüsnü tarafından kaleme alınan ve Komintern tarafından da onaylandığı anlaşılan Çalışma Programı, emperyalizm ve enternasyonalizme ilişkin yaklaşımlarda ve bunlara bağlı olarak saptanan devrim stratejilerinde partinin 1925 öncesi izlediği politikalarla önemli farklılıklara sahip bulunuyordu. 1926 Programının kurulması hedeflenen iktidarın niteliği, sınıf bileşimi ve görevlerinin anlatıldığı bölümde şunlar söylenmektedir: "Türkiye Komünist Partisi, Komünist Enternasyonel'in bir üyesi sıfatıyla... işçi ve köylülüğün bir sovyet idaresi şeklinde kendi diktatörlüklerini gerçekleştirmek için gerekli şartları hazırlar. Ancak böyle bir diktatörlük, burjuva halk devriminin görevlerini yerine getirebilir (= Ancak böyle bir diktatörlük, milli demokratik devrimi gerçekleştirilebilir) bu devrimin kazançlarını düzenleyebilir."

Bu yaklaşım 1925 öncesi çizgiden oldukça farklıdır. Zira artık bu noktada Kemalist iktidarın burjuva halk devriminin görevlerini tamamlayamayacağı, bu devrimin görevlerinin ancak bir sovyet iktidarı koşullarında tam ve kesin olarak yerine getirilebileceği, böyle bir iktidarı kurmak için de işçi-köylü ittifakına dayalı olarak bir milli demokratik devrim aracılığıyla Kemalist iktidarın yıkılması gerektiği görüşü dile getirilmektedir. 1925 öncesinin burjuva devrimin tamamlanması için Kemalist iktidara eleştirel bir destek vermeyi öngören çizgisinden, burjuva devrimin tamamlanması için Kemalist iktidarın yıkılmasını öngören bir çizgiye geçiş burada söz konusu olan. Dolayısıyla TKP açısından "radikal" bir yön değişimine işaret etmektedir.

1926 Programının dikkate değer yanlarından ve 1920 programı ile farklılıklarından biri de "Ulusal Sorun" ile ilgili yaklaşımıdır. 1926 Programında ulusal

sorun ile ilgili madde büyük ölçüde 1920 programının tekrarı niteliğindedir. Fakat iki önemli değişiklik de göze çarpmaktadır. Birincisi 1926 Programında 1920 Programından farklı olarak "Ayrılma Hakkı"ndan daha açık ifadelerle söz edilmekte ve fakat bir başka değişiklikte de bazen ulusal hareketlerin "hiyanet" şeklinde gelişebileceğinden söz edilmektedir. TKP'nin 1925 Şubat aylarında gelişen Şeyh Said isyanına, Daha sonraları gerçekleşen Ağrı ve Dersim isyanlarına karşı çıkışı ve bu isyanlar karşısında Kemalist iktidarı desteklemesi belli ki bu "hiyanet" koşuluna bağlı olarak saptanmış ve uygulanmış politikalar. Fakat bu tavır pek çok çevre tarafından o günden bugüne kadar, Komintern'in Kemalizm'den kopuşma yönünde yapılan müdahalesine TKP'nin uyum sağlayamaması ve hatta örtülü bir direnç göstermesi şeklinde de yorumlanagelmıştır.

Komintern'in TKP'ye yönelik örgütsel alandaki müdahalelerine ilişkin olarak yeni yönelime uygun bazı adımlar atılmış, bu tarihten sonra parti faaliyetleri fabrikalar üzerinde güç kazanmak ve grevler örgütlemek doğrultusunda bir ağırlık kazanmaya başlamış, Aydınlik Gazetesi'nin yanı sıra işçilere seslenmeye daha elverişli olacağı düşünülen Orak Çekiç Gazetesi yayınlanmaya başlamıştır. Yanı sıra parti örgütlenmesi ve gizlilik kurallarını içeren ve Komintern tarafından TKP için özel olarak hazırlanan yönergeler ve değişik ülke deneyimlerini anlatan broşürler çevrilerek kadrolara dağıtılmış, bu konuyu işleyen makalelere parti basınında daha fazla yer verilir olmuştur. Partinin bu yeni ve önemli yön değişimi, parti içinde de önemli tartışma ve ayrışmalara yol açmıştır. Bu yeni yönelimin ardından parti yönetimi kendi "sağ"ından ve kendi "sol"undan önemli muhalefet hareketleriyle yüz yüze kalmıştır.

III.3-) "SOLA" KAYIŞA "ÜÇÜNCÜ YOLCU" TEPKİ: KADRO HAREKETİ

Komintern'in yaptığı "Bolşevizasyon" müdahalesine karşı TKP içinden ve yönetiminden ciddi bir karşı koyuş gerçekleşti. Partinin lideri Şefik Hüsnü yurt dışında bulunduğu için partinin örgütsel yönetimi Vedat Nedim Tör eliyle gerçekleştiriliyordu. Tör, 1927 yılına kadar partinin Komintern çizgisi doğrultusunda bir dönüşüm yaşamasına fiili olarak engel olmaya çalışan bir yönetim gösterdi. Tör'ün bu yaklaşımlarındaki ısrarı nedeniyle, 1927 yılına gelindiğinde parti de ilk ciddi bölünmenin yaşanması artık kaçınılmaz hâle gelmişti.

Dr. Şefik Hüsnü, uzun süreden beri devam eden parti içindeki bu ihtilafı kesin bir sonuca bağlamak amacıyla yurtdışından geldi ve ardından Vedat Nedim'in evinde Merkez Komitesi'nin tam katılımlı bir toplantısı gerçekleştirildi. Bu toplantıda Vedat Nedim'in yeni çizgiye karşı uzlaşmaz tavrı devam edince, Vedat Nedim'in tasfiyesi kararlaştırıldı ve Komintern çizgisine uyum sağlayabilecek yeni bir Merkez Komitesi oluşturuldu. Fakat parti içindeki bu ihtilaf Vedat Nedim Tör'ün Şefik Hüsnü de dahil partinin pek çok kadrosunu polise ihbar ederek, TKP'yi uzun süre çalışamaz hâle getirmesiyle sonuçlandı.

Taraflardan birinin devletle işbirliği sonucunu yaratan parti içerisindeki bu gerilim ve bölünmenin ardından Vedat Nedim Tör, yine TKP'nin önemli isimlerinden biri olan Şevket Süreyya ile birlikte TKP'den kesin biçimde yollarını ayırdı. Ş. Süreyya da parti içindeki muhalefette V. Nedim ile aynı çizgide yer alıyor, Kemalist iktidarı devrim yoluyla yıkmayı hedefleyen bir Milli Demokratik Devrim stratejisini benimsemek bir yana, uzun süredir Türkiye'de gelişkin bir işçi sınıfı olmadığı için sınıf mücadelesine dayalı bir siyasetin yanlış olduğunu düşünüyor ve CHP'ye girerek ve bu partiyi ele geçirerek sosyalist önlemler alınabileceğini savunuyordu. Bu ikili kendilerine bir kısmı Kemalist olan bazı aydınların da katılmasıyla birlikte, etkisi ve yaklaşımları kısa ömrüyle kıyaslanmayacak ölçüde büyük ve uzun süreli olan ve haklı olarak pek çok aydın tarafından Cumhuriyet tarihinin en önemli entelektüel akımlarından biri ve ilki sıfatıyla anılan Kadro Dergisi'ni yayınlamaya başladılar.

1932-1935 yılları arasında yayınlanan Kadro Dergisi'nin yazarları, kuramsal çabaları belirli bir nesnelliği açıklama çabasıyla beslenmesine karşın, ileride onlara hâkim olan bu "üçüncü yolcu" yaklaşımlar, bir başka konjonktürde "kapitalist olmayan kalkınma yolu", "bağılantısızlar hareketi" vb. "Baas" ve "Nasircılık" gibi isim ve biçimler hâlinde ortaya çıkmasına karşın, pratikte Kemalist iktidarın uyguladığı devletçi politikaların basit bir destekçisi ve kapitalist gelişmenin gereksinimlerinin entelektüel aleti olmaktan öteye geçmeden yayın hayatına son vermek zorunda kaldılar.

1960'lı yıllara öz olarak onların çizgisini yeni bir dönemde ve yeni bir içerikte üretmeye soyunan YÖN Hareketi ise, Kadro Hareketi ile bu özsel benzerliklerine karşın, muhtemelen üçüncü yolcu çizginin dünya üzerinde daha ağırlık kazanması, bizzat sosyalist hareketten kopmamış olmak ve söylemlerindeki sosyali-

zan vurguların daha ağırlıklı olması nedeniyle, garip bir biçimde, sosyalistler nezdinde Kadro Hareketine karşı daha itibarlı bir yer tuttular.

III.4-) NÂZIM HİKMET MUHALEFETİ

Aynı süreçte TKP yönetimine yönelik gelişen bir diğer önemli muhalefet de Nâzım Hikmet⁹ ve yakın çevresi tarafından gerçekleştirilmiştir. Muhalefetin içeriğine yönelik pek az belge ve bilgi bulunmakla beraber, bu muhalefetin en genel çizgileriyle TKP yönetimini Komintern çizgisine uyar gibi göztükmekle beraber gerçekte eski çizgiyi sürdürmekle suçladığı ve partinin politikalarını sağcı olarak nitelendirdiği bilinmektedir. Nâzım Hikmet muhalefetinin Komintern çizgisini olumlu bulmakla beraber, Mustafa Suphi'nin ve o dönemin Komintern'inin "güncel bir dünya devrimi" yaklaşımına da yakın durdukları ve bu anlamda Komintern'e giderek hâkim olmaya başlayan "Tek ülkede sosyalizm" konsepti ile belli ölçüde çatıştıkları söylenebilir. Nitekim o yıllarda Nâzım Hikmet muhalefeti içinde yer alan önemli isimlerden biri olan Çezmi Aktimur, yıllar sonra kendisiyle yapılan bir röportajda, o yıllardaki ayrılık üzerine konuşurken, kendisinin ve arkadaşlarının yakın bir dünya devrimi perspektifiyle olaylara yaklaşmakta olduklarını söyleyecektir.

Nâzım Hikmet Muhalefeti'nin öncülleri TKP'ye yönelik olarak gerçekleşen 1929 Tevkifatı'ndan bir yıl sonra Pavli Adası'nda bir araya gelerek, kendi muhalefetlerini parti olarak ilan etmek konusunda prensip kararı almışlardır. Bu konuyu Komintern'e iletmek ve Komintern'in onayını almak üzere muhalefet üyelerinden Telgrafçı Tufan'ı (Şabanağaoğlu Fuat) Moskova'ya göndermişlerdir. İstedikleri yanıt 5 Mart 1930 tarihinde Komintern'den gelmiş, Komintern "Türkiye Komünist Partisi üyelerine Çağrı" başlığıyla yayınladığı bildiride, Nâzım Hikmet ve arkadaşlarını ağır bir dille suçlayarak, parti üyelerini bu muhalefete alet olmamaya çağırılmışlardır.

Komintern'in bu sert yanıtı muhtemelen, bir yandan Nâzım Hikmet ve çevresinin "Tek ülkede sosyalizm" anlayışıyla çelişir yaklaşımlarından, diğer yandan TKP yöneticilerinin hapiste bulunduğu bir sırada bu şekilde partiyi bölme girişimlerini tehlikeli bulmalarından ve tüm bunlarla birlikte TKP yönetiminin Nâzım Hikmet ve gurubu hakkında yaydıkları ve o dönem son derece etkili olan "Troçkist-Polis Muhalefeti" suçlamalarının yarattığı endişelerden kaynaklanmaktaydı.

IV. AYRIM: BİRLEŞİK CEPHE POLİTİKALARI VE "SOL" YOLUN SONU

Aslında TKP'nin 1925'ten sonra benimsediği sol politikalar daha 1933 yıllarında, büyük ölçüde Sovyet-Türk ilişkilerindeki ısınmasına ve yakınlaşmayla paralel olarak yön değiştirmeye başlamış, TKP'nin Kemalist iktidara ilişkin yaklaşımlarında 1925 öncesi çağrıştıran yaklaşım ve söylemler parti basınında yeniden ve sık sık görülür hâlâ gelmeye başlamıştı.

Fakat TKP politikalarındaki asıl ve kesin yön değişimi bundan iki yıl sonra, 1935 yılında, Komintern'in 7. Kongresi'nde saptanan "Faşizme Karşı Birleşik Cephe" politikalarıyla bağlantılı olarak meydana geldi.

Komintern'in "Faşizme Karşı Birleşik Cephe Politikası"nı benimsemesinin, gerek CHP'ye yaklaşımda, gerekse örgütlenme alanlarında TKP politikalarında dolaysız yansımaları oldu. TKP artık bazen CHP'yi politik hasım olarak görmekten ziyade, bazen tümünü, bazense "belli bir kanadını" faşizme karşı ittifak yapılabilecek bir güç olarak değerlendirmiyordu. Türk-Sovyet ilişkilerinde bir yakınlaşma sağlamak ya da en azından Türkiye'nin Hitler Almanya'sı başta olmak üzere faşizmin temsilcisi olan ülkelerle yakınlaşmasını önlemek, TKP politikalarının en öncelikli amacı hâline geldi. Dolayısıyla TKP'nin, CHP'ye ya da bu partinin "belli bir kanadına" yönelik ittifaklık ya da hasımlık yaklaşımını belirleyen unsurlar da, bu çevre(ler)in yukarı da ifade ettiğimiz konular karşısında ki tutumları oluyordu.

1945'li yıllara kadar TKP, CHP'nin tümünü anti faşist mücadele açısından bir ittifak olarak görürken, 1945'den sonra Saraçoğlu Hükümeti'ni bir hasım olarak değerlendirmekte ve CHP içindeki "anti-faşist unsurları" Saraçoğlu Hükümeti'ne karşı birlikte mücadele etmeye çağırıyordu. Bu politika değişikliğinin en önemli nedeni, 1945'e kadar Nazi Almanya'sının henüz Sovyetler Birliği'ne karşı bir askeri saldırı gerçekleştirmediği olması ve hatta 1939 yılında imzalanan Sovyet-Nazi Saldırmazlık Anlaşması nedeniyle Türkiye'nin savaş karşısındaki "tarafsızlık ve bağımsızlık politikası"nın TKP'nin öncelik olarak saptadığı konularla çatışmamış olmasıdır. Bu nedenle Saraçoğlu Hükümeti'nden önceki Türk Hükümeti olan Refik Saydam Hükümeti'ne karşı TKP'nin yaklaşımı genellikle olumlu, hiç değilse hayırlı olmuştur.

Oysa Hitler Almanya'sı savaşta ilerleme kaydettikçe Türkiye'de de açık ya da örtülü biçimde Alman yandaşlığı güçlenmişti. 1945'de Hitler Almanya'sı

Sovyetler Birliği'ne saldırdığında Saraçoğlu Hükümeti önceki yıllarda imzaladığı bazı anlaşmalara karşı olarak, bu saldırı karşısında Hitler Almanya'sını altın alta destekler bir tutum içine girmişti. Bu koşullar altında TKP, CHP'nin tümünü değil bir bölümünü ittifak olarak görmüş ve hükümeti temsil eden Saraçoğlu kanadını da hasım olarak saptamıştı. Genel olarak Komintern'in, özel olarak da TKP'nin izlediği bu anti faşist politika anlayışı daha sonraki yıllar içinde bazı sosyalist çevrelere işçi ve emekçilere dayalı bir anti-faşist politika yerine, burjuvazinin belli kesimlerine güven üzerine kurulu bir politika olduğu için eleştirilmiş, TKP de bu çerçevede, CHP içindeki suni-kurgusal bazı ayrımlara dayalı bir anti-faşist ittifak politikası izleyerek işçi ve emekçilerde burjuvazinin bazı kesimlerinin kendisiyle beraber hareket edebileceği yanılsamasını yaratmakla suçlanmıştı.

Faşizme Karşı Birleşik Cephe Politikaları TKP'nin örgütsel politikalarında da ciddi farklılaşmalara yol açmıştı. 1925'den sonra tutarlılığı konusunda son derece tartışmalı yanlar bulunsun da fabrikaları eksen alan gizli hücreler ekseninde örgütlenmeyi kendisine temel aldığı ifade eden TKP, 1935'den sonra bu örgütlenme çizgisini önemli ölçüde terk etmiş, CHP içinde ve Halkevlerinde bir örgütsel güç yaratarak Saraçoğlu Hükümeti hariç CHP ile anti faşist cephe yaratılmasına çok daha fazla önemsemişti. Yine aynı amaç doğrultusunda, yani "Faşizme ve Vurgunculuğa Karşı Birleşik Cephe" anlayışını yaygınlaştırmak hedefiyle aydınları seferber etmek, TKP için bir başka önemli örgütsel uğraş olmuştur.

TKP'nin bu dönemde legal yayınlara özel bir önem verdiği, Ankara'da çıkan Behice Boran, Niyazi Berkes, Pertev Naili Boratav, Muzaffer Şerif Başoğlu yönetimindeki "Yurt ve Dünya" ile "Adımlar" Dergisinin ve Zekeriya ve Sabiha Sertel'in yönetiminde İstanbul'da yayınlanan "Tan" Dergisinin bu politikaların aydınlar ve halk arasında yaygınlaştırılması doğrultusunda bir çaba yürüttüğü gözlemlenmektedir.

1944'te ki TKP tutuklamalarına kadar bu politikalar aktif olarak yürütülmüş, tutuklamaların ardından kesintiye uğrayan faaliyetler, belki de Alman Orduları'nın Doğu Cephesi'nde yenilmeye başlamalarının da etkisiyle tutuklamaların kısa süre içinde salıvermeyle sonuçlanması üzerine yeniden başlamıştır.

Savaşın ardından ve Türkiye'de çok partili hayata geçilmesini izleyen dönemde, o ana kadar TKP genel şemsiyesi altında tek bir parti bünyesinde yürüten sosyalist hareket, bu kez iki ayrı legal parti ile, Ş. Hüsnü'nün Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Parti-

si (TSEKP) ve Esat Adil'in Türkiye Sosyalist Partisi (TSP) ile siyaset sahnesine çıkmayı deneyecek, fakat 1946 yılında kurulan bu partilerin bir biri peşi sıra kapatılmalarıyla sosyalist faaliyet yer altına çekilmek zorunda kalacaktı. Bu süreçten 1960'a kadar, sosyalist hareketin kader çizgisi, kargaşa, örgütsüzlük ve yeniden örgütlenme çabaları içinde geçen çok çalkantılı ve belki de bir o kadar da karanlık gelişmeler ve olaylar tarafından şekillendirilecekti.

Dipnot

8 "Esat Adil, kendisinin Balıkesir'de çıkardığı 'Savaş' gazetesinde (10 Şubat 1935) şöyle bir açıklama/haber yayımlanmıştır: 'Vilayet idare heyetince umumî meclis azası seçimi yoklama yapılmaması ve namzed gösterilmesinin yolunda verilmiş olan kararın bütün seçmenlerce müberrûlî namzed listeleri dağıtmak suretiyle tamamen ve resmen ihlâl edilmesi ve bu aykırılığa seçim başlamadan önce yaptığım itirazın bir hakikân ifade etmesine rağmen nazım dikkate alınmaması sebebiyle azası bulunduğum CHP vilayet idare heyetinden istifa ettiğimi saygı ilemla bildiririm.'

Esat Adil, 1928 yılında, Adalet Bakanlığı adına eğitim gördüğü Aakara Hukuk Fakültesi'ni bitirir ve zorunlu hizmetini yapması için Kemah Savcılığı'na atanır. Bu görevine başlamayan Esat Adil, kendisi hesabına eğitim görmek üzere Belçika/Brüksel'e gider. Orada da hukuk öğrenimi görür. Kemah'a gitmeyen Esat Adil, Brüksel döneminde Adalet Bakanlığı'ndan görev talebinde bulunur ve temyiz mahkemesi başsavcı yardımcılığına atanır.

Ardından sırasıyla Edirne yeni cezaevi müdürlüğü, Bursa başsavcı yardımcılığı, Kocaeli başsavcı yardımcılığı ve İznail yeni cezaevi müdürlüğü görevlerini de yürütür. Esat Adil, yukarıda konu edildiği gibi CHP vilayet idare heyetinden istifa eder, ama CHP dyleğinden ayrılmaz.

Böyle olduğu içindir ki 1943 yılında yapılan genel seçimde 'CHP genel sekreterliğine' 1.2.1943 tarihli bir dilekçe yazarak milletvekilliği adaylığı talebinde bulunur.

"Yeniden seçilecek olan Balıkesir mebusluğu için mensup olduğum sayın C.H. Partisi adına namzedliğim konulmasına müsaadelerini saygı ile dilerim."

Esat Adil, adaylığının kabul edilmediği bu seçimden 3 yıl sonra Türkiye Sosyalist Partisi'ni kurar ve yoluna böyle devam eder." (İbrahim Önkü, "Esat Adil Müstecapluğun İçin", Cumhuriyet, 20 Ağustos 2005, s.2.)

9 "Nâzım Hikmet soyadı olarak 'Ran'ı kullandı. Bursa hapishanesindeki oda arkadaşları Alaaddin Özedar bu konuyu şöyle anlatıyordu: Kırmızı renk, dünyada, komünizmin edisya sembolü olarak belirtilir. Onun için bu fikri taşıyanlara bazen 'kızıl' da denmektedir. İçi kıpkırmızı, kabuğu sarımsaklı olan tek meyve vardır. Nâzım Hikmet, bunu tersine çevirerek 'Ran'ı soyadı olarak seçmiştir." (Taha Toros, "Edebiyatın Dışındaki Genç", Cumhuriyet, 13 Ekim 2005, s.6.) Blz: Sunay Akın, "Hoş Geldin Nâzım Hikmet!", Cumhuriyet, 30 Temmuz 2006, s.15; Tanık Işık, "Siyasilerin Nâzım Hikmet Sevgisi Lafta Vatançlık Umutu Dağıtmayda", Radikal, 26 Haziran 2006, s.7; Taha Toros, "Muhsin Ertugrul, Nâzım İçin Mesleğine Geri Döndü", Cumhuriyet, 14 Ekim 2005, s.6; Taha Toros, "Hasan Âli Ediz ile Nâzım Hikmet: Moskova'da Dostluk, İstanbul'da Gerginlik", Cumhuriyet, 15 Ekim 2005, s.7; "Nâzım Hikmet'in Bakış Konuşması", Agora Dergisi, No:45, Kasım-Aralık 2005, s.51-54; Celâl Üster, "Tolstoyla Nâzım'ın Ortak Yazgısı", Radikal Kitap, Yıl:4, No:252, 13 Ocak 2006, s.4; Kıymet Coşkun, "Nakamoto ve Nâzım Hikmet", Cumhuriyet, 15 Ocak 2006, s.14; Refik Erduran, "Nâzım Hikmet Biyografisi'ne Dipnot: Fersahlik Üstüne", Cumhuriyet, 22 Ekim 2005, s.17; Ahmet Çelikkol, "Psikolojik Açudan Nâzım Hikmet Şiiri", Cumhuriyet Kitap, No:845, 27 Nisan 2006, s.22-23; Nâzım Akarsu, "Nâzım 104 Yaşında", Önsöz-Ayrıntı Kitap Dizisi, Kış 2006, No:3, s.21-30; "Nâzım 55 Yıldır Yurttaş Değil", Toplumsal

Tarih Dergisi, No:146, Şubat 2006, s.9; "Şiirin İçsel Estetiği: Nâzım Hikmet", Demokratik Gündem (Almanya), Yıl:3, No:12, Eylül-Ekim 2006, s.15; Yücel Sayman, "Nâzım Hep Vatançtı", Evrensel, 4 Şubat 2006, s.7; "Nâzım Hikmet Ustaya Saygı", Ülkede Özgür Gündem, 5 Ocak 2006, s.13; Nena Çalılıs, "Şiir ve Şekillerle Nâzım", Cumhuriyet, 28 Aralık 2005, s.14; Medine Sivri, "Paul Eluard ve Nâzım Hikmet'in Şiirinde Aşk ve Kadın İmgesi", Folklor/Edebiyat Dergisi, No:44, 2005/4, s.151-161; "Nâzım Hikmet Moskova'da Aıldı", Ülkede Özgür Gündem, 4 Haziran 2006, s.12; Sevgi Ünal, "Çınarın Çınara Anımsamam", Cumhuriyet Kitap, No:831, 19 Ocak 2006, s.17; Taha Toros, Nâzım Hikmet, Cumhuriyet Kitapları, Ekim 2005; Zeki Coşkun, "Ne İstiyorlar Nâzım'dan?", Radikal, 22 Temmuz 2005, s.21; Taha Toros, "Baba Nâzım'ın Çocuk Sevgisi", Cumhuriyet, 11 Ekim 2005, s.6; Taha Toros, "Nâzım'ın Yazınak İçin 50 Yıl Bekledim", Cumhuriyet, 9 Ekim 2005, s.9; Murat Bardakçı, "Nâzım'ın Zindandan Annesine Yazdığı Mektupları Yayınlayorum", Hürriyet, 17 Temmuz 2005, s.24; Murat Bardakçı, "Nâzım: Hapiste Tül Dekayup Mezesini 300 Kuruşa Satıyorum Anımsamam", Hürriyet, 20 Temmuz 2005, s.7; Murat Bardakçı, "Nâzım: Ölmeye Niyetim Yok Anne! Ama Gelme, Perişan Olursun", Hürriyet, 19 Temmuz 2005, s.7; Murat Bardakçı, "Nâzım: Artık Ne Evim Var, Ne Barkım! Bekler Odaları Meskenim Olacak", Hürriyet, 18 Temmuz 2005, s.5; Ayşe Sayın, "Nâzım'ın Yurttaşlığı: AKP Çark Etti, Bahane 'Teknik'...", Cumhuriyet, 19 Mayıs 2006, s.10; "Nâzım İçin Bir Adım Daha", Radikal, 10 Haziran 2006, s.5; "Nâzım Karanfillerle Aıldı", Cumhuriyet, 4 Haziran 2006, s.3; "Nâzım'a Yakışır Anma", Cumhuriyet, 2 Haziran 2006, s.9; "O Mavi Gözün Bir Devdi...", Kızıl Bayrak, No:2006/22 (22), 10 Haziran 2006, s.30; Güney Örsalın, "Nâzım'a, Bursa'ya, Çınara Dair-1", Evrensel Kültür Dergisi, No:174, Haziran 2006, s.30-32; Ökkeş Dere, "Rahat Bırakın Nâzım'ı!", Güney Dergisi, No:37, Temmuz-Ağustos-Eylül 2006, s.14-16.

10 Nihat Sargın'ın, ölümünden sonra yazdığı "Son Nefesine Kadar" başlıklı yazının bir yerinde, "Ve üzerinden iki gün geçmeden Boran'ı yitirdik (7 Ekim 1987 günü TİP ve TKP'nin birleştiği kamuoyuna açıklayan Brüksel'deki basın toplantısına gönderme yapıyor) 'Son anına son nefesine kadar' bir deyimdir. Gereğinde kullanılır, ilgisinin buğum veya gelecek için o düşünceye, o sevgiye, o uğraşa, nasıl bağlı olduğunu da deyin, deyin olmaktan çıkması; geçişin, en küçük abartı şuyı olmadan sak geçişin ifadesi olmuştur. Ona damgasını vuran, önce bu millîyet kişilikte işte," dediği "Behice Boran, 1 Mayıs 1910 yılında Bursa'da doğdu. Doğum gününün, dünya işçi sınıfının birlik, savaşım ve dayanışma günü olan 1 Mayıs olması ise ilginç bir tarihsel rastlantı, değil mi? Kendi sözleriyle sosyalist doğulmadı, ama daha doğduğu gün doğum tarihiyle bir ilişkiyi daha baştan vermiş oluyordu. Kırmızı dan Türkiye'ye göç eden bir ailenin ilk kız çocuğu olan Boran; ilk orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Daha sonra kazandıği bir burs sayesinde ABD'ye giderek Michigan Üniversitesi'nde sosyoloji eğitimi aldı. 1939 yılında Türkiye'ye döndüğünde kısa bir süre öğretmenlik kurullarında İngilizce öğretmenliği yaparken görüyoruz kendisini. Daha sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde sosyoloji doçenti olarak göreve başladı. Amerika'da tanıştığı Marksist düşünceleri burada daha da olgunlaştı ve Nail Çakırhan'ın önermesiyle 1944 yılında Türkiye Komünist Partisi'ne girdi. Siyasal tutumunu nedeniyle 1948 yılında Pertev Naili Boratav ve Niyazi Berkes ile birlikte üniversiteden ihraç edildi. 1946 yılında çevirmen Nevzat Hakkı ile evlenen Boran, tek çocuğu olan Durum'u cezaevi koşullarında dünyaya getirdi." (Sönmez Targan, "Çileli Ama Onurlu Bir Yaşam", Cumhuriyet, 10 Ekim 2005, s.6.)

Sönmez Targan'ın ifadesiyle, "Geriye dönüp Behice Boran'ın siyasal kimliğine baktığımızda, bize miras olarak bazine se kaldı diye sorduklarımızda şu yalın gerçeğe karşılıyoruz: O, bilimsel sosyalist devriminin Türkiye topraklarında legalize olması ve yığınlarla buluşması kavgasında hep önde yürümüş, bu konudaki yazı ve söylemlerini son derece açık, yalın ve usta bir üslupla dile getirmesini bilmiştir." (Sönmez Targan, "Boran'a 19 Yıl Sonra Saygı", Cumhuriyet, 10 Ekim 2006, s.7.)

Bir Kez Daha, Eğitim ve Üniversiteler Üzerine

Sibel ÖZBUDUN

*"Kim mi sizi kızdıran? Söyleyeyim:
Siz insan aklına kıızıyorsunuz!
Çünkü o ipliğinizi pazara çıkarıyorsunuz!"*

Türkiye'de eğitimden, özellikle de yüksek öğrenim ve üniversitelerden söz etmek, acılı bir iş h, line geldi. Konu üzerinde yazılıp-çizilenler, konuşulanlar üst üste getirilse, kütüphaneler dolusu bir literatür çıkacaktır karşımıza. Sanırım Türkiye'de hiçbir kurum eğitim kadar, üniversiteler kadar ve de YÖK kadar eleştirilmemiştir.

Eleştiri -en yıkıcısı dahil- olumlu bir edimdir. Kişilere, kurumlara, akımlara kendilerini gözden geçirmeleri, düzeltilmeleri için tutulan aynadır. Bu bakımdan eleştiri gelişimin ebesidir.

Ama salt günlük basına göz atmak, üzerinde bu kadar söz, düşünce, eleştiri üretilen bir kurumun, gelişmek bir yana, her gün biraz daha çürümekte olduğunu gözler önüne seriyor. Örnek mi? Örnekten bol ne var? İlki, dilerseniz ortaöğretim üzerine olsun:

"Radikal'in 2005'te Kartal'da ortaya çıkardığı ve Milli Eğitim Bakanı Hüseyin «elik'in 'münferit' diye değerlendirdiği 'devlet okulunda özel sınıf' ayrımcılığı, bu kez yine Kartal'da Sabri Taşkın İlköğretim Okulu'nda sürüyor. Altı 'etüt' sınıfının gün boyu eğitim verdiği, bilgisayarlı, projeksiyonlu, dolaplı ve özel sıralı sınıf için ayrı yemek de çıkıyor. (...)

Okulda bir, iki ve üçüncü sınıflarda ikişer etüt sınıfı bulunuyor. Veliler çocuklarını bu sınıflara kaydettirmek için önce 50 YTL bağış yapıyor sonra da her ay 50 YTL ödüyor. Ayrıca, etüt öğrencileri ve öğretmenlerine özel yemek de getirtiliyor. Bunun için de 65 YTL alınıyor. Bu amaçla, ana sınıfların bulunduğu birinci kattaki bir bölüm 'yemekhaneye' dönüştürülmüş.

Okulda aslında ikili eğitim uygulanıyor. Sabahları 6. ve 8. sınıflar, öğleden sonra birden beşe kadar

olan sınıflar eğitim görüyor. Etüt sınıflarında ise gün boyu eğitim var. Bu sınıflar bilgisayar, projeksiyon aracı, özel dolap, tekli ve ikili özel sıralarla donatılmış. Bu gereçler, veliler tarafından alınıyor."²

İkinci örneğimiz, üniversitelerimizden, traji-komik bir olay:

"Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. O.N.B.'yle kendini peygamber ilan ettiği öne sürülen eşi H.B. hakkında, dini duygularını istismar ederek vatandaşları dolandırdıkları iddiasıyla Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü, eşiyle birlikte yargılanan O.N.B. hakkında idari soruşturma başlattı. Geçen haziranda, öğretim üyesi O.N.B. ve eşi H.B.'nin, Cumhuriyet Caddesi'ndeki apartman dairesinde iddiaya göre 'derg, h' kurarak, insanları kendilerine bağladıkları yönündeki ihbar üzerine polis ekipleri harekete geçti. Eve düzenlenen baskında, dini içerikli kitap, dergi, kaset ve çok sayıda CD ve bir sandıkta saklı demetler halinde insan saçı buldu. Gözaltına alınan çift mahkemece tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı."

Yetmedi mi? İşte bir başkası. Yo, bu komik değil, düpedüz "trajik"!

"Fikirlerini beğenmeyen zorbalara tehdit ettiği 'Gazi' öğretim üyesi Prof. Cangızbay 'Bu terörden korkuyorum' diyerek dersleri bıraktı.

Ders çıkışı dövülmekle tehdit edilen, evinin önündeki aracının tekerlekleri patlatılan ve üzerine de 'İniversite bir kaledir. Senin gibileri sokmayız. Sabrımızı zorlama' yazılı not bırakılan Gazi Üniversitesi (GÜ) İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğretim üyesi Prof. Dr. Kadir Cangızbay, İletişim Fakültesi'nde verdiği dersleri bıraktı. Cangızbay, 'Korktuğum için dersleri bıraktım. Terör budur, yıldırma budur. Umarım artık peşimi bırakırlar,' dedi. (...) Cangızbay, ülkücülerin kalesi olarak bilinen Gazi Üniversitesi'nde, tehdide ve şiddete maruz kalan ilk öğretim üyesi değil. Araştırma görevlisi Remzi Al-

tunpolat, 12 Nisan'da uzun saçlı ve küpeli olduğu için dövüldü.

İlküçülerin bir diğer hedefi de 2. İletişim Öğrencileri Kongresi'ne konuşmacı olarak katılan televizyoncu Metin Uca oldu. Uca'yı, Abdullah «athı'nın yeğeni olduğu öğrenilen bir saldırgan bıçakladı.

Gİ, üniversite öğrencilerine yönelik şiddetle de adını duyurdu: 19 Nisan'da Cengiz Dülger adlı öğrenci, 20 kişilik takım elbiseli grubun saldırısına uğradı. Dülger'in iki kolu da kırıldı. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde yaşanan bir silahlı saldırıda ise 4. sınıf öğrencisi Aslan Oktay her iki ayağından yaralandı. Aynı olayda, Abdullah Demir adlı öğrencinin de burnu kırıldı. Bu olayla ilgili aranan Alperen Ocakları üyesi Tolunay Bostancı adlı saldırgan, olayı soruşturan başkomiser Erkan Ataman'ı öldürdü.”

Bu da sonuncu örneğimiz olsun. Üniversitelerde öğrencileri kırıp geçiren soruşturmalar üzerine:

SORUŞTIRMALAR... SORUŞTIRMALAR!

SIİRT

Belediye başkanının oğlunun düğününe katılmak, anadilde eğitim için dilekçe vermeyi düşünmek gerekçeleriyle öğrencilere soruşturma açıldı.

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

18 Haziran 2003 tarihinde yapılan 'pişmanlık yasası' protestosuna katıldıkları gerekçesiyle Yüziüncü Yıl Üniversitesi (YYÜ) yönetimince 34 öğrenciye soruşturma açıldı. Bu öğrenciler arasında okulu bitiren öğrenciler de bulunuyor.

ANTALYA

İç üniversite öğrencisinin üzerine sivil polis otosu sürüldü, daha sonra arabadan inen polisler öğrencilere borularla sakırdı. Gözaltına alınan öğrencilerden biri polise mukavemet suçundan tutuklandı.

ESKİŞEHİR OSMAN GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Birçok öğrenciye, bahar şenliklerinde ellerinde bıçaklar bulunan kalabalık bir ülkücü grubu 'ağır şekilde yaraladığı ve darp ettiği' gerekçesiyle soruşturma açıldı. Soruşturma açılan bir öğrenci şenlik alanında lunaparkta bizzat gondola biniyor, bir diğeri ise sıkıcı olan dersinde uyumamak için dersin bitmesini bekliyordu. Yani ikisi de o esnada olay yerinde değildi.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Şemdinli olayına ilişkin basın açıklaması yapan 40 kişi hakkında soruşturma açıldı. İç kişi iki dönem, sekiz kişi bir ay uzaklaştırma aldı.

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

Newroz etkinliklerine katıldıkları için sekiz öğrenci hakkında soruşturma açıldı.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

Fakülte ve yüksekokullarda öğrenim gören 45 erkek öğrenci hakkında, küpe taktıkları ve saç uzattıkları gerekçesiyle soruşturma açıldı.

18 MART ÜNİVERSİTESİ

Eğitim fakültesinde okuyan 35 sol görüşlü öğrenci hakkında, izinsiz anket yaptıkları gerekçesiyle, üniversite yönetimi tarafından soruşturma açıldı.

ODTÜ

Açılış töreninde Kürşat Tüzmen'le tartıştığı gerekçesiyle bir öğrenci bir hafta uzaklaştırma aldı.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Fen Fakültesi ve Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde stand açmak ve bildiri dağıtmak gerekçesiyle öğrencilere hem dekanlık hem de emniyet tarafından soruşturma açıldı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği kayıt döneminde öğrencilere yardım amacıyla kayıt masası açtı. Bunun sonucu 5 öğrenciye soruşturma açıldı ve iki öğrenciye kınama cezası verildi.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

YÖK eylemine katılan beş öğrenciye, ülkücülerin saldırısına uğrayan dört öğrenciye soruşturma açıldı.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

Açılış şenliğine katılan öğrencilerden 68'ine soruşturma açıldı. Yine YTİ'de polis protestosundan 15, izinsiz stant açmaktan beş, 19 Aralık katliamı ile ilgili afiş ve şehit resimleri asmaktan dört, duvar gazetesi açmaktan beş kişiye soruşturma açıldı. Öğrenciler tarafından yemekhane, kantin, yurt ücreti, ve hükümetin Irak'a asker gönderme hazırlıklarına karşı yapılan alternatif öğrenci şenliği nedeniyle 60 öğrenci hakkında soruşturma açıldı. Bir öğrenci hakkında okuldan atılma cezası verildi.

OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

Bildiri dağıttığı gerekçesiyle iki öğrencinin elleri ÖGB tarafından kelepçelendi ve coplandı. Öğrencilerden biri beyin travması geçirdiği için hastaneye kaldırıldı.

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

YÖK protestosuna katıldıkları gerekçesiyle onlarca öğrenciye soruşturma açıldı. Soruşturma karşıtı yapılan yürüyüşten dolayı da yaklaşık 20 öğrenciye soruşturma açıldı. Mustafa Kemal Üniversitesi Mustafa Kemal Üniversitesi Öğrenci Derneği cezaevlerindeki sorunlara ve F tipi cezaevleri açılışına kar-

şı başlatılan eylemlere destek verdiği gerekçesiyle kapatıldı.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

İlköğrencilerin saldırısına uğrayan ve biri ağır yaralanan öğrencilere rektörlük tarafından soruşturma, savcılık tarafından dava açıldı. Bunu protesto eden 27 öğrenciye de soruşturma açıldı.

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ

YÖK'ü protesto eden öğrenciler gözaltına alındı. 30 öğrenciye soruşturma açıldı.

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

6 Kasım YÖK protestosuna katılarak parasız, eşit, bilimsel ve anadilde eğitim taleplerini dile getiren 52 öğrenciye soruşturma açıldı. 11 kişi okuldan atıldı.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Üniversitesi Öğrenci Derneği'nin okul içinde 'Gençlik Şöleni' için açtığı stant nedeniyle üç kişi hakkında soruşturma açıldı.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

Öğrenciler 1 Mayıs eylemine katıldıkları gerekçesi ile haklarında açılan davadan beraat ettiler, ancak daha sonra Üniversitenin açtığı soruşturma ile karşılaştılar.

19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ

Çeşitli eylemlere katıldıkları gerekçesiyle onlarca öğrenciye soruşturma açıldı.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

Henüz sene başında 45 öğrenciye soruşturma açıldı ve sekiz kişi atılma cezası aldı.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

2005 yılı ikinci dönemde yaklaşık 50 öğrenciye 800'den fazla soruşturma açıldı. Hakkında soruşturma açılan 85 öğrenciden 11'ine eğitim kurumlarından çıkarılma, 28'i hakkında bir ile dört dönem arası okuldan uzaklaştırma cezası verildi. Açılan soruşturmaların ve verilen cezaların bir kısmının gerekçesi: 'Zarar verme potansiyeli taşımak', 'şüpheli bir biçimde taksiye binmek', (kamu ağrıtıyan bir öğrenciye) 'şüpheli bir şekilde karnı tutarak okuldan çıkmak'.

Tümü de son iki-üç ay içerisinde gazetelerden derlenmiş bu vakalar art arda dizildiklerinde, Türkiye'de eğitimi teslim alan üç tehlikeli sürece işaret etmekte.

Bunlardan ilki, ilkokuldan yüksek öğrenime, tüm eğitim sürecinin "paralılaştırılması"yla ilgili. Mal'm, Türkiye, 12 Eylül 1980 darbesinden bu yana, ithal ikameci, devletçi iktisat politikalarını terk ederek küresel neo-liberal piyasa ekonomisi süreciyle bütün-

leşmeye yöneldi. Neo-liberal ideolojinin temel düsturunu ise, başta sağlık ve eğitim olmak üzere sosyal konularda devlet desteğinin tasfiye edilerek bu alanların piyasayla bütünleştirilmesi oluşturmaktadır. Türkiye'nin artan nüfusuna ve buna koşut olarak artan eğitim ihtiyacına karşın bütçeden bu kaleme ayrılan payın sabitlenmesi, ve ilköğretimden başlamak üzere eğitimde kalitenin özel girişimlere/çabalara endekslenmesi, bu sürecin bir parçası. Bu nedenle değil midir ki, Milli Eğitim Bakanı, tavanı akan, ısınamayan, sınıfları harap durumdaki okulları teftiş ederken okul yöneticilerini şöyle azarlayabilmektedir: "Okullara gidip soruyorum, 'Müdür bey, bu ne rezillik?' diye. 'Ödenek gelmedi' diyor. Ödenek gönderdiğim zaman annem de yapar o işi."

Her kademede eğitimin paralılaştırılması ve giderrek, Eylül 2006'da TBMM'ne sunulan "Özel Öğretim Kurumları Kanun Tasarısı"nda öngörüldüğü üzere tüm kademelerinin yabancı sermayeye açılması ise, bu ülkenin çocuklarını, gençlerini ailelerinin serveti temelinde, yani sınıfsal bir ayıklamaya tabi tutmaktan başka bir anlam taşımamaktadır. Türk Eğitim-Sen'in anketine göre öğretmenlerin yüzde 58.4'ünün devlet okullarını özel okullara göre daha başarısız bulduğu bir ortamda*, her yirmi ilköğretim öğrencisinden biri birleştirilmiş sınıflarda ders görürken, "parası olan okur"a indirgenebilecek bu mantık, bir kuşak sonrasında nüfusun büyük kesimini oluşturan dar gelirliiler arasından doktor, mühendis, avukat, öğretim üyesi, iktisatçı, yönetici çıkmaması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, Türkiye nüfusunun büyük bölümünün, eğitim sürecinde biçimlenen hizmetlere erişiminin önünün kesilmesi... Ya da kaba bir bölünmeyle toplumun yüzde 20'sinin, eğitim aracılığıyla geri kalan yüzde 80 üzerinde mutlak ve geçirimsiz bir "oligarşi" oluşturmaktan başka bir anlam ifade etmez!

Gelelim, ikinci örneğimize, yani bir akademisyen ile eşinin kendilerini "peygamber" ilan edip safdil yurttaşları dolandırmalarına.

Devenin "nerem doğru ki?" yanıtına rahmet okuturacak bu olay, özellikle büyük kentler dışında kurulan yeni üniversitelerin ne garip bir "kadrolaşma" içerisinde olduklarını bir kez gözler önüne seriyor.

Türkiye'de siyaset, eğitimi, hele de üniversiteleri her zaman doğrudan bir müdahale alanı olarak görme alışkanlığından vazgeçmedi, vazgeçmiyor. Bunun nedenleri hiç kuşku yok ki çokyönlü: üniversiteler, hele ki vali-alay komutanı-sanayi/ticaret odası

başkanı-belediye başkanı-dergah şeyhi arasına sıkışmış taşra siyasetinde önemli bir mevzi, kliyantal kitlesinin devşirilebileceği, harekete geçirilebileceği stratejik bir konum olarak görülmüyor... Bunun çarpıcı örneği, Van 100. Yıl Üniversitesi'nde herkesin anımsayabileceği gelişmelerdi.

Ama siyasetin üniversitelere müdahalesinin, "kadrolaşma" girişimlerinin çok daha çaplı ve önemli bir boyutu, üniversitelerin geleceğin kadrolarının -bürokrasi, kamu personeli, teknokratlar, politikacılar, öğretmenler, mühendisler, hukukçular, iktisatçılar...- biçimlendiği stratejik alanlar oluşunda. Bu anlamda yüksek öğrenim kuruluşları, özellikle kendilerini ülke politikasının "taşrası"ndan "merkez"ine taşımaya niyetli siyasetçiler, bu örnekte İslamcılar, bir sonraki (Gazi Üniversitesi vakası) örnekte de "milliyetçiler" tarafından kritik mevziler olarak değerlendirilmekte ve "ele geçirilmeye" çalışılmakta.

Ama yalnızca onlar değil; 28 Şubat süreci ve Kemal Gürüz'le birlikte, 12 Eylül'ün üniversitelerde hakÖm kıldığı "Türk-İslam Sentezi"ne karşı savaş açan YÖK'ün "Kemalist" kadroları için de durum bu. "Ben Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarından her zaman ve her yerde emir almaya ve onu ifaya hazırım," diyen Celal Şengör, "Ne yazık ki geldiğimiz noktada da üniversiteler, mevcut hükümet tarafından büyük baskılar altında ve karşı çıktığımız YÖK olanları savunmak, desteklemek durumunda,"¹⁰ diyen Türkan Saylan, "Akademik yeterlilikleri önemli değil; bana Atatürkçü öğretim üyeleri bulun," dediği rivayet edilen rektör, Üniversite dışından hazırlanıp imzalamaları için akademisyenlerin masalarına bırakılan "resmi görüş" destekçisi bildiriler, Mustafa Kemal'i, Kenan Evren'i, MGK'yı eleştirdikleri için çeşitli gerekçelerle üniversitelerden uzaklaştırılan öğretim elemanları... ülke siyasetinde etkin olmak için çatışan tüm tarafların üniversiteleri bu çatışmanın alanı olarak gördüklerinin kanıtıdır.

Son örneğimiz, yani üniversitelerde olur olmaz nedenlerle öğrencilere açılan ve artık bir "paranoya" boyutuna ulaştığı söylenebilecek soruşturmalar ise, ("şüpheli bir biçimde karnını tutarak kapıdan çıktığı" için soruşturma, "şüpheli bir biçimde taksiye bindiği" için soruşturma, "okula yiyebileceğinden fazla ekmek getirdiği" için soruşturma, "uzun saçlı olduğu, küpe taktığı" için soruşturma, "kampüste elele tutuştukları" için, "halay çektikleri" için soruşturma...) üniversite gençliğinin içindeki son isyan kıvılcımlarını da küllendirip onları sorgulamayan, eleştirme-

yen, itiraz, hatta merak dahi etmeyen itaatkar "zombiler"e dönüştürmeyi düşleyen bir "güvenlik" siyasetinin üniversitelere egemen kılınmasıdır. 12 Eylül'den bu yana kesintisiz biçimde uygulanan bu siyasetin taktikleri genellikle il emniyet müdürlüklerinin her yıl eğitim dönemi başlamadan önce üniversite yöneticilerine verdikleri brifinglerle biçimlenir; genellikle yönetimlerin en küçük itirazıyla karşılaşmadan uygulamaya konulur. İşin ilginç yanı, tüm ideolojilerden üniversite yönetimlerinin (İslamcı, milliyetçi, Kemalist, liberal...) öğrenciler karşısında aynı baskıcı uygulamalarda birleşmesidir... Ve sanırım, Suhte ayaklanmalarından Deniz Gezmiş'lere, her atılımı, her devrimci dönüşümü gençlerden gelmiş bir toplumda, her türden statükonun değişim karşısındaki ölümcül korkusunun bir ifadesidir.

Evet, Türkiye'de eğitim, özellikle de üniversiteler özelleşme/parahılaşma-kadrolaşma-güvenlik üçgeninde sıkışmış, boğuluyor... Onu bu sıkışmışlıktan kurtaracak olan, kuşkusuz ki esas olarak üniversite bileşenlerinin yani öğrencilerin, öğretim elemanlarının ve idari-teknik personelin -ne yazık ki giderek zaafa uğrayan- kolektif iradesi olacaktır. Ancak bu irade, "üniversite özerkliği"nin, piyasacı "mali özerkliğe" indirgenmesine prim vermeyen bir yaklaşımdan kalkınmazsa, tüm eğitim sürecini teslim almakta olan neo-liberal model karşısında hiçlenmeye mahkumdur...

Dipnotlar.

- 1 Victor Hugo, 15 Ocak 1850.
- 2 İsmail Saymaz, "İmtiyazlı, Sınıflı, Bölünmüş Bir Kitle", Radikal, 5 Ocak 2007, s.5.
- 3 "Bu da Cinsel Tarikat!", Radikal, 15 Aralık 2006, s.8.
- 4 İsmail Saymaz, "Zorbalık İçeri Bilim Dışarı", Radikal, 4 Aralık 2006, s.8.
- 5 Yıldırım Türker, "Üniversite Gençliği Suçlu", Radikal, 6 Kasım 2006, s.4.
- 6 Yücel Sarpdere, "Milli Maarif'in H.İleri", Evrensel, 15 Kasım 2006, s.3.
- 7 Yakup Kepenek, "Eğitimin «ölküsü", Cumhuriyet, 25 Eylül 2006, s.13.
- 8 "Eğitimciye Göre 'Dershane Şart'...", Radikal, 19 Aralık 2006, s.8.
- 9 A.M. Celal Şengör, "Askerden Emir Almak Bilim Adamına Yakışır mı?", Cumhuriyet Bilim Teknoloji, no:1027, 24 Kasım 2006, s.5.
- 10 Prof. Dr. Türkan Saylan, "Değişimin gerekliliği ortaya çıktı", Berat Günçikan-Esra Açıkgöz, "25 Yıl YÖK" içinde, Cumhuriyet Dergi, no: 1076, 5 Kasım 2006, s.4.

İnsan Hakları Kapsamında Sağlık Hakkı

Cahide SARI

*"Hakikate kulak veren,
hakikati dillendirenden
daha basit değildir."*

Edip Cansever'in, "İnsan yaşadığı yere benzer, O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer," dizelerinde ifade ettiği üzere insanlarımız yaşadığı gerçeğe benzerken; hakikati dillendirmek de, ona kulak vermek de müthiş önem kazanıyor...

Tipki özelleştirme furiasının mağduru olan sağlık hakkının ya da gaspının dillendirilmesi gibi...

Evet, evet görünen odur ki sağlık ve sosyal güvenlik alanında varolan eşitsizlik ve ihlaller 2007'de tümüyle uygulamaya konulmak istenen Genel Sağlık Sigortası Programı ile daha da büyüyecek...

Sağlıkta Dönüşüm Programı olarak kamuoyuna lanse edilen program hem sağlık hizmeti verenler hem de sağlık hizmetlerinden faydalananlar açısından tam bir yıkım programıdır. Programda iki temel üzerine oturtulan "Dönüşüm" olgusu şimdiye kadar büyük oranda merkezden ve kamu eliyle yürütülen sağlık hizmetlerinin ilan edildiği gibi yerele değil özel sektöre devredilmesine dayandırılmaktadır.

Bu amaçla kamusal sağlık hizmeti veren kurumlarda uzun süreden beri yatırımlar durdurulmuş ve personel açığı bilerek kapatılmamıştır. Kamuoyunda bu yolla yaratılan hoşnutsuzluk "Sağlıkta Dönüşüm" programının kitlelerce benimsenmesi için kullanılmaktadır.

2005 YILI İHLAL ALANLARI	KİŞİ SAYISI
Sosyal Güvenlik Hakkı İhlalleri	Toplam İstihdam: 22.197.000 kişi Kayıtlı İstihdam: yüzde 49.8 (11.054.000 kişi Sosyal Güvenlik hakkından mahrum durumdadır.)
İlgiz Atılanlar	1348
Sürgün edilenler	159
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İHLALLERİ	
Ölüm	78
Yaralanmalar	266
Sağlık izama ve tıbbi bakıma ihtiyacı	-
Sağlık izama ve tıbbi bakıma ihtiyacı	13
Sağlık Hakkı ihlalleri	8519 çocuk 5 yaşını doldurmadan yaşamını kaybetti

"Yıkım" programı temel sağlık felsefesini terk ederek, toplumun sağlığını hiçe sayarak kâr hırsına ve rekabete dayalı işletmeler biçiminde sağlık hizmetini yeniden düzenlemeye çalışmaktadır. Bu programda, sağlık hizmeti verenler açısından ekip anlayışı ortadan kaldırılmakta ve bunun yerine kriterinin ne olduğu belli olmayan performansa dayalı hizmet ve ücret modeli getirilmektedir. Programla ayrıca sağlık emekçilerinin istihdam süreleri ve koşullarında piyasaya tam bağımlılık esas alınarak sosyal ve özlük hakları eritilmeye çalışılmaktadır.

Sağlık hizmeti alanlar için de tablo oldukça kötüdür. "Sağlıkta Dönüşüm" programı ile bugüne kadar vergilerle finanse edilen sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin, sigorta ve cepten ödemelerle finanse edilmesi hedeflenmektedir. Emekçiler için zaten oldukça ağır olan vergilendirme sistemine ek olarak sağlık ve sosyal güvenlik için ekstradan prim ödemeye dayanan bu sistem varolan yükü ağırlaştırmakta ve eşitsizlikleri artırmaktadır.

Ülkemizde zaten ağır aksak yürütülen birincil basamak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi yerine Genel Sağlık Sigortası(GSS) ile bu hizmetler paran kadar sağlık hizmeti anlayışına göre düzenlenmiştir. Kayıt dışı ve sigortasız çalışmanın giderek yaygınlaştığı ülkemizde sigorta kapsamı dışında kalanların koruyucu sağlık hizmetlerinden bile yararlanamayacağı gerçeği salgın hastalıklara karşı aslında bütün toplumu savunmasız bırakmaktadır. Temel sağlık istatistikleri açısından da oldukça kötü durumda bulunan sağlık sisteminde GSS ile kitlesel ölümlerin kapısı aralanmakta ve toplumsal doku yaralanmaktadır.

2005 YILI TEMEL SAĞLIK İSTATİSTİKLERİ		
	TÜRKİYE Ortalama	AB Ortalama
BEREK ÖLÜM HIZI	0.25	0.07
5 YAŞ ALTI ÇOCUK ÖLÜM HIZI	0.37	0.08
BAZILIK PERSONELİN HAZIR BULUNDUĞU OKULLAR	78	100

GSS ile asıl olarak hedeflenen sağlığın kamusal niteliğinin eritilmesi olduğundan yıllardır bu amaca yönelik müdahaleler gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla SSK hastanelerinin devri ve eczanelerinin kapa-

tilması da Genel Sağlık Sigortası kapsamında ele alınmalıdır. SSK ilaç alım ve üretim modeli ile SSK bünyesindeki milyonlarca hastaya ucuz ilaç sağlamak mümkünken Kamu İlaç Alımı Protokolü'nün imzalanmasıyla SSK'lılar da serbest eczanelere yönlendirildi. Dolayısıyla SSK'nın toplu alımlarla elde ettiği indirim olanaklarından, yoksul halk pahasına vazgeçildi. SSK ihale ile toplu alım yaparak ilaçları perakende satış fiyatları üzerinden değil imalatçı/ithalatçı fiyatı üzerinden yapılan indirimlerle alıyordu. Ayrıca ilaçların bir bölümünü de kendisi ürettiyordu. Türkiye'de toplam sağlık harcamalarının yarıya yakını ilaç harcamaları oluşturuyor. Protokol uygulamaya konduğu tarihten itibaren ilaç harcamalarında baş döndürücü artışlar gerçekleştirildi ve 2006 yılı sağlık bütçesi ilk dokuz aylık dönemde tükenme noktasına geldi.

Protokol aynı zamanda küçük ölçekli depoları ve eczaneleri de ağır borç yüküyle karşı karşıya getirerek özellikle yeşil kartlıların ilaç alımını zorlaştırdı. Maliye Bakanlığı tarafından ödemeleri geç yapılan yeşil kart reçeteleri yüzünden pek çok vatandaşımız ve eczane sahibi mağdur durumdadır. Hatta bazı eczaneler yeşil kart reçetelerine ilaç vermeme yoluna gitmektedir. İlaçta ve genel olarak sağlıkta neo-liberal saldırının faturası katkı payları konulması ve özellikle dolaylı vergilerin arttırılması yoluyla vatandaşlara ödetilmektedir.

DOLAYLI VERGİLERİN			
YILAR	BÜTÇEDE DOLAYLI VERGİLERİN TOPLAM VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ ORANI (%)	BÜTÇEDE DOLAYSIZ VERGİLERİN TOPLAM VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ ORANI (%)	
1980	37	63	
1990	48	52	
1999	55	45	
2000	60	40	
2002	66	34	
2003	67	33	
2004	71	29	
2005	73	27	

2007 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi'ne göre, hükümet gelir hedeflerini yakalayabilmek için vergi adaletsizliğini arttıran dolaylı vergilere yüklenmeye devam edecek. Dolaylı vergiler gelirden bağımsız olarak alındıkları için gelir dağılımındaki adaletsizlikleri katmerleştirici etkileri olmaktadır. Vergi adaleti, dolaylı vergilerin toplam vergi gelirlerindeki payı minimum düzeye çekilebildiğinde sağlanabilmektedir. Ancak ülkemizde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı gün geçtikçe arttırılmaktadır. Bu oran

AB ülkelerinde yüzde 35 civarındadır.

Maliye Bakanlığı verilerinden yapılan belirlemele-re göre, ocak-ekim döneminde tahsil edilen 112.5 milyar YTL'lik verginin 33.8 milyar YTL'sini dolaysız, 78.6 milyar YTL'sini de dolaylı vergiler oluşturdu.

Başta Kamu Yönetimi Reformu olmak üzere sağ-lıkta neo-liberal reform programının temel gerekçesi olarak hükümet tarafından ileri sürülen sosyal güvenli-k kuruluşlarının bütçeye yükü, faiz ödemeleri ile kıyaslandığında oldukça cüzi bir seviyededir. Bütçeden sosyal güvenliğe son on yılda bütçeden aktarılan kaynakların toplamı 60 milyar YTL iken faiz ödemeleri-

SOSYAL GÜVENLİK KATKILARI VE FAİZ ÖDEMELERİ 1994-2004 (YTL)

Sosyal Güvenlik Katkıları		Faiz Ödemeleri	
Yıl	Milyar	Milyar	
	MİG Gelişim Oranı (%)	MİG Gelişim Oranı (%)	
1994	40.580.000	1,0	388.385.000
1995	108.200.000	1,4	476.315.000
1996	338.500.000	2,2	1.497.401.000
1997	790.000.000	2,6	2.277.917.000
1998	1.400.000.000	2,6	2.178.292.000
1999	2.750.000.000	3,5	10.720.840.000
2000	3.225.685.000	2,6	10.479.862.000
2001	5.112.000.000	2,9	11.068.609.000
2002	11.208.000.000	4,1	11.870.659.000
2003	15.922.000.000	4,8	18.409.161.000
2004	19.300.000.000	4,5	18.488.496.000
Toplam Ortalama	60.135.761.000	3,9	132.019.956.000

ne ayrılan kaynak ise 252 milyar YTL'dir.

Özetin özeti Türkiye'de devlet sosyal güvenliğe dair toplumsal yükümlülüklerinden tümüyle vazgeçme hazırlıkları yaparken AB ülkelerinde devletin sosyal güvenliğe katkısı giderek artmaktadır. Ağırlık emekçilerin üzerinde olmakla birlikte vergilerle finanse edilen bütçeden sosyal güvenliğe pay ayrılması AKP hükümetinin yaptığı gibi şikayet konusu değil sosyal devlet olmanın gereklerindendir. Sağlık ve sosyal güvenlik reformu ile halkın sistemin finansmanına katkısı zorunlu kılınmakta ve paran kadar sağlık anlayışı getirilmektedir...

İşte "Dur" denilmesi gereken de, tamı tamına budur!

Ve bu noktada anımsanması gereken ise, Bertolt Brecht'in, "İnsan değişir ve değiştirir"; Albert Camus'nun, "İnsan ne ise o olmayı reddeden tek yaratıktır," haykırışlarıyla anlattıklarıdır...

Dipnot

1-H. Cibran.

2-Kaynak: DPT web sayfası, 2006 yılı programı.

3-Kaynak: Maliye Bakanlığı

4-Kaynak: Hazine, DPT ve Maliye Bakanlığı.

“Su” Deyip Geçme(yin)!

Ertan MELSİM

“Su bir ürün değil, bir yaşam kaynağıdır.”
(Kevin Watkins)

Gezenimizi en fazla tehdit eden çevre felaketlerinin başında küresel iklim değişimleri geliyor. Bunu içme suyu kaynaklarının azalması ve mevcutlarının kirlenmesi, ormanların yok edilmesi, üçüncü dünya ülkelerinin fakirliğine bağlı olarak ortaya çıkan çevre bozulmaları, doğal yaşam alanlarının bozulması ve biyolojik çeşitliliğin azalması ve klasik çevre sorunları olarak değerlendirilen hava, su ve toprak kirliliği ve bunlara yol açan zehirli maddelerin kullanımı gibi etmenler izliyor ve dünyayı yaşanmaz duruma düşümleniyor. Tüm sorunlar ise, kapitalizmin sürdürülemezliğinde, yani ekolojik bir felakete kapı aralamasında somutlanıyor!

Şu anda tüm insanlığı en fazla etkileyen çevre sorunu, içme suyu kaynaklarındaki azalma ve kirlenmedir. Bu sorun beraberinde çok önemli sosyal sorunları da getirmektedir. Dünya nüfusu sürekli artıyor, ancak bu nüfusun içeceği su kaynakları da azalıyor. Bu zıtlığın getirdiği sonuç ise korkutucu. Günümlerde yerkürede yaşayan insan nüfusunun üçte biri, yani iki buçuk milyar, yeterli içme suyu bulamamaktadır.

Yerkürenin üçte ikisinin “sıvı” olmasına karşın, kişi başına düşen erişilebilir su kaynakları her yıl daha azalma eğiliminde. Oysa su kaynakları yeterli. Sorun temiz suya ulaşmak ve suyun hakça paylaşımından kaynaklanıyor.

Oysa sadece konuyla ilgili rakamlara bakmak olayın vahameti ve aciliyetini ortaya koymaya yetmektedir. Su tüketimi XX. yüzyılda en az altı kat artmıştır. 1950 yılında kişi başına yılda 17 bin metreküp kaynak söz konusuydu. 2005'te 8 milyar insan yılda 5 bin metreküp suyla yetinmek zorunda kaldı. 1.2 ila 1.4 milyar insan içme suyundan yoksundur. Sağlanan suyun yüzde 70'i tarıma gitmektedir. Evlerde tüketilen su ise sadece yüzde 8'dir. Sudan yoksunluk ve atık suların tahliyesi işlemlerinin yetersizliği, yarısı çocuklar olmak üzere günde 25 bin insanın hayatına mal olmaktadır. Doğal felaketlerin yüzde 90'ı suyla bağlantılıdır ve toprağın hoyratça kullanımının sonucudur; ormanların yok edil-

mesi, büyük sulama projeleri, büyük otlaklar gibi...

Dünya Su Sözleşmesi Kurulu Başkanı Jean-Luc Touly'nin, bu önemli sorunla ilgili olarak söyledikleri de son derecede ilginç: “Dünyada her beş kişiden biri içme suyundan yoksun. Her yıl suya bağlı hastalıklardan ölenlerin sayısı 8 milyon gibi ürkütücü düzeylerde...”

Evet, giderek “kıtlaşan” bir yaşam kaynağı olarak, işte suyun yeryüzündeki fiziksel/coğrafi dağılımı:

i) Tuzlu su yüzde 97, tatlı su yüzde 3.

ii) Tatlı su kaynakları: yüzde 79 kutuplardaki buz dağları, yüzde 20 derin yeraltı suları, yüzde 1 erişilebilir su.

iii) Bütün yaşanabilir bölgeleri sulayan ve insanları ferahlatan su, toplam doğal su döngüsünün yüzde 3'ünün yüzde 1. Onun dağılımı: Göller yüzde 52, toprak nemi yüzde 38, atmosferdeki su buharı yüzde 8, nehir ve dereler yüzde 1, organik yüzde 1.

iv) Nehir ve derelerin küredeki toplam suya oranı sadece yüzde 0.0003, (Buna karşın, içme suyumuzun yüzde 80'lik bir bölümü de buralardan, gerisi yeraltından sağlanmaktadır.)

v) Yeryüzündeki toplam su miktarı, yaklaşık 1.350 milyar kilometreküp (=km³). (Yağışların sadece 1/3'ü kullanılabilir. Geri kalanı atmosfere dönmekte ya da bitkiler tarafından kullanılmaktadır.)

vi) Yeryüzünde insan kullanımına uygun suyun yıllık kullanım dağılımına göre; tarımsal sulama 2680, ev 300, sanayi 1000, toplam 3980 km³, yani yaklaşık 4 trilyon m³. [1 km³=1 milyar m³] Evlerde kullanılan birimle ifadesi, 4 trilyon litre, diğer bir deyişle 1 trilyon galondur.

Sektörel ve bölgesel dağılım açısından; çevre/ci araştırmalarıyla ünlü bir “sivil toplum” örgütü olan Worldwatch Enstitüsü verilerine göre;

i) Küresel su talebi yaklaşık 3 kat artmıştır. Tarım, tek başına, dünyadaki suyun yüzde 70'ini emerken, sanayinin payına aşağı yukarı yüzde 22, belediyelere de yüzde 8 düşmektedir.

ii) Dünyada hâlen 6 ülke (Brezilya, Çin, Endonezya, Kanada, Kolombiya, Rusya) dünyadaki yenilenir su arzını yapmaktadır. 2000'li yılların başında Kanada, yıllık kişi başına düşen 92 bin m³ ile su zenginliğinin zirvesinde yer alırken; Ürdün (138 m³), İsrail (124 m³) ve Kuveyt en yoksullar olarak sıralanmaktadır.

iii) Su dünyada eşitsiz bir şekilde dağılmış nesnelerin başında gelmektedir. Örneğin, dünya nüfusunun yüzde 21'ini barındıran Çin, yeryüzünü yenilenir tatlı suyun yüzde 7'sine sahiptir.

iv) Dünyanın 3/4'ü sularla kaplı ve yine tüm canlı yaşamının ağırlığı da ortalama 3/4'ü sudan oluşmaktadır.

SUSUZLAŞ(TIRIL)AN YERKÜRE

Dünya Su Konseyi Başkanı Dr. Loic Fauchon, 2004 yılında su sorunundan ötürü dünyada bütün savaşlara kıyasla 10 kat fazla insanın da öldüğünü açıklamışken; ya da 2050'den sonra dünya nüfusunun yüzde 60'ının su bulmakta güçlük çekeceği bildirilirken; dünyanın en büyük 500 nehrinden yarısından çoğu kirlenmiş ve tükenmiş durumda. BM'nin Dünya Su Gelişim Raporu'na göre nehirlerden denize akan suyun oranı %15 azaldı...

XX. yüzyılın hızla kirlenilen, tüketilen, yokluğu ise canlıların sonu olabilecek bir doğal varlıktır su... O da toprak ve hava gibi alıcı bir ortam, yani doğal çevrimlerde son derece önemli ve işlevsel. O olmadan doğal yaşam ortamının sürdürülebilmesi olası değil. Bu nedenle pek çok varlığın bulunduğu ekosistem birimlerine kucak açan su, insanların da kullanımındadır.

Örneğin Laster R. Brown'ın "Dünyayı Nasıl Tükettik" kitabından edindiğimiz bilgilere göre: ABD'de fazla su pompalama nedeniyle Güney Dakota'nın güneyinden Teksas'a kadar olan büyük platonun güneyinde, 1980'den bu yana kuyuların kurumasıyla su yüzde 24 azalmış, Çin'de yeraltı sulama kuyularının kuruması nedeniyle 2004'de tahıl üretimi yüzde 27'lik bir düşüş göstermiştir. Suudi Arabistan, İran, Yemen, İsrail, Hindistan gibi ülkeler de su kaynaklarının kuruması yüzünden sıkıntıdadırlar.

Worldwatch Enstitüsü'nün "Dünyanın Durumu 2006" raporunda su konusunda özetle şunlar deniyor: "Uluslararası sağlık yetkilileri, Asya ve Pasifik'te her yıl 2.5 milyondan fazla insanın hava kirliliği, kirliliği ve yeterli çevre koşulları gibi etkenler nedeniyle ölüyor..."

Worldwatch Enstitüsü'nün bu tespitlerine paralel olarak, UNICEF'in araştırmaları, "Bir milyardan fazla insanın suya hasret" olduğu sonucuna varıyor!

BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), içme suyu katlığının dünyada her yıl 1.5 milyondan fazla çocuğun, yani her gün 4 bin 200 çocuğun ölümüne yol açtığını açıkladı. UNICEF'in "Çocuklar için ilerlemeler" başlıklı raporunda, bir milyardan fazla insanın içme suyu ulaşamadığına ve 2.6 milyon insanın da temel temizlik imkânlarından yoksun olduğuna dikkat çekildi.

UNICEF, dünyada 125 milyondan fazla çocuğun,

içme suyu kaynağı olmayan evlerde, 280 milyondan fazla çocuğun ise gerekli temizlik koşullarından yoksun olarak yaşadığına dikkat çekti. Fon, her yıl 1.9 milyon çocuğun ishalden öldüğünü, bunların 1.5 milyonunun ishale, temizlik için suyun olmaması sonucu yakalandığını bildirdi. Raporda bu sayının dünyada 5 yaş altı çocuk ölümlerinin yüzde 18'ini temsil ettiği belirtildi.

Yine Stockholm Uluslararası Su Enstitüsü'nün (SIWI) raporunda, her yıl 5.6 milyon insanın susuzluk nedeniyle yaşamını yitirdiği vurgulanıyor.

Ayrıca Somali'de kişi başına günlük üç bardak su düşerken, ABD ve Kanada gibi ülkelerde ise kişi başına düşen su miktarı 150-200 litre civarındadır...

Özetle Güney ülkelerinde 2.6 milyar kişi en ilkel hela çukuruna bile sahip değilken; 1 milyar kişinin içme suyu kaynağı yokken; Kuzey ülkelerinin çokuluslu şirketleri suyun yaşam kaynağı değil, bir ticari ürün olduğuna hepimizi inandırmaya çabalarken; Darfur'daki bir mülteci kampında yaşam mücadelesi veren anne, çocuğuna şişe kapağıyla su içiriyor. İngiltere'de bir kişinin günde 160 litre su tükettiğini düşünürsek Batı, Sudan'dan objektiflere yansıyan bu manzara karşısında utanmalı" desek yanlış olmaz herhâlde...

SU ÖZELLEŞTİRİLİP SATILIRKEN...

Dünyadaki su şebekelerinin yüzde 5'i özel sektörün denetiminde. Dört büyük Avrupa tekeli, Alman RWE, Fransız Veolia, Suez ve Saur bunun yüzde 70-80'ine sahip.

AB "yoksul ülkelerde yaşayan insanlara temiz içecek suyu götürme" vaadiyle, su sektöründe özelleştirmeleri gerçekleştirmeye çalışıyor. Bu amaçla AB'nin yardım bütçesinden her yıl 1 milyar avro ayrılması kararı alındı.

Avrupa su sektörünün tekelleri, Avrupa ülkelerinde suyun özelleştirilmesini sağlamak amacıyla uzun bir süredir AB Komisyonu'na baskı yapıyor.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) bünyesinde yapılan toplantılarda da AB, 72 geri kalmış ülkeye, su sektörünü uluslararası tekellere açmasını dayatıyor.

Oysa Dünya Kalkınma Hareketi'nin raporu, içme suyu ve arıtımını sağlamaya yönelik hizmetlerin özelleştirilmesinin yanlış olduğuna işaret edilerek, "özel sektörün" değil "devletlerin" yurttaşlarının su ihtiyacını karşılamak için hizmet vermesi gerektiğini savunuyor.

Ama kapitalistler buna, hiç mi hiç aldırmıyor! Doğa nimeti suyun, aynı zamanda özel girişimciler için son derecede cazip bir para kazanma alanı olduğunu ilk düşünen Uluslararası Para Fonu'nun eski başkanı

Camdessus'da! IMF'den ayrılıp BM'nin danışmanı olunca yaptığı ilk iş, küresel ölçüde yüzde 95 oranında kamunun elinde olan su ve dağıtımına "özel sektörü" katmak olmuştur. Böylece ilk adımıyla özel sektöre yüzde 10 ila yüzde 15 pay verilmesi sağlanmıştır; ki bu pay, o günlerde 500 ila 600 milyon tüketici anlamına geliyordu...

Bu ise, üçü Fransız olan, beş dünya su devinin ellerini ovuşturmasına yol açmıştı. Ama bu alan için yatırımlar ağırdı ve kendisini uzun sürede amorti ediyordu. Bay Camdessus bu handikapı ortadan kaldırmak için "kamu-özel sektör" ortaklığını icat etmekte gecikmeyecekti! Formül ilginçti... Ne var ki bu ortaklığın gerçekleştiği her yerde, ne hikmetse, bundan her defasında kârlı çıkan ortak, özel sektör oluyordu. Üstelik bu tür ortaklık, çeşitli yolsuzluklara yol açtığı gibi, özel sektör suyu halka yüzde 30 ila yüzde 40 daha pahalı satıyordu.

Oysa özelleştirme karşıtı protestolar eşliğinde toplanan IV. Dünya Su Forumu'nda konuşan Meksika Çevre Bakanı Jose Luis Tamargo, her gün 3 bin 900 çocuğun susuzluktan ya da kirli sudan kaynaklanan hastalık yüzünden öldüğünü ve 2000 yılında 1 milyar insanın temiz, güvenli içme suyundan mahrum olduğunu, 3 milyar kişininse evinde su bulunmadığını vurgularken; suyu parayla ve ayrıca da yüksek fiyatla satanlar, bir cinayet işlediklerini bilseler de, buna "serbest ticaret" ya da "serbest piyasa ekonomisi" diyorlardı!

VE SUYU ISINAN TÜRKİYE...

Yapılan araştırmalar şu gerçeği ortaya koyuyor: Küresel ısınma ve yanlış sulama teknikleri özellikle Akdeniz bölgesindeki kuraklığın şiddetini daha da artırıyor. İç Anadolu, Güneydoğu ve kısmen de Doğu Anadolu'da kuraklık nedeniyle hasat dönemi verimsiz geçti. Yapılan tüm öngörüler, 2025'te özellikle Türkiye, Mısır ve Suriye'de küresel ısınmayla beraber yağış miktarının yüzde 25 düşeceğini ve çölleşmenin en üst boyutlara ulaşacağını gösteriyor.

Akdeniz'de sulanan tarım alanları son 45 yılda iki kat arttı. Türkiye'de su kaynaklarına yönelik en fazla tüketim tarımsal su kullanımında. Tarımda yüzde 88.5 oranında yapılan "vahşi sulama" sonucu suyun önemli kısmı yolda kayboluyor. Buna karşılık yağmur sulama yüzde 8.5, damla sulama ise yalnızca yüzde 3.

Türkiye, 1960'larda 28 milyon nüfusuyla kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı 4 bin metreküp ile su zengini olarak nitelenirken bugün 70 milyonluk nüfusuyla ve 1400 metreküp ile su sıkıntısı çeken ülkeler arasında yerini aldı.

Konuya ilişkin olarak Dünya Doğal Hayatı Koruma

Vakfı (WWF) Türkiye Genel Müdürü Filiz Demirayak, Türkiye'nin, kişi başına kullanılabilir su miktarında 25 yıl sonra "sıkıntı çeken ülke" konumuna geleceğini açıkladı.

Türkiye'de son 40 yılda 1 milyon 300 bin hektar sulak alanın geri dönüşü olmayacak şekilde kaybedildiğini anlatan Demirayak, Türkiye'nin sanıldığı gibi su zengini bir ülke olmadığını söyledi.

Burada bir parantez açıp eklemek gerek: Türkiye'de tüketilen suyun yüzde 74'ü tarım, yüzde 11'i sanayide kullanılıyor. Evlerde kullanılan miktar yüzde 15. Bunun yaklaşık yüzde 40'ı şebekede dağıtılırken kayboluyor!

Yeri geldi anımsatalım: "Türkiye her ne kadar su zengini gibi gösteriliyorsa da su yönetim ve planlamasını öten doğa tahripleri, plansız yerleşimler, nüfus yoğunluğunun artışı, plansız ve kirlenici sanayileşme vb. etkilerle her geçen gün iniş göstermekte. Dünya standartlarına göre kişi başına düşen içilebilir su 10 metreküp iken bizde 1430 metreküp olarak bilinmektedir...

Bunların yanında; yine Filiz Demirayak'ın açıklamasına göre, Türkiye'de son 40 yıl içinde bir milyon 300 bin hektar sulak alan, yani yaklaşık 3 Van Gölü büyüklüğünde bir alan geri dönüşü olmayacak biçimde kaybedildi!

Türkiye'nin en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü, barındırdığı su miktarı açısından Eğirdir Gölü'nün gerisine düştü. Türkiye'de birçok göl ve sulak alan hâlen haritalarda yer alsada da tarım alanı açma, bilinçsiz sulama ve kuraklık gibi nedenlerle yok oldu.

Bu arada tahıl ambarı Konya Ovası da can çekişiyor. Yağışların azalması, aşırı sıcaklar ve bilinçsiz su tüketimi nedeniyle ovada büyük bir doğal felaket yaşanıyor. TEMA, "çölleşme" uyarısı yaptı.

Ovanın altında, Türkiye yeraltı sularının yüzde 40'ı yatıyor. Ancak son 10 yıldır su seviyesi yılda 1 metre düşüyor. Aşırı su çekimi nedeniyle su seviyesinde yer yer 20 metrelik azalmalar var.

Evet, dünyanın en önemli 200 havzasından biri olarak gösterilen Konya Kapalı Havzası'nda toprağın yapısı 40 yıl içinde tamamen değişti!

Doğal Hayatı Koruma Vakfı Türkiye Su Programı Müdürü Buket Bahar Dıvrak'ın verdiği bilgiye göre son 40 yılda Türkiye'de toplam 1 milyon 300 bin hektar sulak alan çeşitli nedenlerle yitirildi. Geri kalan 1 milyon 250 bin hektarlık sulak alan da Türkiye'de hâlâ akılcı su kullanımına geçilemediği için tehlike sinyalleri veriyor... Türkiye'de son 40 yılda Van Gölü'nün 3 katı büyüklüğünde sulak alan kaybedildi...

Her şey, "ama"lı/ "fakat"lı hiçbir yoruma açık kapı bırakmayacak kadar açık ve net: Sürdürülemez kapitalizm, suyumuzu da ısıtıyor!

Kültür Devrimi Döneminde Çin'de Bilim Gazeteciliği

MADDE SONSUZCA BÖLÜNEBİLİR-3

Küçük dünyadan öyküler: Parçacığın tuhaf davranışı

Bian SIZU / İng.'den Çev. Mustafa TOPAL

PARÇACIKLAR VE DALGALAR

Bilimin daha sonraki ilerlemesi atomaltı dünyadaki parçacıkların kendilerinin de hem kesikli hem de sürekli olduğunu ortaya koydu. "Yalnızca devinim durumunda nesneler ne olduklarını ortaya koyarlar" (Engels'ten Marks'a 30 Mayıs 1873) Devinim durumundayken Wavicleler kendilerini hem parçacık hem de dalga olarak gösterirler.

Işık nedir? 19. yüzyılda insanlar ışığın bir elektromanyetik dalga olduğunu düşünüyorlardı. Ne var ki 19. yüzyılın sonunda yapılan bazı deneyler elektromanyetik enerji dalgasının sürekli ışıma yapmadığını ancak kesikli olduğunu ortaya çıkardı. Tıpkı bir şeyler satın alıp paralarını öderken olduğu gibi, en küçük para birimi olan kuruşun daha küçük bölümü yoktur. Işıyan bir cisimde enerji salarken ya da soğururken (emerken) daha fazla bölünmeyen küçük birimlerle bunu yapar. Bu birime "enerji kuantum"u ya da yalnızca "kuantum" denir. Enerji miktarı kesiklidir. Bu, enerji oluşumunda devinim durumundaki şeyin foton olarak adlandırılan kesikli bir parçacık olduğu anlamına geliyor. Işık yalnızca dalga olarak değil parçacık olarak da davranır. Daha sonra parçacıkların dalga özellikleri gösterdikleri anlaşıldı. Elektron dalgaları, nötron dalgaları, proton dalgaları vb. Parçacıklar yalnızca "dolu tanesi, yağmur damlası" değil, aynı zamanda "uçuşan bulut, akan su"dur. Bir elektron ışını, bir ışık ışını gibidir. Küçük bir delikten geçtiğinde bir dalga kırınım görüntüsü oluşturur. Bu durum elektronun yalnızca bir parçacık değil, aynı zamanda bir dalga olduğunu ortaya koyar. Özetle, bütün wavicleler ister elektron isterse de foton, ya da tuğla veya çimento diyelim, hepsi "iki rolde oynayan birer aktördürler." Onların tümü hem kesikli hem sürekli. Hem parçacık hem de dalgadırlar. Bu şuna benzer:(parçacık için-

de dalga vardır ve dalga içinde parçacık)

Bilim mikro-nesnelerin dalga ve parçacık durumundan kaynaklı ikiliğini basitçe tanımayla yetinemezdi. Bilim "karşıtların nasıl olanaklı olduğunu ve onların nasıl bir olduklarını incelemek" (Lenin, Felsefe Elyazmaları) ve mikro-nesnelerin somut yapasındaki bu ikiliği ele almak zorundaydı. Bu zor bir işti. Eğer dalgalar alanların titreşimi ve parçacıklar "mermilerin" bir şey üzerine ateşlenmesi gibiyse, o zaman bunlar nasıl birleştirilecek? Bazılarına göre son çözümlemede bu bir dalgadır denebilirdi. Bir kaç dalga üst üste gelerek, bir dalganın tepesi diğerine denk gelerek birbirlerini güçlendirirler. Eğer bir çok dalga tepesi aynı yerde toplanırsa bir "dalga paketi" oluşur ve bu bir parçacık olur. Fakat bu dalga paketi çok kararsızdır, kolaylıkla dağılıbilir ve parçacık niteliğini sürdüremez. Son çözümlemede bu bir parçacıktır diyenler de oldu. Devinim halindeyken, parçacıklar aşağı yukarı gider, birbirlerini iterler ve böylece titreşimler oluşur ve bu titreşimler ortaya bir dalga biçimi çıkarırlar. Bu, tepelerle dolu bir arazide yol almak gibidir. Araba dalga gibi yol alır. Bu yaklaşım gerçekte eski klasik okulun parçacık yaklaşımıdır. Bu yaklaşım ışığın kırınımı ve girişimi sorununu çözemez.

Niels Bohr'un başını çektiği Kopenhag okulu mikro-nesnelerin hem parçacık hem de dalga olma ikiliğine ilişkin yeni bir açıklama önerdi. Kopenhaglılar bir mikro-nesnenin bireysel olarak bir parçacık olarak hareket ettiğini düşündüler. Ancak belli koşullar altında sürekli olarak bazı yerlerde daha sık diğer yerlerde daha seyrek bulunuyor. Çeşitli yerlerdeki dağılım yoğunluğu, farklı yerlerde zirveler ve vadiler oluşturuyor, yani bir dalga.... Buna "olasılık dalgası" adı verildi. Eğer elektronları küçük bir delikten geçirerek bir ekran üzerine yolladığımızda bir süre sonra onların düzensiz bir biçimde ekrana çarptıklarını görmeye başlarız. Elektronlar şuraya buraya çarpar ve "serbest" dav-

ranıyorlarmış gibi görünür. Ancak küçük delikten geçen elektron sayısını çok fazla arttırsak birbirine karşı koyu ve açık gölgelerle halkalar belirir. Koyu gölgeler daha az elektron çarptığını gösterirken parlak bölgelere çok daha fazla elektron çarpar. Tek bir elektronla ilgilendiğimiz durumda, elektronun izleyeceği yolu ve ekrana çarpacağı noktayı tam olarak bilemeyiz. Söyleyebileceğimiz yalnızca belli bir noktaya vurma olasılığıdır. Elektronun çarpacağı bütün alanda, sürekli bir olasılık dağılımı -bir "olasılık alanı"- belirlenebilir. Böylece elektronun parçacık ve dalga nitelikleri arasındaki birlik gerçekte elektronun parçacık niteliğiyle onun devinim durumundaki olasılık dağılımı arasındaki birlikte yatar. Elektron dalgası ışık (foton) dalgasından farklıdır. Dalganın bir başka özgül biçimidir. Bir başka deyişle farklı yerlerde bulunan bir tek parçacığın olasılıklarınca oluşturulan bir "dalga"dır.

Bu açıklamaya göre; bir atomun içinde, atom çekirdeği çevresindeki bir elektronda olduğu gibi, kesin bir yörünge ve konum olamaz. Yalnızca bir olasılık dağılımı vardır ve bir "olasılık alanı" oluşur. Elektron buradadır, ama burada olmayabilir de. Işın aslında o bir "elektron bulutu" içindedir ve elektronun kesin konumunu belirleyecek bir araç (yol) yoktur.

Olasılık dalgaları parçacıklar arasında var olan kesikliği ortaya koyar. Ama aynı zamanda olasılık dalgaları aracılığıyla parçacıklar arasındaki süreklilik de ortaya konur. Bu durum wavecillerin varlığındaki hem kesiklilik hem de süreklilik çelişmesini yansıtır. Süreklilik içinde kesiklilik ve kesiklilik içinde süreklilik vardır. Neden böyle bir çelişki vardır? Bu durum yalnızca wavecillerin iç yapısı aracılığıyla açıklanabilir. Çünkü wavecillerin altında kendileri de daha fazla bölünebilen daha derin yapısal düzeyler vardır.

Bununla birlikte bu tür bir ilişkiyle ilgili Kopenhag okulu düşüncesi, nedenselliğin işin içine karışmadığı bir özgür istençle bu durumun "serbestçe tercih edildiğini" söyler. elektron gidip gelirken hiçbir iz bırakmaz, yalnızca "parıldayan ekranda" farkedilebilir. Elektronun parıldayan ekranın tam da bu özel noktasında neden vurduğunu belirlemek için izleyeceğimiz bir yol yok. Bunu bize öncelikli olarak bildirecek, bu görüngü üzerine onun öncesi ve sonrasına ilişkin bir belirti de ortada yok. İnsan yalnızca bazı farklı "araçlar" kullanarak wavecillerin kendilerini bazı deneylerden parçacık başka bazı deneylerde ise dalga olarak göstermelerini sağlayabilir. Bu iki görünüm karşılıklı olarak birbirini tamamlayan ve ayıran bir "tamamlayıcı dünya-resmi" oluşturur. Madde burada kendisini bir

parçacık olarak ortaya koyar, şuradaysa dalga olarak.... Bugün parçacık yarınca alan. İki seçenek de belirebilir, biri olmaksızın diğeri olmaz. Newton dünyasının yalnızca parçacıklardan, Einstein ise yalnızca alanlardan oluştuğunu söylemişti. Kopenhag okuluysa dünyanın yarısının alanlardan yarısının parçacıklardan oluştuğunu, yarım kesiklilik yarım süreklilik olduğunu söyledi. Bu iki yarım basitçe "ikinin birde birleşmesini" sağlıyor, ne daha fazla ne daha eksik...

Neden böyle bir sonuç ortaya çıkıyor? Heisenberg "Yunanlıların umduğu gibi biz gerçekte var olan temel (ögesel) nesneyi bulabiliriz" demişti. Bu, kuantum enerjisi, yani "maddenin bölünemeyen en küçük birimi" olan "temel parçacık"tır. (Parçacık Fizikinin felsefi sorunları, 1948) Bu kuantum çözümlemenin sonul sınırını oluşturuyor. Bu sınır içinde belli bir nitelik kesin olarak ölçülebilir, "kuantum"un dışındaki yolları inceleyebilir. Fakat bu sınırın ötesine geçince, kuantumun içine girince herşey belirsizleşir. Eğer bir parçacığın kesin konumunu belirlemek isterseniz, o zaman hızını belirleyemezsiniz. Eğer hızı kesin olarak belirlemek isterseniz bu kez konum belirsizleşir. Özetle kuantumun bölünemezliği nedeniyle, mikro-nesne kendisini ya parçacık ya da dalga olarak gösterir. Biz onları yalnızca ya dalga ya da parçacık olarak tanımlayabiliriz. Mikro-nesneyle ilgili sonul tanımımız budur. Maddenin yapısına ilişkin anlayışımız ancak buraya kadar, daha ileri gidemeyiz. Maddenin saltık bölünebilirliğini yadsımak sizi kaçınılmaz olarak "sonul gerçeğin" kör kuyusuna düşürür.

Saltık olarak bölünebilir bir şey nasıl olabilir? atom dünyası çok karmaşık ve tüketilemez. Bilimin gelişmesiyle bu dünyaya giderek daha fazla nüfuz edileceği ve mikro-nesnelerin daha fazla anlaşılacağı söylenebilir. "Kuantum", elektron ya da foton, sonsuz bir serinin en küçük bir birimini oluşturan "temel nokta" olabilir mi? "Dizilerden bu sonuç çıkmaz, tersine bu, niceliksel farklılıkları belirtir." (Engels'ten Marks'a Mektup 16 haziran 1867) Bu temel noktalar saltık bölünebilirlik ve görece bölünemezliğin birliğidir. Eğer elektronlar ve fotonlar daha fazla bölünemezlerse, anlayışımız sonul amacına ulaştı demektir. O zaman bilim insanlarına yapacak ne iş kalıyor?

"TEMEL MADDE" YOKTUR

Bir wavecile "temel madde" değildir, o bölünebilir. Bir wavecile çok özel bir niteliğe sahiptir. Belli koşullar altında durum değiştirebilir, durmaksızın dönüşebi-

lır. "Belli koşullar altında bir şeydeki çelişkinin görünümünden her biri kendi karşısına dönüşür" (Mao, Çelişki Üzerine). Dönüşümün nedeni her zaman iç çelişiklerdir: bir sonsuza değin ikiye bölünebilir. Radium çekirdeği içindeki protonlar nötronlar arasındaki iç çelişki olmaksızın, alfa parçacığı salınamaz ve radona dönüşemez. Bir tavuk yumurtası içindeki sperm ve dişi üreme hücresi arasındaki iç çelişki olmaksızın yumurta civcive dönüşmez. Eğer kapitalist toplum demirden bir blok gibi olsa, kapitalist üretim ilişkileri ile üretici güçler arasında bir çelişki olmazsa, burjuvazi ve proletarya arasında bir çelişki olmazsa, kapitalist toplum, neden-sonuç ilişkisi içinde sosyalist topluma dönüşebilir mi? Nedensiz bir şey olmaz. Rüzgar esmeden dalga olmaz. Çelişki olmaksızın dönüşüm olmaz. Bu evrensel bir yasadır. Waviclelerin karşılıklı dönüşümü aynı zamanda waviclelerin bölünebilirliğini de gösterir. Onlar iç çelişiklere sahiptirler.

Burada waviclelerin tümünün "eşit" olduğuna ilişkin bir kuram var. Onlar arasında yalnızca karşılıklı bir ilişki var. "Ben seninle ilişki içindeyim, sen de benimle". Böylece bu ilişki gerçek nesneye de taşınır. Sonuçta bu bakış açısına göre, yalnızca "düzey yapısı" değil, ama "parçacıklar" da yok. Bu kuram, şeylerdeki iç çelişikler ortadan kaldırmak için şeyler arasındaki dış ilişkileri kullanır. Waviclelerin iç yapıları olmayan "geometrik noktalar" olduklarını öne süren bir başka kuram daha var. O zaman onlar nasıl dönüşebiliyorlar? Bu dönüşümü anlamak için, bu kuram parçacıkları boşluktan türetmek ve nedensiz ortadan kaybetmek zorunda kalıyor. Ancak en küçük parçacığın ısıması en fazla enerji açığa çıkarır. Sonsuzcasına "geometrik noktalar" sonsuzca büyük enerji taşımak zorundadır. Böylece bu kuram kaçınılmaz olarak kaygan bir zeminde devriliyor.

Doğabilimin sürekli ilerleyen gelişimi waviclelerin bölünebilirliğini doğruluyor. 1950'lerde japon S. Sakata waviclelerin hadron-mezon kuramını ortaya attı. Kurama göre kalan bütün hadron ve mezonların biçimleri arasındaki çelişkiyi birleştiren daha temel üç "temel parçacık" vardır. Sakata'nın modeli temeli üzerinde başkaları öneriyi geliştirerek hadron-mezon ailesindeki bütün parçacıkların üç "temel hadrondan", yani "kuarklar"dan oluştuğunu öne sürdüler. Son yıllarda, başkaları, tek bir kuark biçiminin de farklı "renkleri" olduğunu ya da farklı özellikleriyle bunların kuarkların "temel" olmadıklarını fakat farklı özelliklerde şeyler olduklarını ortaya koyduğunu öne sürüyorlar. Son olarak "kısmi-parçacık" modeli ortaya atıldı. Yüksek enerjili elektronların bir protona çarp-

masıyla ilgili deneylerde elektronları katı toplara basitçe vurmuyorlar ama farklı noktalara vuruyorlar. Bu deneylere dayanarak bazıları, protonun olasılıkla "kısmi-parçacık" olan protondan daha küçük parçacıklardan oluştuğunu tahmin ediyorlar. Kısacası bilim waviclelerin iç dünyasına farklı açılardan bakmayla uğraşıyor.

Bilimsel gelişimin gerçekleriyle karşılaşan Heisenberg waviclelerden daha temel olan "temel parçacıkları" araştırmaya başladı. Bu bir ilerlemeydi. Ancak Heisenberg hala bütün "temel parçacıkların" aynı olacağını, çelişki taşımayacaklarını ve onların bütün wavicle alanlarını içeren ve hiçbir çelişki taşımayan "temel bir alan" oluşturacaklarını düşünüyordu. Bu onun sözde "birleştirilmiş alan kuramı"dır ve bu kuram bir vuruşta maddenin yapısıyla ilgili insan anlayışını sona erdirecek "sonul kuram"dır. O küçük bir dünya için daha düşük sınırlarda bir evren oluşturmaya çalıştı. Tıpkı büyük dünyada evreni aşan sınırlarda "birleşmiş bir alan" oluşturmaya çalışan Einstein gibi. Ne var ki bu çabaların tümü boşuna çabalar. Heisenberg yalnızca bir adım ileri attı ancak sonradan metafiziğin bataklığına saplandı. Metafizik bakış açısının inatçılığı görülmeye değer.

Tuhaf olan Marksçılığı bir klavuz olarak kullandıklarını söyleyen bazı revizyonist Sovyet akademisyenlerinin bir koro eşliğinde waviclelerin bölünebilirliğine karşı çıkmalarıdır. Onlar haykırıyorlar: Wavicleler "birleşik olmayandır", artık "daha basit maddi parçacıklardan oluşamazlar." "Birleşik olmayan" iç çelişki taşımayan anlamına gelir.

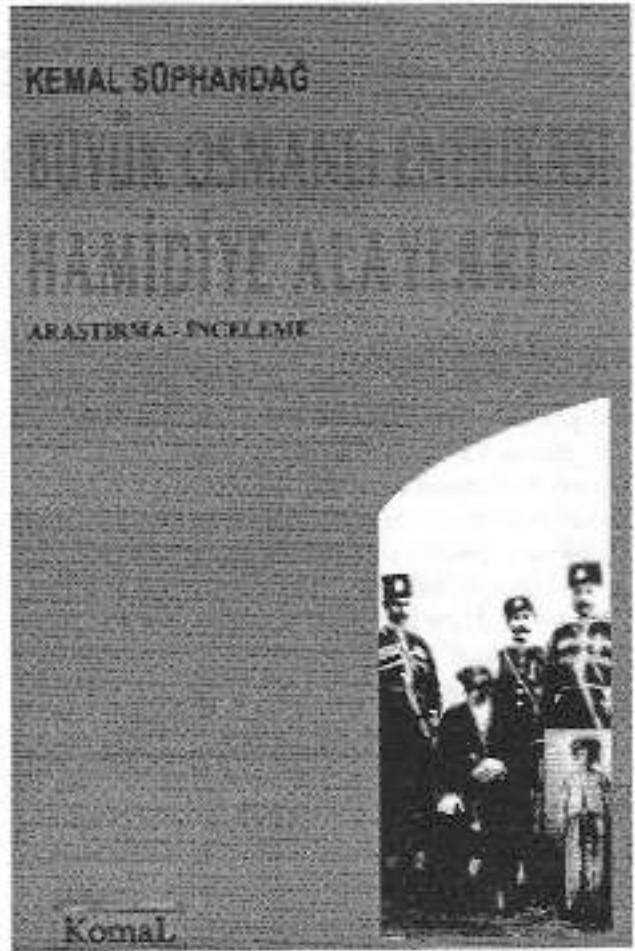
Waviclelerin karşılıklı dönüşümlerinin onların karmaşıklık ve tüketilemezliğini ortaya koyduğunu söyleyerek böbürleniyorlarsa da, revizyonistler, Lenin'in elektronun tüketilemezliği ilkesine karşı çıkmaz görünüyorlar. İyi ama çelişki olmaksızın "tüketilemezlik" nasıl olacak? Karşılıklı dönüşümün kaynağı nedir? Lenin çelişki üzerine şöyle der: "Yenin ortaya çıkışı ve eskinin yok edilmesi için, karşıtların dönüşümleri için, sürekliliğin bozulması için 'sıçramalar' her şeyin anahtarıdır." (Felsefe Elyazmaları) O zaman sorabiliriz. Çelişki olmaksızın dönüşümlerin olabileceğini söyleyen büyük savlarınızı Lenin'in öğretisiyle nasıl bağdaştıracaksınız?

Wavicleler bir biçimde mi bölünürler? Bu rutin bir biçimde olmaz. Bunu söylemek eski deneyimi körlemesine yinelemektir. Molekül atomlara, gravitasyonel alan ve elektromanyetik alana ve elektrona bölünür. Atom çekirdeği proton, nötron ve çekirdek alanına bölünür. Her düzeyde nesnelerin tümü parça-

cık ve alan arasındaki bir birlikten oluşan yeni bir biçimdir. Onların tümü yeni temel noktalar ve onların tümü niteliksel olarak farklıdır. Bu biçimler içinde wavicleler bölünebilir mi? Şimdiki bir biçimin parçacık ve alanın bir birliğine dönüşmesi olasıdır. Dahası yeni bir ayrı maddi biçimin ve yeni bir sürekli maddi biçimin ortaya çıkması da olasıdır. Şimdiye kadar bildiğimiz parçacıklar ve alanlardan farklı yeni şeyler de ortaya çıkabilir. Onların daha küçük bölümlere ayrılmalara ama daha büyük bölümlere ayrılmalara da olasıdır. Bu durum, parça ve bütün arasındaki ilişkinin gelişimini yeni bir yola sokar. O zaman ne olacak? Bu, somut bir bilmesel sorundur. Madde sonsuz çeşitliliktedir, maddenin somut bölümü sonsuz çeşitlilikte olabilir. "Marksizm-Leninizm gerçeği tüketemez, fakat durmaksızın pratik uygulamayı içinde gerçekliğin bilgisine giden yolları açar." (Mao, Pratik Üzerine) Diyalektik materyalizm hiçbir zaman diğer alanlara emirler vermez. Doğal bilimlerin kendisinden çıkan sonuçlar dışında, bir konuyla ilgili kendisi sonuç çıkartmaz.

Bölünmeden sözediyoruz, birin ikiye bölünmesinden, bu "karşıt uçların karşılıklı olarak bir birlik içindeki bölünmesi"dir (Lenin, Felsefe Elyazmaları). Demek ki çelişki herhangi bir maddi biçimin içindedir. Doğabilimin tüm tarihi bunu ortaya koyar. Dünyada "temel madde" olan, çelişki içermeyen öğeler yoktur. Her yeni şey, ilk ortaya çıktığında "temel madde" olarak kendini ortaya koyar. Element böyleydi. Atom böyleydi. Gravitasyonel alan ve elektromanyetik alan böyle olmuştu. Wavicle de böyle oldu. Ancak bu da fazla sürmedi. "Şimdiye kadar böyle bir durum karşısında bin millik bir ilerleme sağladığımızı düşündük. Fakat gerçekte bir kat aşağıya indiğimiz ortaya çıktı. "Temel" olandan daha temel olan şeyler sürekli ortaya çıkmıştır. Eğer Wavicle "temel parçacık" ise, eğer o alabilecek en küçük şeyse, o zaman biliminsanlarına yapacak ne kalıyor?

Lenin şöyle demişti. "Elektron tıpkı atom gibi tüketilemez bir şeydir." "Bu derin bir gerçeği ortaya koyar. Doğa bilim her zaman daha derin düzeylere doğru ilerler. Sonsuzdan her zaman yeni şeyler çıkar. Bilimin gelişimi durmaksızın "temel madde"nin varlığını yadsıyor. "Büyük Dünya" sınırsızdır. "Küçük Dünya" da sonsuzdur, gerçekte "dipsiz bir kuyu"dur. Doğabilimin birkaç bin yıllık tarihinin bir sonucudur bu. Bu tarihsel gerçek kayda değerdir. Maddenin yapısına ilişkin iki karşıt bakış maddenin yapısı sorunu üzerine iki dünya görüşünün bir mücadelesidir. Onu incelemek zorundayız.

KEMAL SOPHANDAĞ
**BÜYÜK OSMANLI ENTRİKASI
HAMİDİYE ALAYLARI**
ARAŞTIRMA-İNCELEM

KOMAL

Basım Yayın Dağıtım
Katip Mustafa Çelebi Mah.
Hasnu Galip Sk. Uğur Apt. No: 25/2 D. 4
Beyoğlu- İST.
Tel: 0212 243 83 97
E-mail: Komalyayinevi@hotmail.com

“Metris’den Munzur’a” (Kitabına Bir Düzeltme)

Murat ŞAŞKAL

Halil Gündoğan’ın “METRİS’ten MUNZUR’a Bir Firarın Öyküsü” yaşanmış büyük bir olaya doğrudan tanıklık etmesiyle ilginç ve okunmaya değer niteliktedir. Mucize kabilinden gerçekleştirilen 1988 Metris firarının bu zamana kadar edebi hiç bir çalışmaya konu edilmemiş olması bir eksiklikti. Günün birinde o muazzam deneyimin yazılıp aktarılması iyi olacaktı. Halil’in kitabı bu bakımdan önemli bir boşluğu doldurmuş sayılır. Öğretici yönleriyle takdir edilecek bir çalışmadır. Ancak kitabın eleştirilmeye değer yönleri ve belgesellik bakımından ciddi düzeltme gerektiren noktaları da var.

Yapılan tanıklığın kolektif hafızaya dayanmayışı esaslı bir sakatlık nedeni olarak kendini gösteriyor. Şüphesiz böyle olması keyfi değil, arkadaşı sınırlayan hapis ve tecrit ortamıyla ilgilidir. Bu koşullar içinde kendi bilgileriyle kişisel anı türünde yazmayı tercih ettiği anlaşılıyor. Firar eyleminde yüklendiği genel koordinatör görevi ve çalışmaları yönetmede oynadığı etkin rol, firarın öyküsünü bireysel görüş açısından yazmasına imkan veren bir öz dayanak olmuştur. Muhakkak ki böyle kilit bir mevkiye eylemin çeşitli yönleriyle ilişkili olmadan o kadar kapsamlı anlatımlar yapamazdı. Olayları fazlasıyla kendi ekseninde döndürmüş olması bu nedenlerle mazur görülebilir. Ama bu tarz içinde kendini yüceltici ve kişisel rolünü abartıcı özellikler de okunuyor ki, fazlaca hoş görülemez olan budur.

Tanıklığın bireysel olduğu durumda, başarının kolektif karakterini yansıtmaya yönünde daha özenli ve mütevazı bir anlatım beklenirdi. Ortaya konan eser bu bakımdan zaafı olup başka önemli öznelere ve yapılan katkılara hakkını vermede yetersizlik arzemiş. Kitap üzerine daha önce değerlendiren Resul Yanık’ın bu yönlü eleştirileri yerindedir. Resul mütevazı davranıp kendi açısından pek konu etmemiş, ama kanımca onun çıkış hattına dair hayati önemdeki bilgileri ve klavuzluk rolü kitapta hakkınca işlenmeyen şeylerden biri. Öncelikte daha ağırlıklı olan Hüseyin Karakuş’un yeri kitaptaki haliyle gerçekten Halil’in gölgesinde kalmış. Anlatımlardan okuyucunun çıkaracağı, karar noktala-

rında onu da çoğu zaman kendisinin etkilediği türünden bir fikirdir. Eylemin tıkanma noktalarını aşan, imkansız imkan dahiline sokan yaratıcı zeka ürünü çare ve buluşlar hep yazarın kendi aklından çıkmış ve bu yönde başka kimsenin kayda değer bir rolü olmamış sanılır. Bilmeden herhangi bir nokta üzerine şüphe düşürmek istemem, ayrıca Halil arkadaşın fikir ve çözüm üretmede etkin bir kişilik olduğuna inanırım, fakat verdiği genel izlenimin kolektif akıl adına küçümseyici olduğu kanaatindeyim. Ayrıca konu ettiği durumlar, olgular, yer verdiği kişiler ve imajlar kendi tercihlerine göre seçici, bazen de tasavvura dayalı ve subjektif olmuş. Tabandan bir gözlemler eleştirisi anlamında kabaca bunları belirtmekle yetineceğim. Eylemin yönetiminde bulunmuş arkadaşlar bazı ayrımları daha iyi yapabilirler.

Konumu nedeniyle gelişmeleri on iyi yansıtabilecek kişilerden olmasına rağmen yazarın önemli önemsiz bir dizi yanlış aktarım da yaptığı bir gerçek. Üzerinden uzun yıllar geçtiği için hafızada bazı şeylerin karışması, başka tanıklara danışıp kendi bilgilerini doğrulatma imkanından yoksun olması gibi faktörler bir takım yanlışların doğal zemini olmuştur. Bunu anlamak mümkün. Fakat bu koşullar içinde yazıyor olmak gerçeğe bağlılık yönünden daha özel bir hassasiyet gerektirirdi. Doğruluğundan emin olunmayan şeyleri yazmamak veya ihtiyatlı bir dille belirtip detaydan kaçınmak büyükçe hatalara düşmeyi önlerdi. Malesef bu tür duyuruluklar da zayıf kaldığı için kitaptaki bilgi hataları beklenenin üstünde olmuş.

En akıl almaz bilgi yanlışları ise, doğrudan muhatabı ve tanığı olarak benim açıklık getirmemi gerektiren bir konuda geçiyor. Bu konu, firar eyleminden bir süre sonra dokuz Metris firarisinin topluca yakalanmasının ardındaki gizlerle ilgili olduğu için özellikle önemli. Başlıktan anlaşılacağı üzere, beni bu yazıyı yazmaya sevkeden, böylesi bir konuda duyduğum düzeltme ihtiyacıdır.

* * *

Firarın yarattığı coşku ve umutlara büyük darbe indiren o üzücü gelişmenin nasıl başlangıç aldığı hususu kitapta böyle gerçek dışı yansıtılmış ki, yazarın objektif

tanıklık iddiasıyla hiç bağdaşmıyor. Bu kesite ilişkin üç sayfalık anlatım baştan aşağı yanlışlarla dolu ve yapılan kurgunun esası bütünüyle gerçeğe aykırı. Bir tek doğruluk payı varsa, o da herhalde kaba ve soyut bir imaj olarak arkadaşın hatırında kalmış olan "bir firarinin aptallığı sonucu Yunan istihbaratından Türk istihbaratına bilgi sızdırılmış olması"dır. Belli ki yazar, dolaylı bilgisinin çok yetersiz kaldığı bu kesit için güvenli şekilde mümkün olanı söylemek ve olmayanı boş bırakmak yerine, olayı biraz somutlama adına hayal gücünü çalıştırmayı yeğlemiş. Böyle değilse eğer başkası tarafından yanıtlanmış olması gerekir, ama anlatım tarzı bu ihtimale pek şans vermiyor. "Firarilerden biri" diye başlayıp devam eden o anlatımda -ismi anılmadan bahsi edilen kişi olarak- bana atfedilmiş işin gerçeğini burada açıklama durumundayım. Böylece çok ağır bir sonuca meydan veren şahsi hatamın ne türden bir şey olduğu ve hangi kaygılarla nasıl gündeme geldiği doğru şekilde anlaşılır; gösterilecek tepki de, çıkarılacak ders de daha yerli yerinde olur.

Konuyla ilgili yanlışları sırasıyla ele alıp doğrultmaya çalışacağım. Gelişmelerin başlangıcı kitapta şöyle özetlenmiş:

"Firari arkadaşlardan biri, iki arkadaşıyla Edirne'de şüphe üzerine gözaltına alınıyor. Diğerleri kısa bir süre içinde bırakılıyor. Karakolda firarilerin fotoğrafları asılı olmasına rağmen kimse bunu tanımıyor. Sahte kimlik ve tipte yapılan bir iki değişiklik işe yaramış. Kimlik tespiti işlemleri uzayınca, bunu gece geç saatlerde bırakıyorlar" (Age, s. 258).

Şüphe üzerine gözaltına alınan firari bendim. İki değil, yalnızca bir arkadaşla beraber alınmışım. Bizi alduğumuz günün akşamı ayrı ayrı değil, alındıktan üç dört gün sonra birlikte serbest bıraktılar. Sonraki gelişmelere ışık tutması için biraz bu olayı açmakta yarar var.

Yurtdışına geçirilmek için o gün sabahtan biz dört firari (Hüseyin Yaman, Zeynel Karahan, Baki Ceylan ve ben) bir arabayla getirilip Havsa ilçesine bırakılmıştık. Geçişleri hızlandırmak isteyen arkadaşlar akşama kadar bir grup daha getirmek üzere İstanbul'a geri dönerken bize Havsa'da buluşacağımız bir arkadaş için randevu verdiler. Henüz öğle saatleriydi, akşama kadar bu küçük kasabada zaman geçirmek zorundaydık. Ana caddede ikiye ikiye gezerken dikkat çekmemiz üzerine ara sokaklardan kasaba dışına çıktık. Uzunköprü asfaltı üzerinde bir köy sapağına kadar aralıklı yürüdük. Yolu üst tarafındaki sapak kenarında oturup durumu değerlendirdik. Daha sonra ben randevu için kasabaya dönerken ötekiler yolun alt tarafındaki dere içine gittiler. Kasabada arkadaşla buluşup geri geldiği-

mizde, diğer üç firarinin daha önce ayrıldığımız noktaya gelmelerini beklerken asfalttan geçen bir polis otosu bizi farketti. Bu şekilde ikimiz "şüpheli şahıslar" diye alınıp götürülürken biraz aşağıda olan üç firari dik-katten kaçmış ve kurtulmuş oldu.

Sonradan anladık ki polis yol kontrolüne kasaba dışındaki benzincinin telefonla yaptığı "şüpheli dört şahıs" ihbarı üzerine çıkmış. Bu nedenle bize en baştan "Nerede diğer iki arkadaşınız?" diye soruyorlardı. Biz yalnız olduğumuzu söyleyerek kendimizi Edirne'den gelen ve Uzunköprü'ye gitmek üzere yolda otobüs bekleyen yolcu gibi gösterdik. Neden ilçe içinde değil de dışında beklediğimiz sorusuna Ramazan ayı ve oruç olayını bahane ederek yanıt verdik. Elimizdeki bir poşette bakkaldan alınmış kuru yiyecek ve içecekler vardı. İnsanların gözü önünde yemek istemediğimizden asfalta çıktığımızı ve otobüs beklerken biraz karnımızı doyurmak için o sapakta oturduğumuzu söyledik. Henüz alındığımız yerde ayak üstü sorgu sual etmeleri işimizi kolaylaştırdı. Birimizin söylediğini öteki tamamlıyor ve böylece aramızda doğal şekilde ifade bütünlüğü oluşuyordu. Arkadaş bölgenin yerlisi olduğundan cevapları hazırды. Ben ise Anadolu'dan gelmiş gurbetçi inşaat işçisi rolündeydim. Kısa süre başka yerde çalıştığımı, orada iş bitince Edirne'ye geldiğimi, bir kahvede iş ararken bu arkadaşla tanıştığımı anlattım. O da bana Uzunköprü'de bildiği inşaat işlerinden bahsederek oraya giderken yanında götürmeyi önerdiğini ve böylece beraber yola çıktığımızı söyledi. Geçmişten kendisini tanıyan olmam bana belli bir rahatlık sağlarken o da benim sahte kimlik bilgilerimi soru cevaplar içinde edinmiş oldu.

Adamlar bizi "şüpheli" ihbarı üzerine almış, fakat neyimizden şüphe edeceklerini bilemez olmuşlardı. "Yoksa burada esrar mı içiyordunuz?" diye çevreyi araştırdılar. Sonra bizi kasabaya götürünce sağlık ocağında alkol ve uyuşturucu testinden geçirdiler. Bu tür ihtimaller üzerine düşmeleri bizi rahatlatmıştı. Şehir dışında alındığımızdan dolayı Havsa'da polis bizi jandarmaya devretti. Jandarma karakolunda üst baş araması sırasında yine beraberken bize yöneltilen sorulara cevaplar yetiştirdik. Benim taşıdığım nüfus kağıdının bilgilerini faks yoluyla gönderip ilgili nüfus memurluğuna sordular. Sadece fotoğrafı değiştirilmiş gerçek bir kimlik olduğu için cevap da doğrulayıcı şekilde geldi.

Havsa'dan bizi jandarma aracıyla Edirne'ye götürdüler. Aracın arka kasasında yalnız bulunma fırsatını değerlendirip yol boyunca aklımıza gelen başka sorulara vereceğimiz yanıtları konuştuk. Benim kim oldu-

ğumun anlaşılması halinde firardan bu yana tek takıldığını belirterek arkadaşla biraraya gelmemizin şahsi temelde olduğunu söyleyecektim. Edirne'de bizi Emniyet Müdürlüğü'ne teslim ettiler. Arkadaşın geçmişte Partizan taraftarı olarak kaydı bulunduğu Siyasi Şube sorgusuna gerek görülmüştü. Fakat son durumda siyasi faaliyet yürüttüğünü gösteren bir belirti olmaması şansımızı devam ettiriyordu. Orada beraber ve ayrı ayrı kısa bir sorgulama yaptılar. Benim gurbet hikayemle ilgili bazı ayrıntılar sorulunca önceden tasarladığım yanıtları verdim. Çorlu'da bir ay kadar yatılı olarak çalıştığımı söyledim, sorulunca aslı mevcut olan bir inşaat şirketinin adını verdim. Sonuçta bu bir kumardır. Araştırılıp sorulsa orada çalışmadığımı ortaya çıkacaktı. Yine son üç gündür Edirne'de kaldığımı belirttiğim otel bu şekildeydi. Yerini tarif ederek söylemem inandırıcı olmasını sağladı. İnşaatla çalışma hikayesi üzerine avuğlarına baktılar, Metris'te tünel kazmaktan kalan hafif nasır izleri durumu idare etmeye imkan verdi.

Kısa süren sorgudan sonra bizi ayrı ayrı nezarete bekletmek üzere iki mahalle karakoluna dağıttılar. Beni gönderdikleri karakolun içinde duvara asılı Metris firarilerinin fotoğrafları vardı. Bu gazetelerde çıkan resimlerin büyütülmüş haliydi. Bazı arkadaşların çok yakın zamandaki mahkeme resimleri yayınlanırken bazıları yıllar öncesinin şube fotoğraflarıydı. Benimki de 7 yıl önce şubede çekilmiş, çocuk gibi gösteren ve yüzü gözü şiş içinde olan muğlak bir resimdi. 2-3 gün hiç çağırılmadan beklediğim nezarethanede adli sanıklarla birarada kaldım. Tuvalete götürüp getiren bir memur lavaboda yüzümü yıkarken ne için tutulduğumu sorduktan sonra "Ulan sen aynı şu Metris kaçaklarına benziyorsun" deyiverdi. Yüreğim ağzıma gelmişti, ama o an sırtım dönük olduğum için renk vermedim. Ona dönerken gülmece çalışarak "Yapma abi, tam benzetecek şeyi buldun, hiç suçsuz kaç gündür çekiyorum, sen de kafa bulma Allah aşkına" dedim. "Dur hele, senin adın neydi?" diye sordu. Cevabını verince "Gidip bakacağım" dedi. İçimden bunun bir eşek şakası olmasını ve isimlere bakarken resimden bir şey çıkartmamasını dileyerek kalan süreyi endişe içinde geçirdim. Durum açığa çıkarsa en iyi şekilde direnmek için de kendimi motive ediyordum. 12 Eylül dönemi işkenceli sorgularda kötü bir sınav vermiş olmanın ezikliği nedeniyle daha özel bir hassasiyet taşıyordum. Şansım ters gidip yeniden içeri gireceksem eğer bu kez başımı dik tutmanın sevinçini yaşamalıyım diyordum.

Ertesi sabah alıp Emniyet Müdürlüğü'ne götürdüler. Arkadaşı da getirmişlerdi. Önceden yanıtlamış ol-

duğumuz belli başlı sorular temelinde birer sayfalık ifade yazıp imzalatıldıktan sonra serbest bırakıldık. Öyle kolay kurtulmuş olmak inanılacak gibi değildi. Arkadaş anlattı ki, kendi kaldığı nezarethaneden serbest bırakılmak üzere olan birine Edirne'deki patronunun telefonunu verip durumunu iletmesini rica etmiş. Şehirde nüfuz sahibi olan patronu araya girince zaten kuru bir şüphede tutulma nedeni olmadığı için bırakmaları kolaylaşmış olmalıydı.

Bundan sonrasına geçmeden kitaptaki anlatıma dönelim:

"Arkadaş, bırakılacağına şans tanımadığından, şaşırılmış. 'Bıraktılar' demiş, kendi kendine, 'ama tehlike bitmiş sayılmaz. Ya birileri fotoğraflara dikkatlice bakıp hatırlayacak olursa, işte o zaman bu bölgeyi ve İstanbul girişini dört koldan ablukaya alırlar ve yakayı asıl o zaman kaptırmış oluruz' diye düşünüyor. Çıkar yolu, bir an önce orayı terk etmekte buluyor. En doğrusu ise, Meriç'i yüzerek geçmektir. Bölgeyi eski faaliyet alanı olması sebebiyle biliyor. Meriç'i başarıyla geçmiş. Sonrasında tıpkı bizim yaptığımız gibi davranmış. Yola çıkmış, devriye aracı beklemiş. Devriye aracı bunu alıp karakola götürmüştü..." (Age, s. 258).

Yanlış kurgunun devamı olarak olayın bu safhası da gerçekliğe aykırı yansıtılmış. Halil arkadaş beni tek olarak serbest bırakılmış gösterdiği gibi sonrasını da panik halinde kaçış anlamına gelecek şekilde karikatürize etmiş. Can havliyle çıkış yolu aramaktan olsa gerek, Meriç'i tek başına geçme maharetini de göstermişim!..

Bunlar da doğru değil. Eskiden bölgede bulunmuş olmakla beraber, ne Meriç boylarını görmüşlüğüm vardı, ne de hangi mevkiden nasıl geçileceğine dair bir fikrim. İş başa düşse girişip denemek için de bir referans gerekirdi. Neyse, işin gerçeği çok farklı. O aşamada bağırsız kalmadığım gibi yurt dışına çıkmaya da kendi kafamdan karar vermedim. Gözaltından bırakılırken beraber olduğum arkadaş firarilerin sınırdan geçirilmesiyle ilgiliydi. Dolayısıyla bağları da vardı. İdareten kalabileceğimiz bir yere ulaştıktan sonra telefonla bağlantı kurdu. Yetkili arkadaşlara durumu iletterek ne yapacağımız konusunda danıştı ve biz onların uygun gördüğü şekilde hareket ettik. Beni yeni bir grubun sevkine kadar bekletmek yerine tek olarak dışarı göndermeyi tercih etmişlerdi. Arkadaş beni ertesi akşam yola çıkardı, ilgili noktaya ulaştırıp kayıkçıya teslim ederken kısa bazı bilgiler verdi. Karşıya geçince yukarı yola çıkıp devriye beklememi, üzerimdeki sahte kimlikle teslim olmamı ve uygun bir senaryo ile iltica talebinde bulunmamı söyledi. Ben ise ona, beraber yakalanıp bi-

rakılmış olmamızdan dolayı dikkatli davranmasını, bundan sonraki hareket tarzını arkadaşlarla konuşmasını ve eğer mümkünse devam edecek geçişler için kendi yerine başkasını koymalarını tavsiye etmiştim. Kayıkçının yardımıyla Meriç'i geçtikten sonra bana tembihlenen şekilde hareket ettim.

Gelelim bundan sonrasına. Kitaptaki yanlış kurgunun en akıl almaz bölümü olan bu aşamada bana atfen Halil arkadaş şu tasviri yapıyor:

"Kafasında tek bir düşünce varmış: Tanınmadığını, bırakılmış olduğunu ve aynı gece kendi imkanlarıyla Meriç'i yüzerek karşıya geçmiş olduğunu yoldaşlara iletmek!.. 'Bunu mutlaka yapmam lazım. Benden haber almadıkça, diğer yoldaşların geçişini yapmazlar' diye gerekçelendiriyor. Düşündür, taşınır, sonuçta karar verir: Türk ve Yunan Devleti birbirine düşman olduklarına göre, biri diğerinin zararına olacak şeye mutlaka destek çıkar... Düşmanımın düşmanı benim dostumdur sözü boşuna söylenmemiştir. Ben de pekâlâ bu çelişki-den yararlanabilirim. Edirne'deki arkadaşın adresini verir ve bu bilgiyi ona ulaştırmalarını isteyebilirim." (Age, s. 259).

İşte böyle uçuk bir fikir yakıştırması yapan yazar, okuyucunun inanmakta güçlük çekeceği bu noktayı berkitmek üzere ekliyor: "Arkadaşımızın bulduğu 'çözüm' aynen böyle olmuş". Sonra bu doğrultuda gelişmeleri "somut"lamaya devam ediyor:

"Karakola götürüldüğünde kendi gerçek kimliğiyle iltica talebinde bulunur. Metris firarisi olmasından ötürü kendisine ilişkin artan ilgi, düşündüklerini pratiğe dökmeye cesaretlendirici bir rol oynar. Başından geçenleri bir bir anlatıp yardımcı olmalarını talep eder. Bu yeni bir durumdur. Görevliler gelişmeleri amirlerine iletirler ve artık devreye başka görevliler de girer. Düzgün bir Türkçeyle konuşan bir uzman, meramını yeniden anlatmasını ister. Bizimki yineler.

Arkadaşımızı can kulağı ile dinleyen uzman eleman, şaşkınlıkla; 'Peki neye dayanarak ve güvenerek bizden böylesi bir istemde bulunuyorsun? Siz komünistsiniz ve genelde kapitalist sisteme karşı savaşıyorsunuz. Mesela, sizin 'kardeş örgütümüz' dediğiniz YKP/ML ve diğer komünistler bizim sistemimizi yıkmak için savaşıyorlar. Böyleyken, bir komünist olarak nasıl olur da, benim gibi bu sistemin güvenliğini korumakla görevli birinden böylesi bir istemde bulunabilirsin? Bu güveninin mantığı ne, bunu açıklayabilir misin?'

Arkadaşımızın kendi anlatımıyla, 'Elbette biz komünistler dünyanın her yerinde emperyalizme, kapitalizme, feodalizme ve faşizme karşı savaşıyoruz. Kardeş örgütümüzün savaşı bizim de savaşımdır, yürekten

destekliyoruz. İstemime gelince, burada tamamen farklı ve özel bir durum var: Türk devleti sizin de, bizim de düşmanımız. Yani ortak düşmana karşı dayanışma içinde olabiliriz düşüncesindeyim' deyince, uzman eleman araya girmiş.

'Gerçekten böyle mi düşünüyorsun? Çok akıllıca bir davranış. Çok da gerçekçi... Tabi ki ortak düşmana karşı dayanışma içinde olmak doğrudur, gereklidir. Tamam, sen kazandın, yardımcı olacağız. Sen mesajını ve adresi ver, adamlarımız hemen halletsinler.'

Bu yanıtı alan arkadaşımızın, yine kendi anlatımıyla, içi içine sığmıyormuş, rahatlamış. Omuzlarından dünyanın yükü kalkmış.

Uzman elemanın istemi üzerine, mesajı ve mesajın iletilmesi gereken adresi onlara verir. Verdiği adres, aktarımların merkezinde yer alan Edirne'deki bağlantımızdır. Uzunköprü'de bizi karşılayan vatandaş. Bu vatandaş aynı zamanda, birlikte gözaltına alınan iki kişiden biriymiş.

İşte trajedinin zemini böylece hazırlanmış oluyor. Yunan istihbarat elemanları bu bilgiyi geciktirmeden Türk meslektaşlarına aktarır. Böylece 'ortak düşman'a karşı dayanışma içinde olma bilinciyle hareket etmiş olurlar...' (Age, s. 259-260).

Olayı böyle yansıtan Halil arkadaş, devamında söz konusu bilgiyi alan Türk istihbaratının ilgili arkadaşı yakaladığını, önce kısmen çözdüğünü, sonra işbirliğine zorladığını ve geride kalan firarileri topluca yakalamak amacıyla ona gerekli roltü oynatarak sonuca ulaştığını anlatıyor. Sonraki bu acı gelişmenin tanığı olmadığımı ve ayrıntılarını bilmediğim için o kesit üzerine yorum yapmak istemiyorum. Ama buna meydan veren başlangıç diye yukarıda anlatılan hikayenin gerçeklikle hiç alakası olmadığını belirtmek zorundayım.

Eğer aktarım içinde görevli arkadaşın yakalanması Yunan istihbaratının bilgi iletmesi sayesinde olmuşsa, bu benim işlediğim bir hata sonucu gerçekleşmiştir. Hatanın karakteri ise, özellikle sakınılan noktada korkutğunu başına getirecek türden aptallık ve basiretsizlik diye tanımlanabilir. Doğru dürüst anlaşılabilmesi için bunu da somutlamam gerekir. Böylece kitapta geçen kurgu neyin yerine geçirilmiş, o da netlik kazanır.

Az önce anlattığım gibi, sınırı kendi başıma ve öğütten habersiz geçmiş değildim. Dolayısıyla "ne yapıp edip haber iletmek" gibi bir düşüncem olamazdı. Ayrıca öyle olsaydı bile örgütü haberdar etmek için Yunan polisine aracılığına başvurmak gibi bir saçmalık aklımdan geçmezdi. Halil arkadaşın bana attığı düşünce ve Yunan istihbarat görevlisiyle aranda geçtiğini iddia ettiği konuşmalar bütünüyle hayal ürünü.

"Arkadaşımızın kendi anlatımıyla" diye beni kaynak göstermesi ise şaşkınlığımı bütünü artıran bir tuhaflık. Hiç bir kimseye öyle bir şey anlatmış değilim ve olamam. Yaşanan gelişmeler üzerine benim birarada bulunduğum yoldaşlara sözlü anlatımlarım ve partiye yaptığım yazılı açıklama aşağıda okunacak olan gerçeklik temelinde olmuştur.

Yunan devriyesi tarafından karakola götürülünce kendi gerçek kimliğimle değil, üzerindeki sahte kimlikle iltica talebinde bulundum. Aslında Meriç'i geçtikten sonra o sahte kimliği de yok edip iltica talebimi tamamen farklı ve hayali bir isim üzerinden yapmayı akıl etsem en isabetli tercih olurdu. Ama sonraki gelişmeleri ve o kimliğin yaratacağı sakıncayı tasavvur edemediğim durumda bana söylenmiş olana bağlı hareket ettim. Sahte kimliğimle uyuşacak ve iltica talebimi inandırıcı kılacak bir hikaye ekseninde sorulara yanıt verdim. Kendimi bir süredir İstanbul'da yaşayan bir Partizan taraftarı olarak tanıttım. Yakın zamanda yapılan polis operasyonları içinde gözaltına alındığımı, işkenceler gördüğümü ve savcılıktan bırakılırken ölümle tehdit edildiğimi, bu yüzden ülkeyi terketmek zorunda kaldığımı anlattım. Nasıl geldiğime ilişkin sorulunca; bana refakat edecek kimse bulamadığımı, fakat şartların dayatması sonucu kendi başıma geçmek üzere hareket ettiğimi, sınır bölgesi hakkında bir arkadaştan aldığım kaba bilgiyle İstanbul'dan otobüsle Edirne'ye ve oradan da bir minibüsle Meriç yakınlarına geldiğimi, hava karardıktan sonra nehir kenarına inip yüzerek geçtiğimi söyledim. Daha başka gelen sorulara mantuki çerçeve içinde kısa ve geçiştirici cevaplar verdim. Bu şekilde önemli problemler olmadan tamamlanan bir sorgu olmuştur. Sorguyu başından itibaren Halil arkadaşın sözünü ettiği düzgün Türkçe konuşan, sivil giyimli istihbarat görevlisi yapmıştı. Muhtemelen eski İstanbul Rumlarındandı.

Ne olduysa bundan sonra, ben artık sorguyu geride bırakmış olmanın rahatlığıyla nezaret bölümünde beklerken oldu. Birden kapıda beliren sorgucu sivil "Sen yalnız başına geldiğini söylüyordun ama, arkadaşın yakalanmış, ne haber?" deyince, içimden gelen bir ürperme ve şaşkınlıkla gayri ihtiyari "Yok ya!" türünden bir tepki verdim. Bu onun neyden bahsettiğini anlamadan, sanki suyun öbür tarafında benim geçişimi sağlayan kişilerden biri Türk güvenliği tarafından yakalanmış gibi algılayarak gösterdiğim bir refleks olmuştur. Meğerse o benim Yunan tarafına birileriyle beraber geçmiş olabileceğim şüphesiyle, kendi güvenlik bölgesinde saklı kalan birisi varsa açığa çıkartma amacıyla zarf atmış. Buna sonradan anladım. Ama orada ben bunun

ayrımına dahi varamamışken, o beni zarfa düşürmüş olmanın sağladığı üstünlükle tavrımı sürdürdü: "Bak, bize doğru şeyler söylemediğin anlaşıyor. Seninle tekrar görüşeceğiz. İnandırıcı olamazsan geldiğin yere geri göndeririz" gibi tehditkar bir uyarı yaparak gitti.

Bu durum beni düşündürdü. Türkiye'ye iade ihtimalini ciddiye alıracak bir şey yoktu gerçi. O bakımdan somut bir girişimleri olmadıkça ben ifademde ısrarlı olabilirdim. Üstelik lafı edilen "yakalanma" neyin nesiye belirsiz kalmıştı. Çokçası onu anladıktan sonra benim vermiş olduğum erken tepkiye mantıksal bir açıklama getirmekle yetinebilirdim. Ama üzerinden hareket ettiğim sahte kimliğin güvensizlik nedeniyle araştırılmak istenmesi ve Türk makamlarına sorulması sakatlığa yol açabilir düşüncesiyle, bu aşamada onu devre dışı bırakmak üzere gerçek kimliğimi açıklamayı tercih ettim. Bu seçenekle vereceğim ifadenin çerçevesini kafamda çizdim.

Çok geçmeden tekrar çağırılınca önceki ifademini iptal edilmesini isteyip Metris firarisi olarak gerçek kimliğimi beyan ettim. Sorgucu aynı kişiydi. Firarilerden biri olduğumu duyunca hararetle elimi sıkıp tebrik etti. "Firmanızın ne büyük bir başarı olduğunu farkında mısınız? Bütün dünya sizi konuşuyor." gibi övgüler dizdi. Hayranlıkla karışık merak havasında firarın nasıl başarıldığına dair yönelttiği sorulara ben o güne kadar basına yansımış olan bilinen çerçeve içinde cevaplar verdim. Firar sonrası sürece gelince, dışarı çıktıktan hemen sonra yaşanan bir aksilik sonucu yalnız düştüğümü ve kendi başıma çaresine bakmak zorunda kaldığımı söyledim. Bir ay kadar bir süreyi riskli şekilde İstanbul'da geçirdikten sonra kendi imkanlarımla bir sahte kimlik ayarlayıp yurt dışına çıkma arayışına girdiğimi belirttim.

Bu arada kendisi benim beklemediğim bir şey gündeme getirmişti: Ertesi gün için bir basın toplantısı düzenlenmeyi, basın mensuplarını çağırıp kamuoyunun ilgi duyduğu Metris firarı üzerine benimle görüştürmeyi sözkonusu ediyordu. Bunun ihtimalini düşünmek bile beni kaygılandırmaya yetti. Hemen araya girip bunu arzu etmediğimi söyledim. Garipsemis halde nedenini sorunca sakıncaları olduğunu ve kesinlikle istemediğimi belirttim. Ancak soyut bir "sakınca" ifadesi yetmiyor, kendisi hâlâ önerisinde ısrarlı olarak "ne sakıncası olacak ki, sen artık bardasın" diyordu. Birazcık durup düşünsem "Burda olmak bir güvence sayılmaz, Türk devleti bu olaydan çok etkilendiği için bize dış biler, onun için temkinli davranmak zorundayım" diyerek haber yapılmaması yönünde ikna edici olabilirdim. Yazık ki bunu akıl edemedim. Benim bilgim di-

şında bir haber geçmeye de meydan vermeme ve kesin önleyici olma dürtüsüyle kafamdaki asıl sakıncayı açıklama hatasına düştüm. "Bakın, ben elinizde bulunan sahte kimlikle buraya gelmeden bir kaç gün önce Edirne'de şüphe üzerine gözaltına alındım. Yanımda da oranın yerlisi bir arkadaş vardı. Sonra bir şey çıkartamayınca bizi birlikte salıverdiler. Şimdi beni basına vermeniz o insanın başını yakar. Gazetelerde resmimi gören Edirne polisi uyanır. Beni elden kaçırmış olmanın hincını yanımda bulunmuş olması nedeniyle o masumdan çıkartır. İşte bu nedenle basına filan konu edilmek istemiyorum" dedim.

Bu açıklamam üzerine "Anlıyorum" dedi ve basını çağırma fikrinden vazgeçti. Devamında o gözaltı olayına nasıl düştüğümü sordu. Kendi başına yurt dışına çıkış arayışına girince belki bir yardımcı olabilir diye eskiden tanıdığım o arkadaşın yanına geldiğimi, nedeni belirsiz bir şüphe üzerine yolda rastlayan polis ekibi tarafından alındığımı, benim gazetelerdeki resmim çok eski olduğu için tanınmadığımı ve bırakıldığımı söyledim. İsimsiz sözkonusu ettiğim arkadaşın kim olduğunu sorması beni işkilelendirdi. Fakat zaten olayı kendisini anlatmış olmam onun kimliğini deşifre etmeye yetecek bir şeydi. Öbür tarafa iletmek gibi bir niyetleri olsa, Edirne polisinin kayıtlarında onun ismi hemen bulunurdu. Bu nedenle yararsız bir isim gizleme yerine onun sıradan bir vatandaş olduğunu hissettirmeye önem verdim.

Bu noktadan başa dönerek "Şu halde senin Meriç'i geçmeni o arkadaşın mı sağladı?" deyince, "Tam olarak sayılmaz, kendisi Meriç dolaylarını bilen biri değildi, ama eski arkadaşlık hatırıma bir imkan yaratmaya çalıştı, yardımcı olabilecek birini bulunca beni ona devretti, o da götürüp lastik bir botla geçişimi sağladı" şeklinde cevapladım. Geçişimin tek başına olmadığını daha önce zarfa düşmem açık cümlekti. Yine de son soruların hayra alamet olmayışını dikkate alarak sözkonusu arkadaş bütünüyle sınır geçiş olayının dışında tutmam sorumluluk gereği doğru olurdu. Ama ben gözaltı öncesi süreçten bahsederken bir şekilde ilişkilendirmiş olduğum için o an mantığının yöneltmesiyle onun doğrudan bu işlerle ilgili olmadığı imajını güçlendirmek üzere yukarıdaki türden bir açıklama yaptım. Bundan sonra da beni nehirden geçiren şahsın kim olduğuyla ilgili sorunca "Ne tanırım, ne de ismini duymuşum, kaldı ki sizin açınızdan bunun ne önemi var, ne işinize yarayacak?" gibi bir karşılıkla dolaylı şekilde niyetini yoklamaya çalıştım. "Bu gibi sorular anlatımları somutlama gereğidir, bir işimize yaraması şart değil, sorar ve not ederiz" türünden diplomatik bir yanıt verdi.

Bu şekilde tamamlanan ikinci sorgu sonunda nezaret odasına dönünce derin bir kaygı içimi kemirmeye başladı. Sorgunun son aşamasında adamın niyetine ilişkin kafamda kötü çağrışım yaptıran olgular bir bir gözümün önüne geliyor ve "ben ne yaptım" diye kendimi yiyordum. Basına verilme ihtimaline karşı yaptığım açıklamanın tam da kendi amacına aykırı düşen tehlikeli bir yanlış ve muazzam bir aptallık olduğunu idrak etme durumundaydım. Basına haber verilmesin derken Türk istihbaratına verilmesi pekala mümkün olabilecek bir deşifrasyon yapmıştım. Her ne kadar ben kendi pozisyonumu firarilerin genelinden yatımsız ve arkadaşı yalnız benim geçişimle ilgili göstermiş olsam da, firardan beri birşey elde edemeyen Türk polisi için bu tutunulacak bir veri olabilirdi. Nihayeti onlar benim tek düşme hikayemi ihtiyatla karşılayıp olayı genel bir geçiş ihtimali içinde değerlendirebilirlerdi. Arkadaşın yakalanması bir kelimeyle çok tehlikeli olurdu.

Bir yot bulup örgütlü haberdar etme ve arkadaş uyarma aciliyeti kafamda dönüp dururken bulduğum karakola geçmişten tanıdığım bir arkadaş getirildi. Aramızdaki konuşmalardan onun çoktan beri Yunanistan'da bulunduğunu, DABK taraftarı olduğunu ve Türkiye'ye adam geçirmek için sınır bölgesinde keşif yaparken Yunan güvenliği tarafından yakalandığını öğrendim. Kabaca ben de ona kendi durumundan bahsettim ve içimdeki sıkıntıyı açarak dışardan telefon etme imkanını sordum. O gün 1 Mayıs olduğundan karakolda yalnızca nöbetçi polis vardı. Arkadaş yiyecek alma gerekçesiyle dışarı çıkma ricasında bulundu. Görevli anlayış gösterince arkadaşla beraber çıktık. Yakın bir telefca kulübesi bulduk. Kendisinde jeton yerine kullanılan Yunan parası da vardı. Kontak için Türkiye'de iken bana verilmiş ve hafızamda kalmış olan yurtdışı telefon numarasını çevirdim. Ses veren bayana yetkili yoldaşla görüşmek istediğimi söyledim. O anda yetkili kimse bulunmadığını, ancak söylenecek bir şey varsa kendisinin not alıp iletebileceğini söyledi. Bunun üzerine mesajımı çok önemli olduğunu, iyi not almasını ve acil olarak iletilmesini belirterek durumu özetledim. Bir süre önce yakalanıp bırakılan ve partinin bilgisiyle dışarı çıkarılan firari olduğumu, Yunan polisinin sorgusunda bir hataya düşerek açık verdiğimi, öbür taraftaki yakalanma olayından bahsettiğimi ve benimle beraber bırakılıp sonra geçişimi sağlayan arkadaş deşifre ettiğimi, bir bilgi sızması halinde onun tekrar alınacağı yönünden kaygı duyduğumu, bunun için kendisinin uyarılması ve önlem alınmasını istediğimi söyledim. Jetonum bitmek üzereyken mesajın not alındığını duyarak teselli buldum.

Bir kaç gün sonra gönderildiğim Lavrion'da önceden gelmiş firarilerin de bulunduğu bir grup yoldaşla bir araya gelince söz konusu durumu kendilerine anlattım. Telefonla bıraktığım mesajın yerine ulaşması, ciddiye alınması, gereğinin yapılması ne derece mümkün olmuştur bilemediğim için tekrar bağ kurma ve uyarmanın iyi olacağını belirttim. Oradan yapılan görüşmeler içinde yeni hatırlatmalar da oldu. Ama sonuçta korkulan şeyin yaşanmasını önlemeye yetmedi. Yaşanan ise umulmadık ölçüde büyük çaplı ve ağır bir darbe oldu.

Firarın yarattığı moral üstünlüğünü gölgeleyen ve büyük üzüntü yaratan bu olay şahsi sorumluluk nedeniyle en çok da beni yıkıma uğrattı. Olayın gelişimi içinde Yunan istihbaratının bilgi sızdırma durumu bizim açımızdan henüz belli olmamakla beraber bu ihtimalin yüksekliği ortadaydı. Bundan dolayı ortaya çıkan sonucun bütün ağırlığını kendi ruhumda hissettirdim. Aylar boyu devam eden bir tür bunalım içinde kafam dönüp dolaşıp o hata noktalarına takılıyor ve arkadaşların teselli çabaları da beni o girdaptan çıkarmaya yetmiyordu. Yaşadığım sarsıntının ağır dönemi geride kaldıktan sonra bile ruhumdaki etkileri devam edecekti. Üzerinden onca yıl geçmiş olduğu halde yine de hatırıma geldikçe acısını duyduğum ve kendimi affedemediğim bir konudur bu. Halil arkadaşın kitabında o derece gerçeğe aykırı yansıtılmış olması son durumda benim için daha ayrı bir üzüntü kaynağı oldu.

Alınan ağır darbe içindeki şahsi sorumluluğumu duyarak olaydan bir süre sonra ayrıntılı şekilde yaşadığım durumları yazıya dökmüş ve hatamın özelleştirisini de yaparak partiye sunmuştum. Bu yazılı değerlendirmeyi okuyanların sayısı çok sınırlı olabilir. O sıralar farklı bir alana geçtiği için Halil'in yazıdan haberi de olmamıştır belki. Ama daha önce birarada bulunduğum yoldaşlara yaptığım sözlü anlatımlar da olmuştu. Bunlar arasında olan Halil'in benden duyduğu şeyler ister özet, ister ayrıntılı olsun- kitabında aktardığı gibi olamaz. Kitabında yansıttığı bilgi nereden geliyor, hafızası nasıl o kadar yanılabilir ya da öyle inanılmaz bir şeyi nasıl yakıştırıp yazmıştır, buna akıl erdiremiyorum.

Sonuç olarak benim yukarıda aktardığım gerçekliğin aptallık boyutuyla kitapta anlatılardan pek de farklı olmadığı düşünülebilir. İster öyle, ister böyle, bir sırrın ifşa edilmesiyle ilkesizlik yapılmış olduğu doğrudur. Ama ilkesizliğe düşme ve açık vermenin gerisindeki farklı dürtüler olayın karakterini değiştirecek kadar önem arzeder. Kitabın sunduğu biçimiyle olay aslından çok farklı ve anlaşılması güç bir şeye bürünmüştür. Metris firarının sınırlarını okuyucuya açan bir kitabın, devamında yaşanan üzücü gelişmeyi de konu ederken gerçeğine uygun yansıtması beklenirdi. Kitap-

taki bu haliyle olayı aydınlatmaktan uzak ve daha çok bulandırıcı olmuştur. Herşeye rağmen konunun açılması beni de bu açıklamaya sevk ederek, zamanında belli kişilerle sınırlı kalmış olan bilgilendirmenin daha geniş bir çevreyle paylaşılmasına vesile olduğu için Halil'e teşekkür etmek gerekir.

Burada yaptığım tanıklık içinde şahsi hatamı bütün gerçekliğiyle anlaşılır kılmaya çalıştım. Özlü bir muhasebe olarak şunları eklemeliyim:

Talihsizlik oluşturan koşullar ve hataya sevk edici durumlar ne kadar olsa da, hiç yoktan diyebilecek şekilde bana açık verdiren sonuçta kendi öz zayıflıklarım olmuştur. Bunlar kritik durumlarda sağlıklı düşünme ve isabetli hareket etme yetileriyle ilgili, daha çok da uyanıklık, önsezi, anlık muhakeme, insiyatif, ilkel durum gibi noktalara ilişkin zayıflık ve yetmezliklerdir. Bu yönlerim güçlü olsa orada karşılaştığım terslikleri kolayca aşardım ve kimse için tehlike arzedecek bir şey olmazdı. Yaptığım hatalar rahat düşünme payı bulunmayan durumlarda, biraz da kaygılı ve telaşlı davranma sonucu meydana geldi. Müsterih olduğum bir şey var ki, kaygılarım özellikle kendime değil, öbür taraftaki arkadaşlara ilişkindi. Tam da o yönde aklıma takılan sakıncalardan kaçınmaya çalışırken sakat adımlar attım.

Geçişle ilgili zarfa düşmem bir yerde doğaldı. Ama ortaya çıkan pürüzü önceki ifademe bağlı kalarak giderme yerine gerçek kimliğimi açıklamam durumu daha karmaşık hale sokup başka hatalara zemin oluşturan bir yanlış oldu. Basına verilmeyi önleme telaşıyla yaptığım aptallık sonradan kafamı duvarlara vurduracak kadar işi berbat etti. Ondan sonra deşifre olan arkadaşın sınırı geçmemle ilişkisinin kurulması daha kötü oldu. Kendimi en çok da bu noktada suçluyorum. O ilişki az çok kendiliğinden anlaşılır olsa dahi, mantık ve inandırıcılık konusunu umursamadan o yöndeki soruyu bütünüyle olumsuz yanıtlamam gerekirdi. Dahası bu aşamada sorgucunun niyetinden duyduğum şüpheyi açıkça belirterek benim gösterdiğim saflığı istismar etmemesi için uyarıma da mümkündü. Ancak böyle bir şeyin aksi yönde körükleyici olma ihtimali beni çekimsizliğe itti. Ne yapacağını bilemezlikten gelen pasif bir tutum içinde riski azaltmaya yönelik mantıklı tercihlerle hareket ettim. Yine de yabancı istihbarat önünde verdiğim açıklar hiç olmaması gereken ve objektif olarak sorumsuzluk arzeden şeylerdi.

Hemen ardından sorumluluk gösterip telefonla yoldaşları uyarmama rağmen onun da fayda etmemiş olması ayrı bir talihsizlik oldu. Mesajın aktarılma ve anlaşılmasında bir sorun olmadıysa eğer, önlem aldırma konusunda ilgili kişilerin ihmali de söz konusu olabilir.

Yeterince aydınlatılmıyım düşünerek bu üzücü konuyu noktalarım, o kritik süreçte öyle büyük bir başarının darbelenmesine sebebiyet veren hatamdan dolayı, mağdur olmuş ve olumsuz etkilenmiş herkesten tekrar özür dilerim.

* * *

Kitapta yanlış yansıtılan bir başka durum firar sonrası grubun topluca arazide kaldığı günler içinde geçiyor. Yukardaki konunun yanında çok önemsiz olmakla beraber, yazmışken bu yanlış da düzeltmek istiyorum.

Kitabın 166. sayfasından itibaren anlattığı arazi macerasında Halil arkadaş öncelikle ilginç abartmalar yapmış. Kalınan evin terk edilmesiyle gece sabaha kadar çamurlu tarlalarda yapılan yürüyüşün sonunda grubun yorgun düşmesini karikatürize ederken, kendisi dahil üç kişinin durumunu ayrı ve müstesna göstermiş.

"Ben, Karakuş ve Adil çok fazla etkilenmemiştik(...) Bu ayrıcalığımız düzenli, sistemli ve belli bir yoğunlukta spor yapmış olmamızdan geliyordu. Kuşkusuz ki diğer yoldaşlar da arada bir disiplin gereği spor yapıyorlardı; ama bu, 'dostlar alışverişte görsün' babındaydı. Böylesi bir sporun haliyle vücuda pek fazla bir katkısı olmuyordu" (s.167) diyor ve devam ediyor: "Konaklama yerinde üçümüz nispet yaparcasına salına salına dolaşıyorduk. Diğer arkadaşlar ise mümkün olabildiğince hareketsiz kalmayı yeğliyorlardı(...) Oflaya pufllaya yanlarını-yörelerini ovuşturarak hareket edebiliyorlardı. Çok komik halleri vardı. 16 kişi sanki, törenle yapılan 'toplü sünnet'in mağduru olmuşlardı" (s. 171). Ardından Karakuş'u da kendisine ortak ederek bu durumu nasıl topa tuttuğunu anlatıyor: "...ben ve Karakuş alttan almıyor ve hiç affetmiyor, üzerlerine üzerlerine gidiyorduk... Arkadaşlara hem sözlü sataşıyor, hem de davranışlarını taklit ederek takılıyorduk. 'Ya, spordan kayıtarırsınız değil mi?.. İşte bu hale gelirsiniz!...' şeklinde zehir zemberek sözleri kafalarından aşağı boca ediyorduk. Kimsenin itiraz edecek hali yoktu, süklüm püklüm, kafaları önde, ağrılarıyla meşgullerdi" (s. 171-172).

Sondan başlayarak eleştirmek gerekirse, Halil arkadaşın zaman zaman insanların "aklını başına getirmek" için eleştiride pervasız davrandığı doğrudur. Abartılı olarak yansıttığı yukardaki durum içinde de biraz fazla bitkin gördüğü kişilere o şekilde yüklenmiş olabilir. Ama grubun genelinin 5 saatlik bir yürüyüş sonunda dökülecek kadar kötü duruma düştüğü doğru değil. Hele üç kişiyi ayırıp geri kalanları bir kefeye koyması ve aradaki farkı bir uçurum gibi göstermesi hiç doğru değil. İşin gerçeği az yada çok herkesin yorgun düşmüş olduğudur. Arkadaş yaptığı suni ayrımı üç kişinin

bilinçli, kararlı ve düzenli spor yapmasına karşılık geri kalanların gönülsüz, zoraki ve düzensiz spor yapması şeklinde açıklıyor. Bu da hakkaniyetli değil. Kendisinin toplu spor dışında her sabah erken "5 temel hareket"i yapma ve günlük yaşamını bir çok yönüyle başkalarından daha düzenli sürdürme gibi takdir edilecek yönleri olduğu yadsınamaz. Tekil örnekler arasında bu gibi farklardan söz edilebilir. Ama genelde toplu yapılan spora çoğunluğun disiplin gereği ve isteksizce katıldığını söylemek haksızlık olur. Çoğunluk Halil'in söylediği gibi "arada bir" de değil, istisnalar dışında düzenli katılıyordu. Son dönem firar çalışmaları nedeniyle toplu sporda aksamalar olurken kişisel idmanlar bir ölçüde sürüyordu. Ne kadar da yapılsa içerinin düz zeminindeki koşu ve yürüyüş dışarının arazi koşullarına cevap vermekte yeterse kalırdı. Gece vakti çamur-balık tarlalar içinde yapılan yürüyüşün hayli yorucu olması bu nedenle doğaldı. Kiminin daha az, kiminin daha çok etkilenmesi bütünüyle idman düzeyine değil, biraz da insanların farklı fiziki özellik ve yeteneklerine bağlıydı. Sonuç olarak üç kişinin çok ayrıcalıklı gösterilmesi doğru olmadığı gibi, normal sayılacak genel yorgunluğun alay konusu edilmesi de hoş değil.

Ama Halil arkadaş çizdiği abartılı tabloya kendini böyle kaptırmış ki, bu saplantı ile sonraki gelişmelere dair hafızası da yanlışmış. Arazide mahsur kalan grubun partiyle bağ kurması için iki kişinin yakın bir kasabaya gitmesini anlatırken kafasındaki kurgu ile gerçeği birbirine karıştırmış. Ona gelmeden yaptığı başka yanlışları işaret etmekte yarar var:

Burada öncelikle birinci günü arazide toplu bekleyişle geçirilmiş varsayıyor. O gün tarlaya gelen köylüye takınılacak tavır konusunda iki farklı görüş ortaya çıkınca karar vermeye Hüseyin Karakuş'a başvurulduğunu ve onun onayıyla kendi önerdiği seçeneğin hayata geçirildiğini söylüyor. Halbuki o gün Karakuş orada değil, bağ kurmak için gitmiş bulunduğu kasabadaydı. Onunla beraber giden de bendim. O gün grubun arazide yaşadığı macerayı biz akşam dönüşümüzde anlatılanlardan öğrendik. Ne traktörle tarlaya gelen köylüyü, ne de yoldaşların yakaladığı yılan ve kaplumbağaları görmüştük. Köylü ile konuşan yoldaşlar en yakın kasabaya gidiş yolu vb. hakkında ondan bilgi almış olabilirler. Ama o sabah henüz öyle bir bilgiye sahip değilken tahmini olarak yola çıkma ve uygun bir merkeze ulaşma zorunluluğu görülmüştü. Gidip bağ kurmayı Karakuş bizzat üstlenmiş, yanına alacağı kişinin ise az çok o bölgeyi tanıyan biri olmasını tercih etmişti. Kırsal alanı değilse de yakın düşen merkezleri geçmişten tanımam nedeniyle seçilen ben olmuştum. Zorlu gece yürüyüşünün ardından henüz bir saat ancak

dinlenmişken tahmini doğrultuda yola koyulduk. Tali yollardan giderken görüş alanımıza giren karayoluna paralel seyrederek ufukta kasabayı bulduk. Giriş yaptığımız taraftan çarşısına ulaşma ve postanesini bulmada iyi kötü hafızamın yararı oldu. Dönüşte ise Karakuş'un güçlü yön kestirme yeteneği işimizi kolaylaştırdı. Akşam hava kararırken sırtımızda birer torbayla grubun yanına dönmeyi başardık.

Bağ kurma çabası günden güne devam edecekti. İkinci gün kasabadan daha fazla yiyecek getirebilmek için üç kişinin gidişi uygun görüldü. Karakuş benimle beraber Adil'i de aldı yanına. Bu ikinci yolculukta benim su toplayan tabanlarım yürüyüşümü zorlaştırdı. Dönüşümüz bu nedenle ağırlaşınca gece karanlığına kaldık ve biraz da yol şaşırdığımız için iyice geciktik. Aramaya çıkan yoldaşların yardımıyla gece yansına doğru noktaya ulaşabildik. Sonraki günlerde Karakuş yine Adil'le ve daha başka yoldaşlarla gidip geldi. Kitapta bu gelişmeler doğru yansıtılmamış. Kasabaya ilk gidişi yanlış olarak ikinci güne sarkıtan Halil, adam seçimi konusunda ise şöyle yazıyor:

"İkinci günün sabahına ilişkin, Karakuş'un kasabaya inme planı vardı. Yanına birilerini alıp gidecek ve bağlantı kurmaya çalışacaktı. Tabii yanına alacağı o 'birileri' hususunda fazla seçeneği yoktu. 5-6 saat gidişi, bir o kadar da dönüşü olan, toplamı 11-12 saatlik yolculuğu yapabilecek durumda olanlar, o gün açısından sadece üç kişiydi. Karakuş, Adil ve ben... Güvenlik nedeniyle grubun başında ben kalacağıma göre, o halde zorunlu olarak yanına Adil'i almak durumundaydım" (s. 185).

Arkadaş iyi hatırlamadığı durumları mantık yürütmeyle doğrultmaya çalışmış, ama mantığına da yön veren gerçek olgular değil, subjektif ve yanıltıcı üstünlük duygusu olmuş. Bu şekilde iddialı vurgularla yaptığı tespit "hüsnü kuruntu" olmaktan öte bir şey ifade etmiyor. Arada dinlenmeyle geçen bir gün filan da olmadığı halde, diyebilirim ki; o koşullarda grubun istenen her üyesi o yolculuğu yapmaya muktedir. Orada bulunanların değil dirisi, ölüsü bile yürürdü. Bunun kanıtı, fizik ve dayanıklılık yönüyle grubun en zayıflarından biri olmama rağmen iki gün üst üste benim yürüyebilmiş olmamdır. Halil bunu mümkün görmediği için Karakuş'un yanında ilk yolculuğu Adil'e yaptırmış. İkinci gün de yine aynı ikilinin gidip geldiğini yazmış. Nihayet sırayı bana verince bu sefer de sebep-sonuç ilişkilerini karıştırıp komik bir tablo çizmiş. Aynen şöyle yazıyor:

"Daha sonraki seferlerden birinde, ayakları patlamış ve yara bere içinde olmasına rağmen Murat Şaş-

kal, 'Ben orayı iyi bilirim, eski faaliyet alanlarımdandı; bu sefer beni götür' diyerek Karakuş'a yalvar yakar oldu. Bu ısrar karşısında Karakuş 'tamam' dedi. İkisi sabah erkenden yola çıktılar ama gece saat 23.00 sularında ancak dönebildiler. Karşılıklı olarak pişmanlıklarını dile getirdilerse de, olan olmuştu." (s. 188-189).

Buna göre benim tabanlarım henüz o kasaba seferlerini yapmadan, sadece grup halindeki 5 saatlik gece yürüyüşünden dolayı patlamış oluyor. Oysa bu sonucu doğuran, o gece ve onu takip eden iki gün içinde toplam 30-35 saat yol yürümüş olmamdı. Öte yandan benim ilk gün değil de çok sonraki günlerde "orayı iyi bilirim" diyerek Karakuş'a "yalvar yakar" olmuş sayılmam da ayrı bir ilginçlik. Bilinmeyen bir yere gidişten bahsedildiğine göre, geçmişte oralarda bulunmuş tek kişi varsa, neden öncelikle onun eşlik etmesi önemsenmeyecek de; bir kaç defa gidilip keşfedildikten sonra, geçmişten tanınmanın artık bir anlamı kalmamışken surf "yalvar yakar" oluyor diye o kişi götürülecekti? Hem de "ayakları yara bere" olduğu halde, başına bela yapacak şekilde... Neden?!

Görüldüğü gibi kitaptaki tanıklık mantığına da sığmıyor. Ben bu düzeltmeyi yaparken yalnız mantığı değil, hafızamı da zorladım. Doğrudan yaşayarak beynime kazınmış olan referans noktaları ile gerekli sağlamaları yaptım. Doğruluğundan emin olmasam bunları yazmazdım. Bunu özellikle belirtmemin nedeni, yukarıdaki yanlış tanıklığı yapan Halil arkadaşın da bu konuda doğrudan bilgi zeminine sahip olmasıdır. Ama işte, o zeminin varlığı bile her şeyi doğru yansıtmamanın güvencesi olamıyor. Geçmiş dair hafıza bulanıklığının üstüne biraz kendini yüceltme eğilimi, biraz da başkalarına ilişkin umursamazlık eklenince, insan gerçeklik ve nesnellikten böyle uzaklaşabiliyor.

Kitaptaki anlatımlar içinde bana yanlışlı görünen başka şeyler de olmasına rağmen, çok emin olmadığım ve ayrıca önemli bulmadığım için değinmiyorum. Daha önce kitap hakkında gözlemlerini yazan Resul Yanık bir dizi yanlış tespit etmiş ve kendi tanıklığıyla düzeltici notlar düşmüştü. Benzer şekilde başka tanıkların iyi bildikleri ve önemli gördükleri noktalara ilişkin diyecekleri olabilir. Bireysel hafızaya dayanmakla belli sakatlıklar içeren firarın öyküsü, bu gibi düzeltici ve tamamlayıcı açıklamalar sayesinde daha sağlıklı bir bütünlüğe kavuşabilir. Kitabın yeni bir baskısı olacaksa eğer, bunların dikkate alınması ve uygun bir şekilde yansıtılması beklenir.

Bütün eleştirilerimle birlikte sevgili Halil'e yeni çalışmalarında başarılar diler ve en kısa zamanda özgürlüğüne kavuşmasını ümit ederim.

Yadsımanın Yadsınması

Haşmet ZEYBEK

Yadsımanın yadsınması "Bireysel mülkiyetin ... 16. yüzyıldan sonra ortadan kaldırılmasının tamamlanmasının tamamlanması..." birinci yadsımadır. Bu yadsıma, yadsımanın yadsınması olarak ve "bireysel mülkiyetin" bu kez toprak ve iş araçlarının ortaklaşa sahipliğine dayanan, daha yüksek bir "biçim" altında canlandırılması olarak nitelendirilmesi ile ikinci yadsıma izleyecektir.

Eğer bu yeni "Bireysel Mülkiyet" Bay Marks'ta; "toplumsal mülkiyet" olarak da adlandırılıyorsa, bunun nedeni:

Hegel: İçinde çelişkilerin kaldırılması, yani sözcük oyununu izlemek gerekirse korunması olduğu denli aşılması da gereken yüksek birliğin işte burada ortaya çıkmasıdır. Öyleyse, mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi, dış ve maddesel ilişkilerin içinde tarihsel gerçekliğin sonucudur.

..."Marks'ın fikirlerinin bulanık belirsizliği, Hegelci diyalektik ile bilimsel temel olarak bol bol nasıl kafa yorabileceğini ya da daha doğrusu... Bu işten akılsızlık olarak zorunlulukla neyin çıkacağını bilen kimseyi zaten şaşırtmayacaktır."

Engels: Olguların mantığı, ne de olsa din alanından alınmış bu gülünç andırışma üzerine temellendirilmemelidir.

"... Bay Marks, aynı zamanda hem bireysel hem de toplumsal olan mülkünün bulanık evreninde dinginlik içinde yaşar, ve derin diyalektik bilmeyeceği çözüme işini yandaşlarına bırakır."

Bay Dühring: (Privat Dozent) Demek ki Marks; Toplumsal devrimin toprak ve emek tarafından yaratılan üretim araçlarının ortak mülkiyeti üzerine dayanan bir toplum kuruluşunun zorunluluğunu;

Hegel: Benim, yadsımanın yadsınmasına başvurmadan tanımlayamaz. Ve sosyalist teorisinin dinden alınmış bu gülünç andırışma üzerine dayandırarak gelecek toplumda kaldırılmış çelişkinin üstün Hegelci birliği olarak aynı zamanda hem bireysel hem de toplumsal bir mülkiyetin egemen olacağı sonucuna varır.

Bay Dühring: Başlamak için yadsımanın yadsı-

masını bir yana bırakalım ve aynı zamanda hem bireysel hem de toplumsal mülkiyeti ele alalım. 'Bu mülkiyet bulanık evren.

Engels: Bay Dühring bu mülkiyeti "bulanık evren" olarak nitelendirir. Ve bu konu üzerinde gerçekten haklı olması da belirtilmeye değer.

- Ne yazık ki bulanık evrende yaşayan Marks değil ama gene Bay Dühring'in ta kendisidir.

- Gerçekten tıpkı daha yukarıda Hegelci "Sayıklama" yöntemindeki ustalığı sayesinde, Kapital'in henüz tamamlanmamış bulunan ciltlerinin neyi içermesi gerektiğini kolayca saptayabildiği gibi, burada da Marks'ı üzerinde tek sözcük Hegel'e göre kolayca düzeltilir.

Marks: "Yadsımanın yadsınmasıdır bu.

Emekçinin özel mülkiyetini değil, ama kapitalist çağın kazanımlarına, elbirliğine ve toprak dahil bütün üretim araçlarının ortaklaşa sahipliğine dayanan "bireysel mülkiyeti" yeniden kurar...

Kooperatif mülkiyeti:

- Gerçekten daha şimdiden kolektif bir üretim biçimine dayanan kapitalist mülkiyetin toplumsal mülkiyet durumuna dönüşmesinin gerektiğinden, elbette daha çok zaman, daha çok çaba ve daha çok güçlük gerekmiştir.

- Hepsi bu. Demek ki; mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi aracıyla ortaya çıkan durum; "bireysel mülkiyetin", ama toprağın ve emek tarafından üretilmiş üretim araçlarının, "toplumsal mülkiyet" temeli üzerinde yeniden kurulması olarak belirleniyor.

- Anlamasını bilen herkes için bu. Toplumsal mülkiyetin toprağı ve öteki üretim araçlarını ve bireysel mülkiyetin de ürünlerini yani tüketim nesnelerini kapsamına aldığı anlamına gelir.

- "Ortak üretim araçlarıyla çalışan ve tasarlanmış bir plana göre, çok sayıdaki bireysel güçlerini tek ve aynı bir toplumsal emek-gücü olarak harcayan bir özgür insanlar birliği." Yani sosyalist biçimde örgütlenmiş birlik varsayar ve şöyle der.

- "Birleşmiş emekçilerin toplam ürünü, toplumsal bir üründür. Bir bölümü yeniden üretim aracı olarak

kullanılır. Ve toplumsal kalır, ama öteki bölümü tüketilir. Ve bunun sonucu; tüm emekçiler arasında üleşilmesi gerekir.”

Yadsımanın yadsınması, Marks'ta ne rol oynar?

Sermayenin ilkel denilen birikimin, ekonomik ve tarihsel irdelemesinin sonuçlarını toplar.

Kapitalist çağdan önce hiç değilse İngiltere’de temel olarak işçinin kendi üretim araçları üzerindeki, özel mülkiyetine dayanan küçük işletme vardı.

Sermayenin ilkel denilen birikimi burada, bu dolaysız üreticilerin mülksüzleştirilmesine yani kişisel çalışmaya dayanan özel mülkiyetin yıkılmasına dayanırdı.

Eğer bu olanaklı olduysa, bunun nedeni sözkonusu küçük işletmenin ancak üretim ve toplumun doğal ve bir düzeyde kendi yok oluşunun maddi araçlarını meydana getirmesidir.

Bu yok oluş; bireysel ve dağınık üretim araçlarının toplumsal olarak bir arada toplanmış araçlar durumuna dönüşümü, sermayenin tarih öncesi ouşturur.

Emekçiler proleterlere ve emekçilerin iş araçları da sermaye durumuna dönüştükten, kapitalist üretim biçimi ayaklarını yere bastuktan sonra, emeğin bundan sonraki toplumsallaşması ve toprağın ve öteki üretim araçlarının bundan sonraki dönüşümü, yani özel mülk sahiplerinin bundan sonraki, mülksüzleştirilmesi, yeni biçim alır.

Şimdi mülksüzleştirilecek olan kimse artık kendi hesabına çalışan emekçi değil, birçok emekçiyi sömüren kapitalisttir.

Bu mülksüzleştirme, kapitalist üretimin kendi içinde taşıdığı yasaların işlemesiyle, sermayenin merkezileşmesi ile gerçekleşir.

Bir kapitalist daima birçoklarının başını yer.

İş sürecinin gitgide boyutları büyüyen kooperatif şekli bilimin bilinçli teknik uygulaması, toprağın yöntemli bir biçimde işlenmesi, iş araçlarının ancak ortaklaşa kullanılabilir iş araçlarına dönüştürülmesi, bütün iş araçlarının birleşik toplumsal emeğin üretim araçları olarak kullanılmasıyla sağlanan tasarruf, bütün insanların dünya pazarı ağına sokulması...

Ve böylece kapitalist rejimin uluslararası bir nitelik kazanması, bu merkezileşme ya da birçok kapitalist tarafından mülksüzleştirilmesi ile ele gi-

der. Bu dönüşüm sürecinin bütün avantajlarını sömüren ve tekeline alan büyük sermaye sahiplerinin sayılarındaki devamlı azalmayla birlikte...

Sefalat:

Özel ölçekte anlatılacak... (çağın sefilleri)

Baskı:

Küresel saldırı...

Kölelik:

Ücretli köle...

Soysuzlaşma:

Her alanda (Asimetrik savaş).

Sömürü:

Değerler, ahlak-din v.b.

Ve kavramlar, alabildiğine artar. Ama gene bununla birlikte sayıları sürekli artan, kapitalist üretim sürecinin bizzat kendi mekanizması ile eğitilen...

Eğitilen:

Güdülen: (tv.)

Birleştirilen ve Örgütlenen, işçi sınıfının başkaldırıları da genişleyerek yaygınlaşır.

Sermaye tekeli, kendisiyle birlikte ve kendi egemenliği altında fıskırıp boy atan üretim biçiminin ayak bağı olur.

Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin toplumsallaşması en sonunda bunların kapitalist kabuklarıyla bağdaşmadıkları bir noktaya ulaşır. Böylece kabuk parçalanır.

Kapitalist özel mülkiyetin çanı çalmıştır. Mülksüzleştirilenler mülksüzleştirilmiştir.

Ve şimdi, okuyucuya soruyorum?

Diyalektik karışıklığın zorlamaları ve entelektüel bezekleri nerede.

Sonunda her şeyin bir şeyin olduğu sonucunu veren fikirler karışım ve karikatürü nerede?

İnanç sahipleri için diyalektik mucizeler nerede?

Marks'ın Dühring'e göre onlar olmaksızın açıklamasını yapma başarısını gösteremeyeceği Hegelci Logos öğretisinin diyalektik gizleme merakları ve zorlamaları nerede?..

Marks, yalnızca tarih aracıyla tanıtılar ve burada kısaca şu olguları özetler.

Vaktiyle küçük işletme kendi evrimi ile kendi yok oluşunun yani küçük mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesinin koşullarını nasıl zorunlu olarak yarattıysa; bugün de kapitalist üretim biçimi: Kendisini yıkma uğratacak maddesel koşulları tıpkı öyle yaratmıştır. “Süreç tarihsel bir süreçtir.”

Ve eğer aynı zamanda diyalektik ise bu, Bay Dühring için ne denli can sıkıcı olursa olsun, Marks'ın suçu değildir.

Marks: Kapitalist üretim biçiminin ürünü olan kapitalist mülk edinme biçimi, kapitalist "özel mülkiyeti" yaratır.

"Bu mülk sahibinin emeğine dayanan kişisel özel mülkiyetin ilk yadsınmasıdır."

Ama kapitalist üretim, bir doğa yasasının kaçınılmaz zorunluluğu ile kendi yadsınmasını doğurur.

"Yadsınma yadsınmasıdır."

- Demek ki süreci yadsınmasının yadsınması biçiminde nitelendirirken Marks...

- Sürecin tarihsel zorunluluğunu bu niteleme ile tanıtlamayı düşünmez.

- Tarihsel; gerçekte sürecin kısmen nasıl gerçekleşeceğini, kısmen de mutlak olarak nasıl gerçekleşeceğini tarih aracıyla tanıtladıktan sonradır ki;

Marks: Bu süreci ayrıca belirli bir diyalektik yasaya göre gerçekleşen bir süreçtir.

Engels: Hepsi bu: Öyleyse Bay Dühring, yadsınmanın yadsınmasının geçmişin bağrından geleceği doğurarak, burada ebe kadın görevini göreceğini...

- Ya da Marks'ın bizi toprak ve sermaye ortaklığının (Bay Dühring'in ete kemiğe bürünmüş bir çelişkisi) bir zorunluluk olduğuna inandırmak için, bizden yadsınmanın yadsınmasına saygı göstermemizi ileri sürdüğü zaman, bir kez daha Bay Dühring'in temelsiz varsayımı ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz demektir.

Engels: Diyalektiği Bay Dühring'in yaptığı gibi... Diyelim biçimsel mantık ya da ilkel mantık üzerine sınır fikir edindiği biçimde, katıksız bir tanıtlama aleti olarak almak diyalektiğin iç yüzünü kavramakta tam bir eksiklikler.

- Biçimsel mantık bile, herşeyden önce; yeni sonuçlar bulmak, bilinenden bilimeye geçmek için bir yöntemdir.

Ve bu ayrıca, mantığın dar çevresini parçalayarak daha geniş bir dünya görüşünün tohumunu içinde saklayan diyalektik içinde, ama çok daha yüksek bir anlamda böyledir.

- Matematikte de aynı ilişki kurulur.

Engels: Ama Bay Dühring'in yaşamını bu derece berbat eden ve onda Hristiyanlıktaki Kutsal-Ruha karşı günah ile aynı bağışlanamaz suç rolünü oynayan o korkunç yadsınmanın yadsınması nedir peki?..

- Eski idealist felsefenin onu altında sakladığı...

- Ve Bay Dühring yapısındaki onulmaz metafizik-

çilerin, orada saklamakta yarar görmeye devam ettikleri gizemli karışık şeyler ortadan kalkar kalkmaz, bir çocuğun bile anlayabileceğinin her yerde ve her gün olan yalın bir şey.

Basitleştirmek için bilinen bir örneği, arpa tanesini alalım:

- Böyle milyarlarca arpa tanesi öğütülür, pişirilir, sonra da tüketilir.

- Ama eğer böyle bir arpa tanesi kendisi için normal koşullar bulursa...

- Birey için de aynıdır.

- Eğer elverişli bir toprağa düşerse...

- Taşa da düşebilir, kurda kuşa yem olabilir.

- Isı ve yaşlığın etkisi altında onda özgün bir dönüşüm olur, çimlenir: Tane tane olarak yok olur, yadsınır, onun yerine ondan doğan bitki geçer, tanenin yadsınması.

Ama bu bitkinin normal ömrü nedir?

- Büyür, gelişir, döllenir ve sonunda arpa taneleri verir ve bu taneler olgunlaşır olgunlaşmaz sap olur. Yadsınır...

Hamiş: Sapı samana karıştırmayalım...

Önemli not: Demek ki; fikirlerde aynı gitmeli... Yoksa hayvan gibi aynı ses çıkarılır. Hayvan severlerde bulunur. Köleleşme; beyinsizleşmeyle başlar. Yadsınma yeteneğini kaybeden, özdeşleşir. Kendisini patron gören işçi gibi. Filozof gören dinci gibi... Yadsınmanın yerini yarılsama alır. Sanal yaşam böyle başlar. Doğa-Toplum ve insan gerçeğinden uzaklaşır.

Engels: Bu yadsınmanın yadsınmasının sonucu olarak elimizde gene başlangıçtaki arpa tanesi, ama tek başına değil.

- Sayısı on, yirmi, otuz kez artmış, bir biçimde bulunur.

Dur dinle: Örgütlenme, eğitim budur.

Engels: Tahıl ürünleri çok büyük bir yavaşlıkla değişirler.

- Ve böylece bugünkü arpa bundan yüzyıl önceki arpaya adamakıllı benzer kalır.

Ama plastik bir süs bitkisi; Örneğin; bir dalıya ya da bir orkide alalım:

Tohum ve tohumdan doğan bitkiyi bahçıvan ustalığıyla işleyelim. Bu yadsınmanın yadsınmasının sonucu olarak; yalnızca daha çok tohum değil, ama daha da güzel çiçek veren, nitelikçe daha iyi bir tohum elde ederiz. Ve bu sürecin yenilemesi her yeni yadsınmanın yadsınması, bu yetkinleşmeyi pekiştirir. Bu

süreç; arpa taneleri bakımından olduğu gibi; "böceklerden" çoğu, örneğin; kelebekler bakımından da böyle olur. Kelebekler, yumurtanın yadsınması ile yumurtadan doğar, cinsel olgunlaşmaya kadar değişmelerini tamamlar... Çiftleşir.

Ve çiftleşme süreci tamamlanıp da dişi çok sayıdaki yumurtalarını yumurtlar yumurtlamaz ölmeleri sonucu, Bu kez de kendilerini yadsınmış olurlar.

Öteki bitki ve öteki hayvanlarda sürecin bu yalınlıkta olmaması, bunların yok olmadan önce; bir kez değil, birçok kez tohum, yumurta ya da yavru vermeleridir. Şu anda biçim için önemli değil.

Biz burada yalnızca yadsınmanın yadsınmasının organik dünya ile çevresinde de; gerçekten ortaya çıktığını görmek istiyoruz. Ayrıca: **Hem yerbilim yadsınmış yadsınmalar dizisi.** Bir eski mineral, oluşumların ve yeni ardışık yok olmaların tortu çökmeleleri dizisidir.

... Fikirler için de aynı.

Engels: En başta, akışkan yığının soğumasıyla meydana gelen ilk yerkağıdı denizlerin, meteorolojinin ve atmosferin kimyanın etkisi altında parçalara ayrılır. Bu ufalanmış yığınlar, katmanlar biçiminde deniz dibine çökerler.

Deniz dibinin yer deniz düzeyi üstüne çıkması, bu ilk katman parçaları yeni baştan yağmurun, mevsimlerle değişen ısıнын, oksijen ve atmosferdeki karbonik asidin etkisi altında bırakır.

Bu etkiler, yer yuvarlağının içinden çıkarak, birçok katman içinde geçmiş bulunan önce erimiş, sonrada soğumuş bir durumdaki kaya yığınları üzerinde kendilerini gösterir.

Böylece milyonlarca yüzyıl boyunca yeni katmanlar, oluşmak, büyük bölümü bakımından yok olmak ve gene yeni katmanlar oluşmasına yardım etmekten geri kalmazlar. Ama sonuç çok olumludur.

En yoğun ve en çeşitli bir bitkisel oluşumu sağlayan mekanik ufalanma durumunda, en çeşitli kimyasal öğelerin işin içine karıştırılır, bir toprağın meydana gelmesi.

Matematik de bu böyle..

Tarihte durum başka türlü değil.

Bütün uygar halklar ise toprağın ortak mülkiyeti ile başlar. Belirli bir ilkel aşamayı aşan bütün halklarda ortak mülkiyet, tarımın gelişmesi içinde üretim için engel duruma gelir.

Az çok uzun aracı aşamalardan sonra ortadan kalındır, yadsınır, özel mülkiyet biçimine dönüştürülür.

Ama tarımın, toprağın özel mülkiyeti sayesinde

erişilmiş daha yüksek bir gelişme aşamasında, tersine bu kez özel mülkiyet üretim için bir engel durumuna gelir.

- Küçük toprak mülkiyeti bakımından olduğu denli büyük toprak mülkiyeti bakımından bugün olduğu gibi.

Toprağın özel mülkiyetinin yadsınmasına, yeni baştan ortak mülkiyet biçimine dönüştürülmesine yönelen istemin, bir zorunluluk niteliği ile ortaya çıktığı görülür.

Ama bu istem, eski ilkel ortak mülkiyetin canlandırılması anlamına değil, üretim için bir engel olarak şöyle dursun, tersine, kolektif mülkiyetin üretim engellerinden en iyi kurtaracak ve ona modern kimyasal bulgular ve mekanik buluşlardan tam bir yararlanmayı en iyi sağlayacak olan çok daha yüksek ve çok daha gelişmiş bir biçiminin kurulması anlamına gelir.

Bir örnek daha: Antik felsefe, doğru bir ilkel materyalizmdir.

Bu niteliğiyle, düşünce ile madde arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmakta yetersiz kalıyordu. Ama bu konuda açıklığa kavuşturma zorunluluğu; önce maddeden ayrı bir ruh öğretisine; sonra bu ruhun ölmezliğinin ileri sürülmesine, en sonunda tek tanrıcılığa götürdü.

Yani ilk çağ materyalizmi, idealizm tarafından yadsındı.

Ama, felsefenin daha sonraki gelişmesi içinde, bu kez idealizm savunulamaz bir duruma geldi. Ve modern materyalizm tarafından yadsında. Modern materyalizm, yani yadsınmanın yadsınmasıdır.

Eski materyalizmin yalnız bir yeniden kurulması değildir, ama onun sürüp giden temellerine, felsefe ve doğa bilimlerinin iki bin yıllık bir evrimin olduğu gibi, bu iki bin yıllık tarihin kendisinin de bütün bir düşünce içerdiğini ekler.

Her şeyden sonra artık bu bir felsefe değil ama ayrı bir bilimler bilimi dışında, gerçek bilimler içinde yararlandığını gösterecek.

- Ve kullanılacak yalnız bir dünya görüşüdür.

Demek ki; felsefe burada "kaldırılmış", yani aynı zamanda "hem aşılmış hem korunmuş."

- Bay Dühring'in "Sözcük Oyunlarından" başka bir şey görmediği yerde, demek ki daha yakın bakınca, gerçek bir içerik bulunur.

En sonu, Dühring'in düzmece eşitlik öğretisinin solgun bir kopyasından başka bir şey olmadığı Rous-

seau'un eşitlik öğretisi de; ve üstelik Hegel'in doğumundan yirmi yıldan çok bir süre önce - Hegel'in yadsımanın yadsınması EBE KADIN görevini görmedikçe gerçekleşmez.

Ve bundan utanmak şöyle dursun bu öğreti; ilk sunulduğunda hemen hemen çalımla, kendi diyalektik kökenin damgasını sergiler.

Doğal v yabani durumda, insanlar eşittir. Ve Rousseau henüz dili doğal durumun bozulması olarak ele aldığı için, aynı türden hayvanlar arasındaki bu türün bütün genişliği içinde geçerli eşitliği, Haeckel tarafından son zamanlarda varsayımlar bir biçimde alalede, dilden yoksun olarak sınıflandırılmış bulunan o...**İnsan-hayvanlar**, kendilerini öteki hayvanlardan üstün kılan bir özgürlüğe sahipti.

Yetkinleşme anı, zamanla gelişme olanağı ve bu eşitsizliğin nedeni oldu.

Demek ki Rousseau, eşitsizliğin doğuşunda ilerleme görür. Ama bu ilerleme karşıt bir ilerlemeydi. Aynı zamanda bir gerilemeydi de.

"Bütün daha sonraki (Doğal durumdan sonraki) ilerlemeler, görünüşte bireyin yetkinleşmesine ama gerçekte türün düşkünleşmesine doğru atılmış bir adımlardı."

"Metalürji ve tarım türetimi bu büyük devrimi meydana getiren iki zanaat oldu."

(Balta girmemiş ormanın işlenmiş toprak durumuna dönüşmesi, ama mülkiyetin aracıyla sefalet ve köleliğin de ortaya çıkmasıdır.)

"İnsanları uygarlaştıran ve insan türünü bozan şey, ozana göre altın ve gümüş; ama filozofa göre; demir ve buğdaydır. Uygarlıktaki her yeni ilerleme aynı zamanda eşitsizlikte de yeni bir ilerlemedir. Uygarlık doğmuş toplumun kurduğu kurumlar, ilk erekerlerinin tersine dönerler.

"Halkların başkanlarını kendilerini köleleştirmek için değil, özgürlüklerini savunmak için seçtikleri" söz götürmez bir şey ve tüm siyasal hukukun temel kuralıdır.

Ama gene de bu başkanlar (GILGAMEŞ), zorunlu olarak halkların baskıcıları haline gelir. Doruğuna çıkartılmış eşitsizliğin yeniden kendi karşıtı durumuna dönüştürdüğü, eşitlik durumuna geldiği...despok karşısında herkes eşittir, yani sifra eşittir...Bu noktaya değin götürülür.

"Eşitsizliğin son derecesi ve çemberi kapayan ve hareket noktamıza erişen son nokta, işte burasıdır". Bütün bireyler, hiçbir şey olmadıkları ve uyrukların

egemenliğinin istendiği başka bir yasaları bulunmadığı için, işte burada yeni baştan eşit duruma gelirler.

Ama despot ancak zor sahibi olarak egemendir. Ve bu nedenle "Baştan atılabildiği anda, zora karşı söyleyecek hiçbir şeyi yoktur..."

Onu yalnızca güç tutuyordu, onu ancak güç devirir. Böylece her şey doğal düzene göre olup biter.

Ve böylelikle bir kez daha eşitsizlik, eşitliğe dönüşür. Ama dilden yoksul ilkel insanın o eski doğal eşitliğine değil, toplum sözleşmesinin yüksek eşitliğine...

Baskıcılar baskı altına alınır, bu yadsımanın yadsınmasıdır.

Engels: Demek ki Rousseau'da; Yalnızca Marks'ın Kapitali'nde izlenen düşünce gidişine; "insanı şaşırtacak kadar benzeyen" bir düşünce gidişine değil, ama ayrıtı da bile; Marks'ın kullandığı bütün bir diyalektik gelişimler dizisinin kullandığını da görüyoruz.

"Özü gereği karşıt ola ve bir çelişki içeren süreçler; (Bir ucun (extreme) kendi karşıtına dönüşümü, en sonunda bütünün çekirdeği olarak" yadsımanın yadsınması.

- Demek ki; Rousseau, her ne denli 1754'te Hegelci jargonu konuşmıyorduydu da, gene de Hegel'in doğumundan yirmi üç yıl önce Hegelci veba, "çelişki diyalektiği" logus öğretisi, tanrıbilim vb. tarafından derinden derine kemirilmiş bulunuyordu.

- Ve Bay Dühring, Rousseau'nun eşitlik teorisinin yavanlaştırarak iki utkun adamcağızı ile oynarken hanidir ister istemez...

Yadsımanın yansımalarının kolları arasına kaydığı eğitim üzerinde bulunur.

İki adamın eşitliğinin içinde deliştigi ideal durum olarak sunulan durum. İlkel durum olarak nitelenir.

Bu ilkel durum "Soygun sistemi" tarafından zorunlu olarak ortadan kaldırılır.

- Birinci yadsıma. Ama; işte biz şimdi, gerçekselleşmede sayesinde, soygun sistemini ortadan kaldırılıp, onun yerine eşitliğe dayanan

Bay Dühring türetimi: "ekonomik komünü" kurduğumuz noktaya varmış bulunuyoruz. Yadsımanın yadsınması daha yüksak bir aşamada eşitlik... Yüce kişiliğinde yadsınmanın yadsınması Cehennemlik glnahını işliyen Dühring'in görüşünü ne eğlendirici çevreni ve kurtarıcı bir biçimde genişleten bir seyirlik...

Peki yadsınmanın yadsınması nedir? Son derece genel ve işte bu yüzden büyük bir önem ve büyük bir

değer taşıyan doğanın, tarihin ve düşüncenin bir gelişme yasası:

Görmüş bulunduğumuz gibi, hayvanlar ve bitkiler dünyası bakımından yerbilim, matematik, tarih, felsefe bakımından geçerli olan Ve Bay Dühring'in karşı gelmesine ve kafa karıştırmasına karşın, farkına varmadan kendi yordamınca uyma zorunda kaldığı yasa...

Bu işin "yadsımanın yadsınması" olduğunu söylediği zaman; örneğin; Arpa tanesi tarafından çimlenmeden, taneyi taşıyan bitkinin yok olmasına değin izlenen özel gelişme üzerine...hiçbir şey söylemediğim kendiliğinden anlaşılır. Gerekten diferansiyel hesapta yadsımanın yadsınması olduğu için, önermeyi tersine çevirmekle bir arpa filizinin diferansiyel hesap da hatta inan olsun. Sosyalist olduğu saçmalığını ileri sürmüştü olmaktan başka bir şey yapmış olmazdım. Bununla birlikte metafizikçilerin diyalektiğin sırtına hiç durmadan yükledikleri şey de işte budur.

Eğer bütün bu süreç üzerine bunlar: Yadsımanın yadsınması dersem, bunların hepsini birden bu tek hareket yasası altında kavramış ve bu nedenle de tek başına alınmış hiçbir "özel sürecin özelliklerini" hesaba katmamış olurum.

Gerçekte diyalektik doğanın, insan toplumunun ve düşüncenin genel hareket ve gelişme yasaları bilinden başka birşey değildir.

Şöyle bir karşı koymada olabilir: Burada gerçekten yadsıma, gerçek bir yadsıma değil: Bir arpa tanesini, onu öğütecek; Bir böceği, üzerine basarak; olumlu büyüklüğünü, onu çizerek de yadsırım. Ya da gül, gül değildir diyerek, Gül güldür önermesini yadsırım ve eğer bu önermeyi yeniden yadsır. Ve gül gene de güldür dersem, bundan ne sonuç çıkar?..

-Bu karşı koymalar, gerçekte metafizikçilerin diyalektiğe karşı belli başlı,

Ve bu sınırlı düşünce biçimine tamamen yaraşır kanıtlardır.

Yadsımak diyalektikmte: Yalnızca hayır demek, Ya da bir şeyin var olmadığını söylemek; Ya da onu herhangi bir biçimde yok etmek anlamına gelmez.

Spinoza: Şöyle diyorum!.. Omnis determinatio est neyatio". Her sınırlama ya da belirleme, aynı zamanda bir yadsımadır..

-Ve ayrıca "yadsımanın türü" burada sürecin önce genel, sonra özel doğası tarafından belirlenir. Yalnızca yadsınamalı ama yadsımayı yeniden ortadan kaldırmayalım da.

Öyleyse birinci yadsımayı ikincisini olanaklı ka-

lacak bir biçimde var etmesi gerekir. Ve bu nasıl olacak? Tek başına alınmış her durumun özgül doğasına göre; eğer arpa tanesini öğütür, eğerbir böceği elersem, birinci eylemi gerçekleştirmiş; ama ikinciyi olanaksız kalmış olurum.

Demek ki: şeylerin bir türünün, ortaya bir gelişme çıkaracak biçimde kendi özgül yadsınma türü vardır.

Ve her kavram da böyledir. Sonsuz-küçük hesapta olumsuz köklerden olumlu üsler meydana getirilmesinde olduğundan başka türlü yadsınır.

Öteki herşey gibi bunu da öğrenmek gerekir. Eğer yalnızca arpa filizi ile sonsuz-küçük hesabın yadsımanın yadsınmasına bağlı olduklarını bilirsem, "Sesin tellerin boyutu" ile belirlenmesi yalın yasalarına dayanarak hemen "keman" çalabildiğinden daha çok, ne başarıyla arpa yetiştirmesini, ne de diferansiyel ve integral almasını becerebilirim.

-Ama yadsınmanın yadsınması eğer a'yı o artarda bir yazıp bir çizme ya da bir gül için artarda bir onun gül olduğun, bir de gül olmadığını söyleme çocuksu hoşça vakit geçirme olsa, bundan kendini bu can sıkıcı işlere veren kişinin budalalığından başka bir şey çıkmayacağı açıktır.

Ama gene de metafizikçiler eğer bir gün "yadsımanın yadsınmasını" gerçekleştirmek istiyorsak, bunun için ancak böyle yapılacağını yalanını bize yutturmak isterler.

Öyleyse yadsımanın yadsınması;

Hegel: Din alanından alınmış ve ilk günah ve kurtarma öyküsü üzerine kurulmuş..

Engels: Türetiminin maskaraca bir andırması olduğunu savladığı zaman, bize yalan yutturarak eğlenen kişi, bir kez daha Bay Dühring'dir.

Dühring: (Kahkaha atar.) İnsanlar diyalektiğin ne olduğunu öğrenmeden çok önce, diyalektikte olarak düşündüler.

Engels: Tıpkı düzyazı terimi var olmadan çok daha önce düzyazı biçiminde konuştukları gibi...

Engels: Doğada, tarihte ve ne olduğu öğrenilinceye değin de bilinçsiz bir biçimde gerçekleşen yadsımanın yadsınması yasası kesinlikle ilk kez olarak...

Hegel: Tarafımdan formüle edilmiştir. Ve eğer Bay Dühring bu işi gizlice yapmak istiyor ve yalnızca işin adı ona çekilmez geliyorsa, daha iyi bir ad bulmakta özgürdür.

Engels: Ama eğer bu işin kendisini düşünceden sürmek istiyorsa, o zaman onu doğadan ve tarihten sormak iyiliğinde bulunsun.

8 Mart

Zeynep SU

8 Mart 1857 tarihli, New York'lu kadın dokuma işçilerinin kitlesel biçimde greve gittikleri gündür. Ve tarihe kadın işçilerin ilk kitlesel grevi olarak kaydedilmiştir.

New York'lu kadın dokuma işçileri ne istiyorlardı?

Eşit işe eşit ücret, çalışma koşullarının düzeltilmesi, 10 saatlik işgünü ve oy hakkı...

Greve 40.000'nin üstünde kadın işçi katılmıştır. Ancak bu grev Amerikan yönetimi tarafından kanlı bir biçimde bastırılmış ve olaylarda 129 kadın dokuma işçisi katledilmiştir. Böylece kadın işçilerin bu en temel istekleri kanla boğulmaya çalışılmıştır. Kadın emekçilerin bu direnişi, aynı zamanda sömürüye, baskıya, zulme, haksızlığa, eşitsizliğe karşı bir başkaldırıdır ve özgürlüğe bir çağrıdır.

8 Mart'a gerçek anlamıyla kimler sahip çıkmıştır?

İnsan emeğini tüm değerlerin yaratıcısı olarak gören, yeryüzündeki her türlü sömürüye, haksızlığa, baskıya, eşitsizliğe karşı çıkan sosyalistler (devrimciler) sahip çıkmışlardır. Kadın ve erkek arasındaki her türlü eşitsizliğin kalkmasını isteyen ve bu uğurda mücadele eden sosyalistler, 8 Mart'a gerçek değerini vermişlerdir.

8 Mart'ın "Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü" olarak kabul edilmesi.

II. Enternasyonal'e bağlı olarak 1907 yılında Stuttgart'da toplanan I. Enternasyonalist Kadınlar Kongresi, bir kadın enternasyonalinin kurulmasını ve bununla Clara Zetkin'in görevlendirilmesini karara bağlamıştır.

II. Kadın Enternasyonal'i 1910 yılında Danimarka'nın Kopenhag kentinde toplandı. Kadın Enternasyonalisi'nin başkanı Clara Zetkin, kadın emekçilerin ve direnişlerinin bir sembolü olan 8 Mart'ın "Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü" olarak kabul edilmesini önerdi. Clara Zetkin'in bu önerisi büyük bir coşkuyla kabul edildi. O tarihten itibaren 8 Mart, Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü, her yerde, kadının nihai kurtuluşuna doğru giden yolda önemli bir adım olmuştur.

8 Mart Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü, süreç içerisinde burjuvazi tarafından içeriği boşaltılmaya ve "dünya kadınlar günü" adı altında sınıfsal ve siyasal içeriğinden soyutlanmaya çalışılmıştır.

8 Mart ile kadın, özgürleşme sürecinde büyük bir adım atmıştır. Ancak kadının ayağa kalkışını özgürleşme sürecini 8 Mart ile başlatmak, kapitalizm, öncesi toplumlardaki kadın sorununu ve mücadelesini görmezden gelmek değil midir? Kadın sorunu insanlığın bir sorunudur ve tarihseldir, kapitalizm ile ortaya çıkmamıştır. Kapitalizmden önceki toplumlarda da kadın emekçi ezilen durumdadır.

Bunun aksini varsaymak kadını sadece çalışan-proleter yanıyla ele almak olur ki, bu da kadın sorununun tanımında, çözümünde yetersiz kalır. Kadının proleter çalışan yanıyla birlikte ev kadını olan yanı da vardır.

Sosyalizm ile birlikte ev kadının ve çalışan-proleter kadın sorunun, ortadan kaldırılmasının zemini yaratılacak ve tüm sömürülenler gibi kadında insanlaşacak, özgür insan olacaktır. Özgür insan kavramı içinde kadının kadın yapan özelliklerini korumak bu yanlarını törpülememek ve kadınlığını unutmamak/unutmamak gerekir. Sosyalizmde kadının özgürlüğü yolunda atılan devrimci adım, sorunların temelde çözüme kavuşturulduğu sonucunu kendiliğinden yaratmıyor. Özel mülkiyetin ve sınıfların kalktığı, çelişkilerin yok olduğu bir toplumu yaratma mücadelesi, kadının özgürleşmesiyle sağlanacaktır aynı zamanda. İnsanlığın özgürleşmesi sürecinde en önemli etken olan sosyalizm mücadelesi için kadınlığımızı örseleyerek savaşmak değil, kadın ve erkeğin ortak paydasını oluşturan insanlık kavramını, kadın ve erkeğin eşit ve özgür olduğu birinin diğeri tarafından ezilmediği bir ortamda geliştirebiliriz.

Bu bağlamda 8 Mart Emekçi Kadınlar Günü tarih sayfasına yazılan içerik olarak önem taşıyan bir gündür. Emekçi kadınlara has bir gün olarak kutlanan 8 Mart'ın 1 Mayıs'lar, 15-16 Haziran'lar gibi "İnsanın özgürleşmesi" kapsamında değerlendirilmesi umuduyla tüm insanlığın 8 Mart'ı kutlu olsun...

Bu Öyküde Senin Sözü Ediliyor

KAPİTAL -III

Bir Bütün Olarak Kapitalist Üretim Süreci-II (...)

Bayram KAYA

ÖZET

Geçen sayıda kapital 3. cildin ilk bölümünü okumuş; önce 3. cildin kapsamlı bir özetini sunmuş, ardından da maliyet fiyatları ile kâr, artı-değer oranı ile kâr oranı arasında durmuş, ekonomide değişken sermayenin kullanımını ve devrin kâr üzerindeki etkisini incelemiştik. Bu sayıda bu konuları, daha da derinleştiriyor, kapitalist ekonomi üzerine rahatlıkla konuşup tahlil yapabileceğimiz konulara yoğunlaşıyoruz. Zira, kapital birinci cilt; kapitalist meta üretimi üzerine idi. İkinci cilt; kapitalizmde metaların dolaşımı -hareketi- ve üçüncü cilt; bu ikisinin bir sentezi olarak bütün bir kapitalist üretim süreci üzerinedir.

DEĞİŞMEYEN SERMAYENİN KULLANIMINDA EKONOMİ

Değişen sermaye aynı kalır ve aynı sayıda işçiyi (fazla çalıştırılan zamanın karşılığı ödensin ya da ödemesin) aynı nominal ücretle çalıştırırsa, mutlak artı-değerin artışı ya da artı-emek süresinin ve dolayısıyla işgününün uzaması, değişmeyen sermayenin nispi değerini, toplam sermayeye ve değişen sermayeye kıyasla azaltır. Artı-değer miktarında bir büyüme ve artı-değer oranında olası bir yükselme bir yana, böylece kâr oranı artar. Değişmeyen sermayenin, fabrika binaları, makineler vb. gibi sabit kısmının hacmi, bunlar ister 16 ister 12 saatlik iş sürecinde hizmet görmüş olsunlar, aynı kalır. İşgünündeki bir uzama, bunda değişmeyen sermayenin bu en pahalı kısmında herhangi bir yeni harcamayı gerektirmez. Ayrıca, sabit sermayenin değeri böylece daha küçük sayıda devir dönemlerinde yeniden üretilmiş olacağı için belli bir kâr elde etmek üzere yatırılması için gerekli süre kasıtlıdır olur. Kısacası işgünündeki bir uzama her koşulda kârı artırır. Mo-

dern sanayide durmadan artan sabit sermayeyi yükseltme gereksinmesi, kâr delisi kapitalistlere işgününi uzatmayı teşvik eder. Bütün bu fabrikalarda çok büyük bir miktarda bina ve makine şeklinde sabit sermaye olduğuna göre, makineleri işler halde tutmak için ne kadar çok metaya gereksinme varsa, o kadar çok geliri olacaktır. İşgünü aynı kaldığı takdirde aynı sonuçlar elde edilemez. Bu durumda daha büyük miktarda emek sömürebilmek için ya işçi sayısını ve bununla birlikte belli bir ölçüde sabit sermaye miktarını artırmayı gereklidir ya da emeğin yoğunluğu ve dolayısıyla verimliliğinin arttığı ve daha fazla nispi artı-değer üretildiği hallerde, daha fazla hammadde vb. işlendiği için, değişmeyen sermayenin döner kısmının büyüklüğü artar, değişmeyen sermayede büyür.

Şu halde artı-değerde bir artış, değişmeyen sermayede bir artış ile ve emeğin daha fazla sömürülmesi, bu emeğin sömürülmesine aracılık eden üretim araçları için daha çok para harcanması ile yani daha büyük sermaye yatırımı ile birarada yürür. Demek ki kâr oranı bir yandan düşerken, öte yandan artmaktadır.

İşgünü ister uzun ister kısa olsun, cari giderlerin büyük bir kısmı, neredeyse ya da tamamen sabit kalır. Devlet ve belediye vergileri, yangın sigortası, çeşitli devamlı memur ücretleri, kaminelerin aşırıp yıpranması ve bir fabrikanın çeşitli diğer giderleri, çalışma süresi uzun ya da kısa olsun aynen kalır. Üretimin azalması ölçüsünde kâra oranla bu giderler yükselir.

Sabit sermayenin değerlerinin yeniden üretildiği süre, yalnız ömürleri ile değil, bunların iş gördükleri ve aşırıp yıprandıkları tüm iş süreci boyunca belirlenir. İşçilerin günde 12 saat yerine 18 saat çalışmak zorunda kalmaları halinde bu bir haftada üç gün, iki yılda üç yıl kapitaliste bedeva çalışmaları demektir, hem de artı-emek zamanı dışında. Bu şekilde makinelerin değerinin yeniden üretimi gerekli zamanın üçte ikisinde tamamlanmaktadır.

Büyük ölçekli üretimde, ekonomi, emeğin toplum-

sal koşullar olarak etkili olmaları olgusundan ileri gelir. Üretim araçları, birbirinden kopuk olarak çalışan ya da küçük ölçekte doğrudan elbirliği yapan bir işçi kitlesi tarafından parça parça tüketilecek yerde, üretim sürecinde toplam işçi tarafından ortaklaşa tüketilir. Bir makinenin gövdesi kendi organları vb. gibi kullandığı araçların artan sayısı ile aynı oranda daha pahalı hale gelmez. Üstelik üretim araçlarının birarada toplanmaları, fiilen çalışan işyerleri için değil, depolama, vb. içinde gerekli çeşitli binalar konusunda bir tasarruf sağlar. Aynı şey, yakıt, aydınlatma vb. harcamalar içinde geçerlidir. Bu toplam ekonomi emeğin toplumsal bir bileşik haline gelmesini gerektirir. Yani emeğin toplumsal niteliğinden doğar. Geride, elbirliği, işbölümü ve makineler konularının seriminde gösterildiği gibi, sürekli iyileşmeler, sırf büyük ölçekte bir araya gelmiş toplam emeğin üretimiyle doğar. Üretim artışı denen döküntülerin aynı ya da farklı bir sanayi kolunda, yeni üretim öğeleri haline gelmesinde bu tasarruf-ekonomi biçiminde büyük ölçekli toplumsal emeğin bir sonucudur, ve kâr oranını artırır.

Eğer artı-değer belli ise, kâr oranı ancak, değişmeyen sermayenin değeri azaltılmak suretiyle artırılabilir. Fabrikanın emebileceği emek miktarı, emeğin üretkenliği, yani teknik gelişme düzeyi veri olmak üzere ürünün miktarına bağlıdır.

Üretim sürecinde toplumsal bakımdan bileşik emeğin sağladığı tasarrufa (ekonomi) burada kısaca değindik. Bundan sonra değişmeyen sermaye, ulaştırma ve haberleşme araçlarındaki gelişmenin ve dolaşım zamanındaki kısalmadan ileri gelen tasarruf ile makinelerdeki iyileşmelerin sağladığı tasarruf ve ekonomi üzerinde durulacaktır.

Şöyleki: 1) Kullanılan malzemeden, örneğin, tahta yerine demir kullanılması, 2) Makine yapımındaki genel gelişme nedeniyle makinelerin ucuzlaması ve değişmeyen sermaye ile değişken sermaye oranlarının artışı, 3) Makinelerde özel iyileştirmeler, buhar kazanları vb. 4) Daha iyi makineler kullanılarak artık-fire miktarının azaltılması.

Her türlü kâr oranı yükselişi, toplumsal emeğin ortaya koyduğu kazançtır, yani emeğin üretkenlik gücündeki gelişmeye bağlıdır. Üretken güçteki böyle bir gelişme son tahlilde, üretime katılan emeğin toplumsal niteliğinde, toplumsal işbölümünde ve başta doğa bilimleri, olmak üzere entellektüel gelişmelerde izlenebilir. Kapitalistin burada yararlandığı şey, bütün toplumsal işbölümü sisteminin sağladığı avantajlardır. Bu avantaj emekçiyi kendi emeğini maddeleştirdiği araçlarla karşı karşıya koyan iç bağıntıyı, tam bir ilgi-

sizlik, yalnızlık ve yabancılığın ardına fiilen gizlendiği için bu gizlenme ölçüsünde daha az şaşırtıcıdır. Sonra kapitalist üretim sürecinde üretim araçları emeği sömürme araçları olduğu için emekçi bunların nispi pahalılığı ya da uzunluğu ile, bir atın gem ve dizginlerinin pahalı yada ucuzluğu ile ilgilendiği kadar ilgilenir. Bir de emekçi emeğinin toplumsal niteliğine, bir amaç için başkalarının emeği ile bileştirilmesine, kendisine yabancı bir güçte bakar gibi bakar. Bu bileşmeyi gerçekleştiren koşul, ona ait olmayan yabancı bir şeydir ve bunda tasarruf sağlanmasına zorlanmamış olsa da israf edilse, onun hiç umurunda değildir. Ama emekçilerin kendilerine ait fabrikalarda durum tamamen farklıdır. Kaldı ki, kapitaliste kendi değişmeyen sermayesindeki ekonomiyi kendi emekçilerinden bağımsız, onlara tamamen yabancı bir durum olarak görür. Kapitalist üretim biçimine özgü ve biçimin niteliğini oluşturan bu yöntem, ne yazık ki, işçinin emek satın alan işverenle ilişkisini yine de gizleyemez. Yabancılaşma konusu Kapital'de bir çok yerde geliştirilerek işlenmektedir. Ama yabancılaşma dolaşım süreci vb. ile gözlerden gizlenen bir gelişmedir. Kaldı ki, sermaye miktarı ve toplam değeri arttıkça bu daha fazla sermayenin tek bir elde toplanması demektir ki, değişmeyen sermayede ekonomi yapılmasını sağlamamakla, yabancılaşmayı arttırmakta, işçiyi toplumsal bilinç altında demoralize etmektedir.

Üretim koşullarındaki ekonomi (tasarruf)

- 1- İş koşullarında işçinin sırtından gelen tasarruflar.
- Kömür madenleri: En zorunlu harcamaların ihmalı.
- Fabrikalarda koruyucu önlemlere önem verilmeyişi.

-Kapalı yerlerde, üst üste sıkışan işçiler sağlık gereksimlerinden çok üretimin işine gelen koşullar altında çalıştırılırlar.

2)- Enerjinin üretilmesinde, iletilmesinde ve binalarda tasarruf.

3)- Üretim artıklarından yararlanmada tasarruf.

4)- Buluşlar yoluyla sağlanan tasarruf.

Evrensel emek, her türlü bilimsel emek, keşifler ve buluşlardır. Bu emek kısmen canlı emeğin elbirliğine, kısmen de daha önce yaşamış kimselerin emeklerinden yararlanmaya dayanır. Öte yandan ortaklaşa emek, bireylerin doğrudan doğruya elbirliği yapmalarıdır.

Yeni bir makinenin ilk modelinin maliyeti ile daha sonra yapılanların maliyeti arasında büyük fark vardır. Aynı şekilde yeni bir buluş üzerine dayanan bir kuruluşta işletme giderleri onun üstüne kurulanların işletme giderlerinden büyüktür. Öncülük edenler çoğu zaman

iflas eder, daha sonra bu binaları makineleri daha ucuza satın alanlar bundan para kazanırlar. Bundan dolayı insan zekası ile ilgili evrensel emeğin bütün yeni gelişmelerinden ve bunların bileşik emek yoluyla toplumsal uygulamasından aslan payını alanlar, en değersiz ve sefil türden para kapitalistleridir.

Kısacası bunlar, emek koşullarının geniş bir ölçekte kullanılmasından ileri gelir, doğrudan doğruya toplumsallaştırılmış emeğin, elbirliğinin koşulları olarak hizmet etmeleri olgusunun sonuçlarıdır. Buluşları uygulamada en yakın yöntemleri ve teorinin uygulanma alanına konulmasında kolektif çalışan emekçinin deneyimleri rol oynar.

Kapitalist ekonomi, maddileşmiş emek bakımından çok ekonomiktir. Buna karşılık başta herhangi bir üretim tarzından daha fazla insan yaşamını ya da canlı emeği ve yalnızca insan kanını ve etini değil, sinirini ve beynini de israf eder. Gerçekten de insan soyunun gelişmesi güvenlik altına alınmış ve sürdürülebilmiş ise, bu yalnızca toplumun bilinçli olarak yeniden örgütlenmesinden hemen önce gelen tarih döneminde bireysel gelişmenin işte bu en korkunç şekilde harcanması sayesinde olmuştur. Burada tartışılan her türlü tasarruf, emeğin toplumsal niteliğinden ileri geldiği için gerçekten de insan yaşamının ve sağlığının harcanmasına neden olan işte tam da bu emeğin toplumsal niteliğidir. Fabrika müfettişi R. Baker tarafından ortaya atılan şu soru bu bakımdan çok dikkat çekicidir. "üzerinde ciddi olarak düşünülmesi gereken sorun, çok kalabalık topluluklar halinde çalışmanın neden olduğu çocuk yaşamının bu kurban edilişinin en iyi şekilde hangi yolda önlenebileceğidir." (s.83)

Fiyat Dalgalanmalarının Etkisi

Eğer makinelerdeki iyileşmeler ve hammadde fiyatlarındaki değişiklikler aynı zamanda ya belli bir sermaye tarafından çalıştırılan işçi sayısını ya da ücretlerin düzeyini etkiliyorsa, bu ancak şunların birarada alınmasıyla olabilir. 1) Değişmeyen sermayedeki değişikliklerin, kâr oranı üzerinde yol açtığı etki, 2) Ücretlerdeki değişmelerin kâr oranı üzerindeki etkisi. Kısacası hammadde, üretim sürecinde, değişken sermayeden sonraki en önemli unsurdur.

Kapitalist; kârı, karşılığı ödenmemiş artı-emek olan artı-değer ile bir ve aynı görmez. O, *dolaşım sürecinde üretim sürecini* unuttur.

Sömürü derecesi aynı olduğu varsayılın kredi sisteminde ileri gelen bütün değişiklikler ile kapitalistlerin birbirlerini atlatma ve kazıklama çabaları bir yana bira-

kıldığında, kâr oranının hammadde fiyatlarının düşük ya da yüksek olmasına, alıcının deneyimine, makinelerin nispi verimliliğine, etkinliğine ve ucuzluğuna, üretken sürecin çeşitli aşamalarında toplu olarak ne derece etkili bir düzen sağlanmış bulunmasına, hammadde israfının önlenmesine, yönetim ve denetimde sağlanan sadelik ve etkinliğe vb. bağlı olarak büyük bir fark gösterebileceği görülür.

Kârın Ortalama Kâra Dönüşmesi

Çeşitli sermaye yatırımları arasında artı-değer oranlarının eşitlenmesi her türlü yerel engellerle frenlenmekle birlikte kapitalist üretimin ilerlemesiyle gügide daha fazla ölçüde gerçekleşmektedir. Diğer değişle fiili koşullar kendi kavramları ile çakışma halindedir. Göstermek istediğimiz şey, belli bir ülkede, genel bir kâr oranının nasıl biçimlendiğidir.

Diyelim, Avrupa'da bir ülkede artı-değer oranı %100'dür. Asya'da bir ülkede %25. Avrupa ülkesinde ulusal sermayenin bileşimi 86s+16d ve daha az makine vb. kullanılan ve emek gücünün, nispeten daha az miktarda hammaddeyi üretken olarak tükettiği Asya'daki ülkede ise 16s+86d olsun.

Bu durumda birincisi 84s+16d+16a=116 meta değeri, 16/100=%16 kâr oranı olur. İkincisi, 16s+84d+25a=125 meta değeri ve 25/100=%25 kâr oranı olur.

Asya'da artı-değer oranı, Avrupa'ya göre dörtte bir olduğu halde, kâr oranı Avrupadakinden büyüktür.

Kâr Oranlarının Eşitlenmesi

Artı-değer bütün toplum düzeyinde, toplumsal emek kullanımından kalkarak oluşur ama temel kapitalist kural olarak, yatırılan sermayeler oranında paylaşılır. Dolayısıyla metalar içerdikleri soyut emek miktarıyla tam olarak belirlenen değerleriyle değil, her kapitalistin üretim maliyetine ortalama kâr oranı ekleyerek oluşturulan üretim fiyatlarıyla satılır. Bu değerlerin üretim fiyatı üzerinden satılmaları, Marx'ın kâr oranlarının eşitlenmesi -ortalama kâr- dediği şeyi, yani toplam kârın her bireysel kapitalist arasında eşit biçimde bölüşülmesini gerçekleştirir.

Artı-değer teorisi "pasta"nın büyüklüğünü belirler. Kâr oranı üretim fiyatlarının oluşması yoluyla eşitlendiğinden, onun paylaşılması yöntemini verir. Yani, kâr oranı düzeyini ve fiyatların oluşumunu anlamak için bir değer kuramına gerek vardır. Görünüşü anlamak için öz gereklidir.

Fiyatlar dönüştürülmüş değerlerdir.

Kâr oranı eşitlenip tekdüzeliştiği halde sermayeler neden sermayenin organik bileşiminin düşük olduğu sektörlere akıyor? Burada kâr oranlarının eşitlenmesine pratikte neyin yol açtığını bilmek gerekir. Bir kere daha etkin üretim yapan, Marx'ın **ekstra artı-değer** dediği bir geçici aşırı kâr elde etmeyi başarır. Bu durumda diğerleri de onu izlerler ve bu da kâr oranının eşitlenmesine katkıda bulunur.

GENEL BİR KAR ORANININ OLUŞMASI (ORTA-LAMA KAR ORANI) VE META DEĞERLERİNİN ÜRETİM FİYATLARINA DÖNÜŞMESİ

Sermayenin organik bileşimi, herhangi belli bir zamanda şu iki koşula bağlıdır: birincisi, kullanılan emek-gücü ile kullanılan üretim aracı arasındaki teknik bağıntıya; ikincisi, bu üretim araçlarının fiyatına yani değer bileşimine.

Şimdi beş ayrı üretim alanı alalım ve bunların herbirinde sermayenin organik bileşimi şöyle olsun:

Sermayeler	Artı-Değer Oranı	Artı-Değer	Ürünün Değeri	Kâr Oranı
I. 80s+20d	%100	20	120	%20
II. 70s+30d	%100	30	130	%30
III. 60s+40d	%100	40	140	%40
IV. 85s+15d	%100	15	115	%15
V. 95s+5d	%100	5	105	%5

Burada, aynı sömürü derecesinin olduğu farklı üretim alanlarında, bu sermayelerin farklı organik bileşimlerine tekabül eden epeyce farklı kâr oranları olduğunu görüyoruz.

Bu beş üretim alanına yatırılan sermayelerin toplamı=500; bunların ürettikleri artı-değer toplamı=110; bunların ürettikleri metaların toplam değeri=610 ve 500 büyüklüğünde bu sermayenin ortalama bileşimi =390s+110d' ya da yüzde olarak=78s+22d olur. 100 değerinde sermayelerin herbirisine toplam sermayenin beşte-biri gözüyle bakılırsa, bunlardan bir tanesinin bileşimi bu ortalama 78s+22d bileşimine eşit olur; her 100 için ortalama 22 artı-değer olacaktır; demek ki, ortalama kâr oranı=%22, ve en sonu bu 500 tarafından üretilen toplam ürünün her beşte-birinin fiyatı=122 olacaktır. Öyleyse yatırılan toplam sermayenin her beşte-birinin ürününün 122'den satılması gerekecektir.

Ama, tamamen yanlış sonuçlardan kaçınmak için, bütün maliyet-fiyatlarının=100 kabul edilmemesi gerekir.

Bileşimi 80s+20d' artı-değer oranı=%100 olan 100 büyüklüğündeki sermaye (I) tarafından üretilen metala-

rın toplam değeri, değişmeyen sermayenin tamamının yıllık ürüne girmesi koşuluyla =80s+20d+20a=0120 olur. Şimdi bu durum, bazı koşullar altında bazı üretim alanlarında görülebilir. Ama, s:d=4:1 oranının olduğu yerlerde bu durum pek olamaz. Bu nedenle bizim farklı sermayelerin her 100'ü tarafından üretilen değerleri karşılaştırırken, bunların, s'nin, sabit ve döner kısımları bakımından farklı bileşimde olmalarına bağlı olarak farklılık göstereceklerini ve bu farklı sermayelerin herbirinin sabit kısımlarının, duruma göre yavaş ya da hızlı değer kaybına uğrayacaklarını, böylece de ürüne, eşit sürelerde kendi değerlerinin eşit olmayan miktarlarını aktaracaklarını akıldan çıkarmamamız gerekir. Ama bu kâr oranı için önemli değildir. 80s'nin yıllık ürüne 80, 50 ya da 5 kadar bir değer aktarmasının ve dolayısıyla yıllık ürünün =80s+20d+20a=120 ya da 50s+20d+20a=90 veya 5s+20d+20a=45 olmasının bir önemi yoktur; bütün bu durumlarda, ürünün değerinin maliyet fiyatından fazlalığı =20 olur ve kâr oranının hesaplanmasında hepsinde bu 20, 100 büyüklüğündeki sermayeye oranlanır. Şu halde, sermaye i'nin kâr oranı, her durumda %20'dir. Bunu daha da açık hale getirmek için değişmeyen sermayenin farklı kısımlarının, aynı beş sermayenin ürünün değerine aşağıdaki şekilde girdiğini kabul ediyoruz:

Sermayeler	Artı Değer Oranı	Artı-değer	Kâr Oranı	Harcama s	Metaların Değeri	Maliyet Fiyatı
I. 80s+20d	%100	20	%20	50	90	70
II. 70s+30d	%100	30	%30	51	111	81
III. 60s+40d	%100	40	%40	51	131	91
IV. 85s+15d	%100	15	%15	40	70	55
V. 95s+5d	%100	5	%5	10	20	15
390s+110d	-	-	110	%110	-	-
78s+22d	-	-	22	%22	-	-
					Toplam	
					Ortalama	

Şimdi eğer biz tekrar I'den V'e kadar sermayeleri tek bir toplam sermaye olarak düşünersek, bu durumda da yine, bu beş sermayenin toplamının bileşiminin =500=390s+110d olduğunu, böylece, aynı ortalama bileşimi=78s+22d elde ettiğimizi ve aynı şekilde ortalama artı-değerin=22 kaldığını görürüz. Bu artı değeri, I'den V'e kadar sermayeler arasında eşit şekilde bölcek olursak aşağıdaki meta-fiyatlarını elde ederiz.

Sermayeler	Artı Değer	Metaların Değeri	Meta Fiyatı	Metaların Mal. Fiyatı	Kâr Oranı	Fiyatın Değ. Sağması
I. 80s+20d	20	90	92	70	%22	+2
II. 70s+30d	30	111	103	81	%22	-8
III. 60s+40d	40	131	113	91	%32	-18
IV. 85s+15d	15	70	77	55	%22	+7
V. 95s+5d	5	20	57	15	%22	+17

Birlikte alındığında metalar değerlerinin, $2+7+17=26$ üzerinde ve $8+18=26$ altında satılmışlar ve böylece, fiyatın değerden sapsması, artı-değerin eşit olarak bölünmesi ya da yatırılan sermayenin her 100 birimi için 22'lik ortalama kârın (I) den (V) e kadar metaların herbirinin maliyet-fiyatlarına eklemesi yoluyla dengelemiş olur. Metaların bir kısmı kendi değerleri üzerinde satıldığı halde, diğer kısmı aynı oranda olmak üzere değerlerinin altında satılmış olur. Ve, metaların ancak mataların böyle fiyatlara satılmasıdır ki, I'den V'e kadar olan sermayeler için kâr oranının bu sermayelerin farklı organik bileşimde olmalarına karşın yine de eşit olarak %22 olmasını sağlar. Farklı üretim alanlarında, çeşitli kâr oranlarının ortalamalarının bulunarak bu farklı üretim alanlarında ki, maliyet-fiyatlarına eklenmesiyle elde edilen fiyatlar, üretim-fiyatlarını meydana getirirler.

Organik bileşimi ne olursa olsun belli bir büyüklükteki bir sermayeye bu genel kâr oranı uyanınca isabet eden kâra **ortalama kâr** denir. Bir metanın, kendi maliyet-fiyatı ile, üretimi sırasında yatırılmış bulunan (yanlızca tüketilmiş olan değil) toplam sermaye üzerinden devir koşulları gereğince, yıllık ortalama kendisine düşen payın toplamına eşit olan fiyatına, bu metanın **üretim fiyatı** denir. Örneğin, 100'ü sabit sermaye olan 500'lük bir sermaye alalım ve bunun %10' 400'lük döner sermayenin bir devri sırasında yıpranmış ve aşınmış olsun. Bu devir dönemindeki ortalama kâr %10 olsun. Bu durumda, Bu devir sırasında yaratılan ürünün maliyet fiyatı, aşınma için 105. artı 400 ($s+d$) döner sermaye=410 maliyet fiyatı, artı (500 üzerinden %10 kâr) 50=460 olur.

Genel kâr oranı, demek ki iki etmen tarafından belirlenir:

1) Farklı üretim alanlarındaki sermayelerin organik bileşimi ve böylece, bireysel alanlardaki farklı kâr oranları ile,

2) Toplam toplumsal sermayenin, bu farklı alanlardaki dağılımı ve böylece, her özel alana, bu alanda egemen olan belli kâr oranı üzerinden yatırılmış bulunan sermayenin nispi büyüklüğü, yani her bireysel üretim alanının toplam toplumsal sermayeden aldığı nispi pay ile.

Birinci ve İkinci ciltlerde biz yalnız metaların değerlerini inceledik. Şimdi bir yandan, **maliyet fiyatı**, bu değerlerin bir kısmı olarak ayrılmış bulunuyor, öte yandan da metaların **üretim-fiyatı**, kendi dönüşmüş biçimi içerisinde gelişmiş bulunuyor.

Ortalama toplumsal sermayenin bileşimi, diyelim $80s+20d$ ve yıllık artı-değer oranı $a'=100$ olsun. Bu durumda, 100 değerinde bir sermaye için ortalama yıllık

kâr =20 ve genel yıllık kâr oranı %20 olur. 100'lük bir sermayenin yılda ürettiği metaların maliyet-fiyatı ne olursa olsun, bunların üretim-fiyatı $m+20$ olacaktır. Sermaye bileşiminin $=(80-x)s+(20+x)d$ olduğu üretim alanlarında, fiilen üretilen artı-değer ya da bu alanda üretilen yıllık $20+x$, yani 20'den büyük olacak ve üretilen metaların değeri $=m+20+x$, yani $m+20$ 'den büyük, ya da bunların üretim-fiyatından büyük olacaktır. Sermaye bileşiminin $=(80+x)s+(20-x)d$ olduğu alanlarda, yılda üretilen artı-değer ya da kâr=20-x, ya da 20'den büyük olacak ve dolayısıyla metaların değeri $m+20-x$, $m+20$ olan üretim-fiyatından daha az olacaktır. Devir dönemlerindeki olası farklılıklar dışında, metaların üretim-fiyatları, yalnız, bileşimin raslansal olarak $80s+20d$ olduğu alanlarda kendi değerlerine eşit olur.

Bu nedenle ortalama toplumsal sermayeden, yüzde olarak daha büyük değişmeyen ve daha küçük değişen sermaye içeren sermayelere, **yüksek bileşimli sermayeler** ve tersine, bileşimdeki değişmeyen sermaye ortalama toplumsal sermayeye göre nispeten daha küçük değişen sermaye ise nispeten daha büyük olan sermayelere, **düşük bileşimli sermayeler** denilmektedir. En sonu, bileşimi ortalama toplumsal sermayenin bileşimine eşit olan sermayeler, ortalama bileşimli sermayeler diyoruz. Ortalama toplumsal sermayenin bileşimi yüzde olarak $80s+20d$ olsa, bileşimi $90s+10d$ olan bir sermaye, toplumsal ortalamadan yüksek bileşimi $70s+30d$ olan bir sermaye ise toplumsal ortalamadan düşüktür. Genel bir deyişle, e ve f değişmeyen büyüklükler ve $e+f=100$ olmak üzere, eğer ortalama toplumsal sermayenin bileşimi $=es+fd$ ise $(e+x)s+(f-x)d$ formülü, yüksek bileşimli, $(e-x)s+(f+x)d$ formülü, düşük bileşimli bireysel bir sermayeyi ya da sermayeler topluluğunu temsil eder. Ortalama birkâr oranı saptandıktan ve yılda bir devir yaptıkları kabul edildikten sonra, bu sermayelerin işlevlerini ne şekilde yerine getirdikleri, aşağıdaki sıralamada, gösterilmektedir; Burada I, ortalama kâr oranı %20 olan ortalama bir bileşimi temsil etmektedir.

I. $80s+20d+20a$. Kâr oranı=%20

Ürünün fiyatı=120. Değer=20

II. $90s+10d+10a$ Kâr oranı=%20.

Ürünün fiyatı=120. Değer=110.

III. $70s+30d+30a$. Kâr oranı=%20.

Ürünün fiyatı=120. Değer=130.

Sermaye II tarafından üretilen metaların değeri, demek ki, bunların üretim fiyatından küçük III'un, metalarının üretim-fiyatı kendi değerlerinden küçük ve yalnız sermaye I'de bileşimin, toplumsal ortalama ile raslansal olarak aynı olduğu üretim kollarında, değer ile

üretim-fiyatı eşit olur. Ne var ki, bu koşulların herhangi özel bir duruma uygulanmasında, s ile d arasındaki oranda görülen sapmanın, teknik bileşimdeki bir farktan çok, değişmeyen sermaye öğelerinin değerindeki bir değişmeden ileri gelip gelmediğine dikkat etmek gerekir.

Piyasa Fiyatları

Ortalama kâr, toplumsal sermayenin eşitlenme sürecine giren kısmı üzerinden hesaplanır. Ortalama kârın, farklı üretim alanlarında, çeşitli niceliklerdeki sermayelerin, kendi büyüklükleri oranında sağladıkları artı-değerin toplam kitlesinden başka bir şey olmayacağı da açıktır. Kapitalistlerin payına düşen metaların ve paraların toplam kitlesi içinde temsil edilen karşılığı ödenmiş canlı ya da cansız emek gibi gerçekleşen karşılığı ödenmemiş toplam emek ve bu toplam kitledir.

Kârların bir genel kâr oranı içerisinde eşitlenmesi nasıl olmaktadır?

Fiyatlar nasıl yönetiliyor olursa olsun (1) Fiyat hareketleri, üretim fiyatlarında düşme ya da yükselmelere yol açan gerekli-emek zamanındaki azalma ya da artış ile değer yasasının egemenliği altındadır. 2) Üretim fiyatlarını belirleyen ortalama kârın, daima toplam toplumsal sermayenin bir parçası olması nedeniyle, bireysel sermayenin payına düşen artı-değer miktarına yaklaşık olarak eşit olması gerekir.

Rekabetin ilk önce tek bir alanda başardığı şey metaların çeşitli bireysel değerlerinden, tek bir piyasa değeri ve piyasa fiyatı oluşturmaktır. Farklı alanlardaki sermaye rekabeti farklı alanların kâr oranlarını birbirlerine eşitleyerek üretim fiyatını ilk meydana getirir.

Aynı üretim alanında, aynı türde aşağı yukarı aynı kalitede metaların, değerleri üzerinden satılabilmesi için şu iki koşul gereklidir. (1) Farklı bireysel değerlerin tek bir toplumsal değere yukarıda adı verilen piyasa değerine eşitlenmesi gerekir, bu da aynı türden metaların üreticileri arasında rekabeti ve mallarını satışa arzedecekleri ortak bir piyasanın varlığını gerektirir. Sözgelimi piyasa değeri düşerse bu ortalama toplumsal talepte (efektif talep) bir artış yaratır. Daha büyük bir meta kitlesi emilebilir. Yani arz ve talep piyasa fiyatını, özellikle piyasa değerinden gösterdiği sapmaları düzenlemesi gibi, piyasa değeri de, arz ile talep arasındaki orantıyı ya da arz ve talepteki dalgalanmaların çevresinde piyasa fiyatlarının oynamalar yapmasına yol açtığı merkezi düzenler.

Toplumsal talep, farklı sınıfların karşılıklı ilişkilerine ekonomik konumlarına özellikle toplam artı-değer-

rin ücretlere oranına, sonra art-değerin bölündüğü (kâr, faiz, rant, vergi vb.) çeşitli parçalar arasındaki bağıntıya tabidir. Bu da arz ile talep arasındaki bağıntının hangi temele dayandığı saptanmadan arz ve talep ilişkisi ile hiç birşeyin açıklanamayacağını bir kez daha ortaya kaymaktadır. Kısacası piyasa değeri, gerçek piyasada talebin bu şekilde saptanan değerler üzerinden meta kitlesini emmeye yetecek büyüklükte olması koşuluyla, alıcılar arasındaki rekabet yoluyla kurulur.

(2) Piyasa değerinde toplumsal gereksinmenin miktarının göz önünde bulundurulması zorunludur. Ama nicel olarak belirli toplumsal gereksinimler çok esnek ve değişkendir. Bunların sabitliği ancak görünüştedir. Temel geçim araçları ucuz ya da ücretler yüksekse, fakir fukara bir yana toplumsal gerersizleme artar. Ama gerçeklikte arz ile talep hiç bir zaman eşit olamaz, ya da eşit olurlarsa bu raslansaldır ve buna hiç olmamış göziyle bakılır.

Arz ve talep aralarındaki farkın yol açtığı etkiyi çok çeşitli yollardan yok edebilir. Örneğin eğer talep ve dolayısıyla piyasa fiyatı düşerse, sermaye çekilir ve böylece arzda bir daralmaya neden olur. Piyasa değerinin kendisi gerekli emek zamanını kısaltan buluşların sonucu olarak daralabilir ve piyasa-fiyatı ile dengelenir. Tersine eğer talep artar ve dolayısıyla piyasa fiyatı piyasa değerinin üzerine yükselirse, bu gereğinden fazla sermayenin bu üretim koluna akmasına yol açabilir ve üretim öylesine genişler ki piyasa fiyatı piyasa değerinin altına bile düşebilir. Ya da talebi daraltan bir fiyat artışına yol açabilir. Bazı üretim kollarında ucuz ya da kısa bir dönem için piyasa değerinin kendisinde bir yükselme meydana getirebilir, bu dönem boyunca, talep edilen ürünlerin bir kısmı kötü koşullar altında üretilmek zorunda kalmıştır.

Arz ve talep, piyasa fiyatını belirler, piyasa fiyatı ile piyasa değeri de daha ileri bir tahlilde arz ve talebi belirler. Bu, talep sözkonusu olduğunda besbellidir, çünkü bu fiyatlara zıt bir yönde hareket eder, fiyatlar düştüğünde büyür, yükseldiğinde azalır. Ama bu arz içinde doğrudur. Pamuk fiyatları pamuklu eşyanın arzında belirleyicilerdir. Üretimin piyasayı, piyasanın üretimi belirlemiş gibi...

Sermayenin bu denge durumuna ulaşmadaki başarı derecesi o ülkede, kapitalist gelişmenin derecesine yani ülkedeki koşulların kapitalist üretim tarzına ne ölçüde uygun hale getirildiğine bağlıdır. Kapitalist üretimin ilerlemesiyle birlikte bu üretim tarzı kendi koşullarını da geliştirir ve üretim sürecinin dayandığı bütün toplumsal önkoşulları, kendisine özgü niteliğe ve kendi özel yasalarına bağımlı kılar.

Devamlı sapmaların sürekli bir biçimde dengelenmeleri, (1) Sermaye ne kadar hareketli ise, yani bir üretim alanından bir diğerine ne kadar kolay kaydırılabilirse (2) emek-gücü bir alandan diğerine bir üretim bölgesinden ötekine ne denli kolay aktarılabilirse, o kadar çabuk olur. Birinci koşul kapitalizmden doğan tekellerin kaldırılmasını ve ticaret özgürlüğünü gerektirir. İkincisi, işçilerin bir üretim alanından bir başkasına aktarılmasını engelleyen bütün yasaların yürürlükten kaldırılmasını, emeğin basit emeğe indirgenmesini gerektirir.

GENEL ÜCRET DALGALANMALARININ ÜRETİM-FİYATI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Toplumsal sermayenin ortalama bileşimi $80s+20d$ ve kâr %20 olsun. Artı-değer oranı bu durumda %100 olur. Ücretlerde genel bir artış, diğer her şey aynı kalmak üzere, artı-değer oranında bir azalma demektir. Ortalama sermaye için kâr ve artı-değer özdeşdir. Ücretler %25 yükselsin, bu durumda, daha önce 20 ile harekete geçirilen aynı miktar emek, şimdi 25'e malolacaktır. Böyle olunca, $80s+20d+20k$ yerine $80s+25d+15k$ devir değeri elde ederiz. Sermaye bileşimi 105 olur. Değişen sermaye tarafından harekete geçirilen emek, gene önceki gibi 40'lık bir değer üretir. Eğer d, 20'den 25'e yükselirse, a ya dek fazlalığı ancak 15 olur. 105 tutarındaki bir sermaye üzerinden 15'lik kâr, şimdi %14'7'dir ve bu yeni ortalama kâr oranıdır. Ortalama sermaye tarafından üretilen metaların üretim-fiyatları, bunların değerleri ile çakıştığı için, bu metaların üretim-fiyatı aynı kalacaktır. Bir ücret artışı, bu nedenle, kârda bir düşmeye yolaçacaktır, ama metaların değerinde ve fiyatında bir değişiklik olmayacaktır.

Daha önce, ortalama kâr %20 olduğu sürece bir devir döneminde üretilen metaların üretim-fiyatı bunların maliyet-fiyatı, artı bu maliyet-fiyatı üzerinden %20 bir kârı eşit idi ve bu nedenle $m+mk'=m+(20m:100)$ idi. Bu formülde m, metalara giren üretim araçlarının değerine ve sabit sermaye tarafından ürüne aktarılan aşınma miktarına bağlı olarak değişken, değişken bir büyüklüktür. Üretim-fiyatı öyleyse şimdi $m+(14'7m:100)$ olacaktır.

Şimdi bileşimi, başlangıçta $80s+20d$ olan ortalama toplumsal sermayenin (bu da şimdi $76'21s+23'721s$ olmuştur) bileşiminden daha düşük, diyelim $50s+50d$ olan bir sermaye alalım. Bu durumda, ücret artışından önce yıllık ürünün üretim-fiyatı, kolaylık olsun diye, sabit sermayenin tamamının aşınma ve yıpranma ile ürüne geçtiği ve devir döneminin birinci örnektekinin

aynı olduğu varsayıldığında, $50s+50d+20k=120$ olur. Aynı miktar emeğin harekete geçilmesi için ücretlerde %25 bir artış değişen sermayenin 50'den 62'2d'ye yükselmesi demektir. Yıllık ürünün eski üretim-fiyatı 120 üzerinden satılması halinde bu bize $50s+62'2d+7'2k$ ya da %6'3'lük bir kâr oranını verir. Ama yeni ortalama kâr oranı %14'7'dir ve biz, bütün önceki koşulların aynı kaldıklarını kabul ettiğimiz için $50s+62'2d$ bileşimindeki sermayenin de bu kârı sağlaması gerekir. Şimdi 112'2'lük bir sermaye %14'7 bir kâr oranı ile $16'14$ 'lük bir kâr sağlamaktadır. Demek oluyor ki, bu sermaye ile üretilen metaların üretim-fiyatı şimdi $50s+62'2d+16'14k=128'8/14$ olur. Bu nedenle, %25 bir ücret artışı yüzünden aynı metaların aynı miktarının üretim-fiyatı, burada 120'den 128'8/14'e ya da %7'den fazla yükselmiş oluyor.

Tersine, bileşimi ortalama sermayenin bileşiminden daha yüksek diyelim, $92s+8d$ olan bir üretim alanı alalım. Başlangıç ortalama kârı, bu durumda hala 20 olacak ve eğer biz gene sabit sermayenin tamamının yıllık ürüne geçtiğini ve devir döneminin I ve II'dekini aynı olduğunu varsayarsak, metanın üretim-fiyatı burada da 120 olur.

Ücretlerde %25 bir artış nedeniyle, aynı miktar emek karşılığı değişen sermaye 8'den 10'a, metaların maliyet-fiyatı 100'den 102'ye yükseldiği halde, ortalama kâr oranı %20'den %14'7'ye düşer. Ama $100:14'2/7=102:14'7$ 'dir. Şimdi 102'nin payına düşen kâr, böylece 14'7'dir. Bu nedenle, toplam ürünün satış-fiyatı 120'den 116'7'ye ya da $3'7$ düşmüştür.

Sonuç olarak ücretler %25 yükseldiğinde:

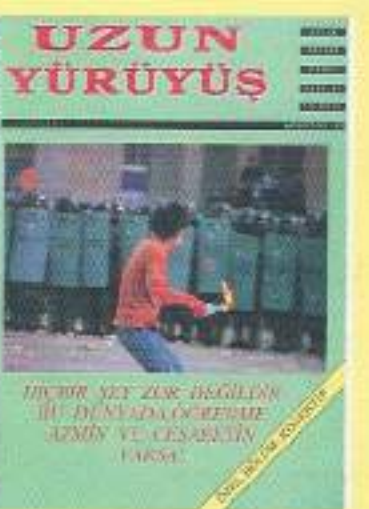
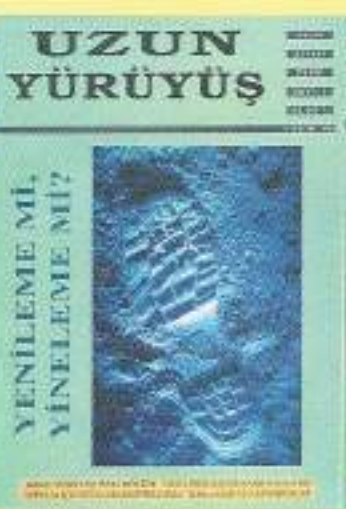
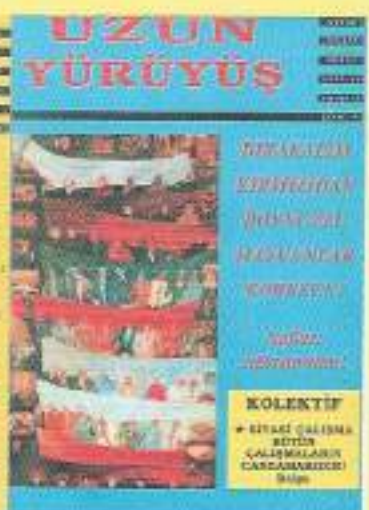
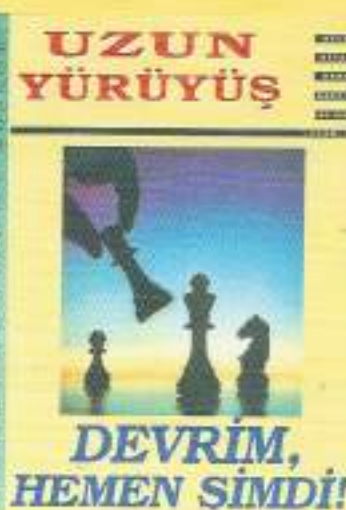
1) Ortalama toplumsal bileşimde bir sermayenin ürettiği metaların üretim-fiyatı değişmez;

2) Daha düşük bileşimdeki bir sermayenin ürettiği metaların üretim-fiyatı yükselir, ama bu kârda düşüş oranında değildir;

3) Daha yüksek bileşimdeki bir sermayenin ürettiği metaların üretim-fiyatı düşer, ama bu kârda düşüş oranında değildir.

Ortalama sermayelerle üretilen metaların üretim-fiyatı aynı kaldığı, ürünün değerine eşit olduğu için, bütün sermayelere ait ürünlerin üretim-fiyatlarının toplamı da aynı kalır ve toplam sermaye tarafından üretilen değerlerin toplamına eşittir. Bir yandaki yükselme ve öte yandaki düşme toplam sermaye için ortalama toplumsal sermaye düzeyinde bir dengeleme sağlar.

Ücretlerde genel bir düşme ve kâr oranında dolayısıyla ortalama kârda buna karşılık gelen bir yükselme, üretim fiyatları üzerinde yukarıdaki açıklamaya ters bir etki yapar.

81. sayımızla uzun yürüyüşümüze
devam ediyoruz...

İSTANBUL

(Yoldaş Mustafa Suphi
ve Arkadaşlarının Anısına)

(...)

İşte böyle
bugünkü gibi
Aynen böyle
loş ışıklar içindeymiş Pera,
Bir ağaçtan taka üstünde
Götürülürken onlar Trabzon'a...

Tabii zevkli safa
Ve ziyafet varmış Pera'da
Yedibaşlı bir sarı canavar
Suphi'leri boğduğu an orada...

....
Oysa ordu boğazlamış yirmi can
Çalkalanmış kara sularda.

...
İşte böyle
bugünkü gibi
Aynen böyle
loş ışıklar içindeymiş Pera,
Götürülürken onlar Trabzon'a.

Ama duyuyor musunuz, efendiler, paşalar,
Haykırıyorum burdan Bitlis'e
-Daha gelir kızıl rövanşın günü,
-Daha gelir arkadaş SÜPHİ!..

...
Bugün yarın,
Sabredin,
Sizi de sürer efendi...

.....
Gün olur gelir lakin
Kayıkçı Ali,
Geçer bu düzeni bozuk İstanbul'dan;
Yağlı gerdanlarınızın üstüne oturup
Yeni yaşamı kurmak için...
Biçer o lanetli ürününüzü sizin
Kökünden koparıp atar
Ki yerine yeşertsin yenisini,
Ve kan damlayan ülkenin alnından
Kazır elinin izini sultanın,
Genç Türkiye Komünistleri!..